

**TARİHİ KENT DOKUSUNDA YENİ YAPININ
DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZURUM ARKEOLOJİ
MÜZESİ ÖRNEĞİ**

Elif TAŞDAN

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

2023

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

**TARİHİ KENT DOKUSUNDA YENİ YAPININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZURUM
ARKEOLOJİ MÜZESİ ÖRNEĞİ**

(Evaluation of the New Building in the Historical City Texture: Case of Erzurum Archeology
Museum)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif TAŞDAN

Danışman: Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Erzurum
Şubat, 2023

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TARİHİ KENT DOKUSUNDA YENİ YAPININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY danışmanlığında, Elif TAŞDAN tarafından hazırlanan bu çalışma, 06/01/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon ve Konservasyon Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak **oybirliği (3/3)** ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI

Atatürk Üniversitesi

.....

Danışman: Doç.Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Atatürk Üniversitesi

.....

Jüri Üyesi: Doç.Dr. Canan KOÇ

Dicle Üniversitesi

.....

Enstitü Yönetim
Kurulunun/.../....
tarih ve sayılı
kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof.Dr. Saltuk Buğrahan CEYHUN

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY danışmanlığında sunulan “Tarihi Kent Dokusunda Yeni Yapının Değerlendirilmesi: Erzurum Arkeoloji Müzesi Örneği” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	3	30
Kuramsal Temeller	11	30
Materyal ve Metot	9	35
Araştırma Bulguları ve Tartışma	3	20
Sonuçlar ve Öneriler	2	20
Tezin Geneli	7	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Sunulan bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ettiğimizi beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Elif TAŞDAN	Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY
1.2.2023	1.2.2023
İmza:	İmza:

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesi ile başlayan, tezin tamamlanmasına kadar geçen süreçte, değerli zamanını, bilgi ve tecrübesini paylaşarak her konuda yol gösterici olan, desteğini ve güler yüzünü esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim süresince üzerimde emeği olan Mimarlık Anabilim Dalı'nın değerli öğretim üyelerine, tez jürisinde görev alarak değerli katkılarını sunan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI ve Doç. Dr. Canan KOÇ'a, ayrıca çalışmam süresince maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

Elif TAŞDAN

Şubat, 2023

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ KENT DOKUSUNDA YENİ YAPININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZURUM ARKEOLOJİ MÜZESİ ÖRNEĞİ

Elif TAŞDAN

Danışman: Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Amaç: Çalışmanın amacı, tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş kriterlerin mimari ürünü ne ölçüde yönlendirdiği ve yeni yapının tarihi çevreye etkisinin Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde konuyla ilgili uzmanların (mimar, şehir plancısı, peyzaj mimarı, sanat tarihçi) perspektifinden ortaya konulmasıdır.

Yöntem: Çalışma literatür taraması, verilerin toplanması, verilerin analizi, araştırma bulguları ve sonuçlar olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle literatür taraması yapılarak ilgili kaynaklardaki tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş kriterler çalışma kapsamında 6 başlık altında kategorize edilmiştir. Kategorize edilen kriterlerden hareketle veri toplama aracı olarak 5’li Likert tipi ölçeğe dayalı anket hazırlanmış ve uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programında basit ve kompleks analiz teknikleri kullanılarak analiz edilmiş ve araştırma bulguları ortaya konulmuştur. Sonuç olarak elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Bulgular: Çalışma kapsamında 12 başlık altında toplanan sorular Erzurum’da yaşayan 97 uzman tarafından cevaplandırılmıştır. İlk 6 başlıkta cinsiyet, yaş, meslek, uzmanlık düzeyi, benimsenen yaklaşım ve yapıyı görme durumlarına ilişkin sorular; sonraki 6 başlıkta ise çalışma kapsamında belirlenmiş kriterlere yönelik sorular değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan nitel verinin korelasyon, regresyon ve ayırma analizi teknikleriyle analiz edilmesi sonucunda çalışmanın bulgularına ulaşılmıştır.

Sonuç: Araştırma bulgularına dayanarak, çalışmanın sonucunda tarihi çevrede yeni yapı konusunda geliştirilmiş kriterlerin Erzurum Arkeoloji Müzesi’nde düşük ölçüde yönlendirici olduğu, yapının bulunduğu tarihi çevrede ayırt edilebilirliğinin yüksek olduğu ve bununla birlikte yer aldığı tarihi çevredeki tarihi yapılar içinde egemen bir yapı konumunda olduğu ile tarihi çevrenin silüetini olumsuz etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, tarihi dokuda yeni yapı, koruma, tasarım kriterleri.

Şubat 2023, 135 sayfa

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

EVALUATION OF THE NEW BUILDING IN THE HISTORICAL CITY TEXTURE: CASE OF ERZURUM ARCHEOLOGY MUSEUM

Elif TAŞDAN

Supervisor: Doç. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Purpose: The purpose of the study is to reveal the extent to which the criteria developed for new buildings in the historical environment direct the architectural product and the effect of the new building on the historical environment from the perspective of experts (architect, city planner, landscape architect, art historian) in the case of Erzurum Archeology Museum.

Method: The study consists of five stages: literature review, data collection, data analysis, research findings and results. First of all, by making a literature review, the criteria developed for constructing new buildings in the historical environment in various related sources were categorized under 6 headings within the scope of the study. Based on the categorized criteria, “5-point Likert type scale” was used as a data collection tool. The data obtained were analyzed in SPSS 22.0 package program using basic and complex analyses techniques and the research findings were revealed. As a result, the obtained findings were evaluated and recommendations were developed.

Findings: The questions collected under 12 titles within the scope of the study were answered by 97 experts living in Erzurum, and in the first 6 titles, questions about gender, age, profession, level of expertise, expert’s approach and seeing the structure; in the remaining 6 titles, questions regarding the criteria were evaluated. As a result of the analysis of the qualitative data collected within the scope of the research with correlation, regression and discriminant analysis techniques, the findings of the study were reached.

Results: Based on the research findings, the criteria developed for the new building in the historical environment were found to be low-directed in the case of Erzurum Archeology Museum. It has been concluded that the structure has a high level of distinguishability in the historical environment where it is located. Additionally as the case structure, Erzurum Archeology Museum is revealed as a dominant structure among the historical structures in the historical environment in which it is located, and that it adversely affects the silhouette of the additional historical environment.

Keywords: Historical environment, new building in historical texture, conservation, design criteria.

February 2023, 135 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ.....	1
KURAMSAL TEMELLER.....	4
Literatür Özeti	4
Tarihi Çevre ve Tarihi Çevre Koruma	15
Tarihi Çevrede Yeni Yapı	17
Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Yaklaşımları	20
Benzerlik kurma yaklaşımı	20
Taklit etme yaklaşımı	22
Zıtlık kurma yaklaşımı	23
Gizleme yaklaşımı.....	25
Nötrleştirme(etkisizleştirme) yaklaşımı	26
Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Kriterleri	27
Bölüm Sonucu.....	32
MATERYAL VE METOD	34
Materyal	34
Erzurum.....	34
Erzurum Arkeoloji Müzesi.....	39
Yöntem.....	46
Literatür taraması yapılması.....	47
Değerlendirme ölçeği hazırlanması	48
Verilerin toplanması.....	48

Verilerin analizi.....	49
Sonuçlar ve öneriler	50
ARAŞTIRMA BULGULARI	51
Sabit Değişkenlere İlişkin Araştırma Bulguları	51
Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları	53
Ayırma (Discriminant) Analizi Bulguları	59
Korelasyon Analizi Bulguları	61
Regresyon Analizi Bulguları.....	74
Araştırmanın Öncü Bulguları.....	81
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	92
KAYNAKLAR.....	98
EKLER	103
ÖZGEÇMİŞ.....	135

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Kriterleri	28
Tablo 2. Çevresel Kriterler	29
Tablo 3. Kütlesel Kriterler	30
Tablo 4. Cephe Kriterleri	31
Tablo 5. Bağlamsal Kriterler, Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri ve Süreklilik Kriterleri (Arabacıoğlu ve Tan 2020)	32
Tablo 6. Araştırma Hedefleri ve Bu Hedeflere Ulaşmak İçin Araştırma Tasarımı	46
Tablo 7. Cinsiyet Frekans Analizi Bulguları	51
Tablo 8. Yaş Frekans Analizi Bulguları	51
Tablo 9. Meslek Gruplarına İlişkin Frekans Analizi Bulguları	52
Tablo 10. Tarihi Çevre Koruma Alanındaki Uzmanlık Düzeyine İlişkin Frekans Analizi Bulguları	52
Tablo 11. Katılımcıların Benimsedikleri Yaklaşımlara İlişkin Frekans Analizi Bulguları	53
Tablo 12. Katılımcıların Erzurum Arkeoloji Müzesi’ni Bulunduğu Çevre İçerisinde Görme Durumuna İlişkin Frekans Analizi Bulguları	53
Tablo 13. Kriter Grupları, Kriterler, Değerlendirmeye Yönelik Görüşmecilere Sorulan Sorular ve Betimleyici Analiz Sonuçları.	54
Tablo 14. Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları	58
Tablo 15. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	60
Tablo 16. Meslek Gruplarının Fonksiyon Katsayıları	60
Tablo 17. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	61
Tablo 18. Uzmanlık Düzeylerinin Fonksiyon Katsayıları	61
Tablo 19. Korelasyon Analizi Bulguları	62
Tablo 20. Çevresel Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları	74
Tablo 21. Çevresel Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	75
Tablo 22. Kütlesel Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları	75
Tablo 23. Kütlesel Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	76
Tablo 24. Kütlesel Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları	76
Tablo 25. Kütlesel Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	77
Tablo 26. Bağlamsal Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları	77
Tablo 27. Bağlamsal Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları	77
Tablo 28. Bağlamsal Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	78
Tablo 29. Dönemsel Okunabilirlik Kriterlerine İlişkin Varyans Analizi Bulguları	79

Tablo 30. Dönemsel Okunabilirlik Kriterlerine İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	80
Tablo 31. Süreklilik Kriterlerine İlişkin Varyans Analizi Bulguları	80
Tablo 32. Süreklilik Kriterlerine İlişkin Regresyon Analizi Bulguları	81
Tablo 33. Araştırmanın Öncü Bulguları: Ayırma Analizi	81
Tablo 34. Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi	82
Tablo 35. Araştırmanın Öncü Bulguları: Regresyon Analizi	91

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Bensberg Belediye Binası ve tarihi kalenin genel görünümü(Anonim 2021a).	21
Şekil 2. Bensberg Belediye Binası(Anonim 2021b).	22
Şekil 3.- Şekil 4. Maison Carrée Roma Tapınağı (Anonim 2021c) ve taklit etme yaklaşımıyla yapılmış Washington Anayasa Mahkemesi binası giriş bölümü (Anonim 2021d).	23
Şekil 5. Kunsthaus Sanat Merkezi ve çevresindeki geleneksel doku(Anonim 2020a).	24
Şekil 6. Carré d'Art ve içinde bulunduğu tarihi doku (Anonim 2020b).	25
Şekil 7. Maison Carree ve yeni yapı Carré d'Art (Anonim 2020c).	25
Şekil 8. Joanneum Müzesi genel görünüşü (Anonim 2020d).	26
Şekil 9. Bonjour Tristesse Konut Bloğu (Anonim 2021e).	27
Şekil 10. Erzurum'un konumu (Sarı ve Yılmaz 2017).	34
Şekil 11. Erzurum'un tarihi gelişimini gösteren çalışma (Karpuz 1988).	35
Şekil 12. 18. yüzyıldaki Erzurum'u gösteren Tournefort tarafından çizilmiş gravür (Anonim 2020e).	35
Şekil 13. Kültür Yolu Proje alanı ve yakın çevresiyle ilişkisi (EBB 2012).	37
Şekil 14. Üç Kümbetler Millet Bahçesi Projesi Genel Vaziyet Planı (ZeO Mimarlık 2019). .	38
Şekil 15. Erzurum Kenti Kültür Zonu (EBB 2012).	38
Şekil 16. Proje alanlarının çevre ilişkileri (ZeO Mimarlık 2019).	39
Şekil 17. Proje alanları içerisinde yer alan önemli tarihi yapılar (EBB 2012).	39
Şekil 18. Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin konumu (Google Earth görüntüsü üzerinden üretilmiştir).	40
Şekil 19. Emir Saltuk Kümbeti ve Erzurum Arkeoloji Müzesi (Yazarın kişisel arşivi 2021). .	41
Şekil 20. Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin yakın çevresindeki tarihi yapılar (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur).	43
Şekil 21. Erzurum Arkeoloji Müzesi (Yazarın kişisel arşivi 2021).	44
Şekil 22. Erzurum Arkeoloji Müzesi (Yazarın kişisel arşivi 2021).	44
Şekil 23. Müzenin avlusuna ait görsel (Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivi 2020).	45
Şekil 24. Titanyum cephe kaplaması (Yazarın kişisel arşivi 2021).	46
Şekil 25. Yöntem şeması.	47

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
EBB	: Erzurum Büyükşehir Belediyesi
KAİP	: Koruma Amaçlı İmar Planı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
m²	: Metrekare
%	: Yüzde

GİRİŞ

Tarihi çevre, geçmişte farklı medeniyetler tarafından inşa edilip günümüze ulaşabilen yapıların ve doğal çevrenin bütünü olarak tanımlanabilir. Endüstri Devrimi'nin ardından ortaya çıkan yeni yapı tasarlama yaklaşımları ve yapım tekniklerinin etkisiyle sonraki nesillere kültürel miras olarak aktarılan tarihi çevrenin korunması konusu günümüz dünyasında oldukça önemli hale gelmiştir.

Günümüz dünyanın hızla artan kentsel nüfusu doğrultusunda büyüyen kentlerinde yeni yapı tasarlama ve inşa etme süreçlerinde tarihi çevrenin korunmasını bir kriter olarak kabul eden veya etmeyen farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu noktada korunan veya korunmayan tarihi doku içerisinde ve/veya yakın çevresinde yeni yapı yapma konusu, başka bir ifade ile eski-yeni birlikteliğinin ne şekilde kurulması gerektiği konusunun, her geçen gün daha da önem kazandığı görülmektedir. Buradan hareketle, bu konuda yapılan çalışmalar neticesinde tarihi çevre koruma alanında, tarihi çevrelerde yeni yapı yapma eyleminin farklı yaklaşımlarla yönlendirilseler dahi belirli kriterler dikkate alınarak yönlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda tarihi çevrede yeni yapı yapma süreçlerinin bu kriterler ve yaklaşımlarla yönlendirildiği dünyanın farklı coğrafyalarından örneklerin bulunduğu da görülmektedir. Bunlar arasında Fransa'da bulunan Pompidou Merkezi, Louvre Müzesi, Carre D'Art, Cartier Çağdaş Sanatlar Vakfı, Marsilya Vieux Limanı; Almanya'da bulunan Bonjour Tristesse Konut Bloğu, Bensberg Belediye Binası, Berlin Yahudi Müzesi, Commerzbank Genel Merkez Binası, Askeri Tarih Dresden Müzesi; ABD'de bulunan Figge Sanat Müzesi, Nelson - Atkins Sanat Müzesi, Çağdaş Yahudi Müzesi; İtalya'da bulunan Maserati Müzesi, Maxxi - Ulusal 21. Yüzyıl Sanatları Müzesi, Zara Binası, Ara Pacis Müzesi; İspanya'da bulunan Galicia Çağdaş Sanatlar Merkezi, Metropol Şemsiyesi, Murcia Belediye Sarayı Ek Binası, Barselona Çağdaş Sanat Müzesi, Basque Sağlık Müdürlüğü Binası; Avusturya'da bulunan Haas Haus ve Kunsthaus Sanat Merkezi; Çek Cumhuriyeti'nden Dancing House; Yunanistan'dan Yeni Akropol Müzesi; Kanada'dan Royal Ontario Müzesi; Belçika'dan Villa Mozart Oteli gibi örnekler yer almaktadır.

Bu tez kapsamında, dünyanın farklı ülkelerinde görülen uygulamalar gibi, literatür taraması kapsamında tarihi çevrelerde yeni yapı tasarlama ve inşa etme konusunda yapılmış birçok bilimsel çalışmaya da rastlanmıştır. Ancak bu ulusal ve uluslararası çalışmalarda ağırlıklı olarak yurt dışı örneklerle odaklanıldığı görülmektedir. Tarihi ve kültürel zenginliği

oldukça yüksek olan Türkiye’den örneklerle odaklanılan bilimsel araştırmalar kapsamında büyük ölçüde İstanbul’da yer alan yapıların örnek olarak seçildiği görölmüştür. Bu bağlamda bu araştırmaya kadar ulusal literatürde İstanbul’dan Richmond Oteli Binası, Aksanat Binası, Vakko Binası, Emlak Bankası Binası, SGK Binası, Milli Reasürans Binası, Turkcell Binası, Maliye Konuk Evi, İstanbul Deniz Müzesi, Santralistanbul Çağdaş Sanat Müzesi, İpera 25, 16/9 Kuleleri, Haliç Metro Geçiş Köprüsü, Barcelo Saray Oteli, Şerefiye Sarnıcı yapıları ile Eskişehir’den Odunpazarı Modern Müzesi, İzmir’den ÖSYM Alsancak Binası ve Bursa’dan Bursa Kent Meydanı gibi oldukça sınırlı sayıda örnek alanın tarihi çevrede yeni yapı yapma kriterlerinin ve yaklaşımlarının temel alındığı çalışmalara konu edildiği görölmektedir. Benzer şekilde tarihi çevrede yeni yapı tasarlama/inşa alanında örnek olarak gösterilen yurt dışında birçok nitelikli uygulama bulunmasına rağmen ölkemizde bu çerçevede örnekler oldukça sınırlıdır. Bu durum, ölkemizden örneklerin tarihi çevreyi koruma alanındaki çalışmalara önemli katkılar sağlama potansiyeline sahip olmasına karşın konunun henüz yeteri kadar araştırılmadığı ve/veya uluslararası ölçekte dikkat çekebilecek nitelikte çalışmalara ortaya konulmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle bu tez kapsamında, ölkemizin 6000 yıllık yerleşim tarihine sahip önemli bir kenti olan ve ayrıca tarihi çevrede yeni yapılaşma eğiliminin göröldüğü Erzurum Arkeoloji Müzesi örnek yapı olarak seçilmiştir. Konuya ilişkin Erzurum kentine odaklanan ve bu tezin örneğini oluşturan Erzurum Arkeoloji Müzesi’ne ilişkin bu teze kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olması hem bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmakta, hem de bu tezin önemini ve özgün değerini ortaya koymaktadır.

Bu doğrultuda, bu çalışmanın amacı, tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş kriterlerin mimari ürünü ne ölçüde yönlendirdiğı ve yeni yapının tarihi çevreye etkisinin Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde konuyla ilgili uzmanların (mimar, şehir plancı, peyzaj mimarı, sanat tarihçi) perspektifinden ortaya konulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda çalışma kapsamında cevaplandırılacak ana araştırma sorusu “Tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş kriterler, Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde ne ölçüde belirleyici olmuştur?” şeklindedir. Tezin amacına ulaşması ve ana araştırma sorusunun cevaplandırılabilmesi için çalışmanın hedefleri ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda literatürde yer alan kriterlerin ve yaklaşımların irdelenmesi,
- Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde yeni yapının tarihi çevreye ne ölçüde uygun bir tasarıma sahip olduğunun uzmanların perspektifinden değerlendirilmesi,

- Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinden elde edilen sonuçlar ile tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda dikkat edilmesi gereken kriterlere ilişkin çıkarımlarda bulunmak ve öneriler geliştirmektir.

Bu amaç ve hedefler doğrultusunda çalışmanın izleyen ilk bölümünde konuya ilişkin kuramsal çerçeve literatür özeti, tarihi çevre ve tarihi çevre koruma, tarihi çevrede yeni yapı, tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları ve tarihi çevrede yeni yapı tasarım kriterleri başlıkları altında sunulacaktır. Tezin üçüncü bölümünde çalışmanın materyali ve yönteminin sunulmasının ardından dördüncü bölümde çalışmanın bulguları ortaya konulacaktır. Tez, çalışma kapsamında elde edilen bulguların değerlendirildiği ve tartışıldığı sonuç ve öneriler bölümü ile tamamlanacaktır.

KURAMSAL TEMELLER

Kuramsal temeller bölümünde literatür özeti, tarihi çevre ve tarihi çevre koruma, tarihi çevrede yeni yapı, tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları, tarihi çevrede yeni yapı tasarım kriterleri başlıkları altında tezin konusuna ilişkin ulusal ve uluslararası literatür taraması sunulmakta ve bu çalışmanın anahtar kavramları olan tarihi çevre ve tarihi çevrede yeni yapı yapmaya ilişkin kavramsal temeller oluşturulmaktadır. İzleyen alt bölüm olan literatür özetinde ilgili ulusal ve uluslararası literatür kronolojik bir sırayla sunulmaktadır.

Literatür Özeti

Branca (1979) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı sorununu tartışmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, yeni tasarım yaparken eski yapıların korunmasının önemine vurgu yapan mimar tarihi çevrede yapı eylemini restorasyon, tarihsel yapılar grubu içinde yapı eylemi ve tarihsel yapılar grubunun etki çevresinde yapı eylemi olmak üzere üç başlık altında ele almıştır. Tartışmanın sonucunda yapı eylemine ilişkin eleştirilere ve önerilere yer verilmiştir.

Suda Doğrusöz (1994) çalışmasında, tarihi çevrelerde mevcut tarihi dokudaki boşlukları dolduracak şekilde yapılacak yeni binaların (infiil) sahip olması gereken nitelikleri tanımlamayı, bu niteliklere sahip olacak binaların tasarım yollarını tespit etmeyi ve tasarım yaklaşımlarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada örnek alan olarak Beyoğlu'nda yer alan yeni yapı uygulamaları seçilmiştir. Örnek alan olarak Beyoğlu'nun seçilmesinin sebepleri olarak geçmişten itibaren birçok farklı kültüre ev sahipliği yapmasından doğan kozmopolit yapısı, farklı devirlerin üsluplarını yansıtan binaların varlığı ve söz konusu çevrenin kendine has kültürü sayesinde özel bir yere sahip oluşu gösterilmiştir. Çalışmada ilk olarak özgün çevre kavramı ile özgün çevrede koruma kavramları üzerinde durularak konunun teorik çerçevesi açıklanmıştır. Daha sonra yeni yapı kavramı üzerinde durularak yeni yapı yaklaşımları değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda Beyoğlu'ndan seçilen yeni yapılar için çeşitli yaş gruplarından mimarlık öğrencileri, mimarlar ve mimarlık eğitimi almamış kişiler ile yapılan anket çalışmasıyla ulaşılan bulgular üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Erginoğlu (1996) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı tasarımında tasarım sürecini etkileyen etmenleri ve uygulamaya yansıyan sonuçları tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç

doğrultusunda çalışmada Türkiye’den ve yurt dışından çeşitli örnekler incelenmiş ve tasarım yaklaşımları değerlendirilmiştir. Ayrıca Erginoğlu (1996) çalışmasında Zeyrek tarihi bölgesinde bir proje denemesine de yer vermiştir. Zeyrek bölgesinin seçilmesi değerini ve önemini yitirmiş alanın yeniden hayata döndürülmesinin amaçlanmasıyla açıklanmıştır. Çalışmada ilk olarak tarihi çevre ve tarihi çevrede koruma kavramları açıklanmış ve konu yasal çerçeve içerisinde ele alınmıştır. Daha sonra ise tarihi çevrede yeni yapı yaklaşımları örnekler üzerinden incelenmiştir.

Kapubağlı (2004) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı olgusunu inceleyerek bu çevrelerde yapılacak yeni yapılar için tasarım kriterlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul’da bulunan yeni yapı (infill) uygulamaları incelenmiştir. Çalışmadaki örnekler İstanbul’un farklı bölgelerinden 19. yy sonu ile 20. yy başı arasındaki Neoklasik kâgir binaların oluşturduğu çevrelerde bulunan yeni yapı uygulamalarından seçilmiştir. Çalışmada ilk olarak tarihi çevre ve koruma kavramları üzerinde durulmuş daha sonra ise yeni yapı kavramı açıklanarak tasarım yaklaşımları irdelenmiştir. Son olarak tarihi çevrede yeni yapı uygulamalarının irdelenmesi için bazı kriterler ortaya konulmuş ve seçilen örnekler bu kriterler çerçevesinde değerlendirilerek yapılan uygulamaların çevre ile ilişkileri değerlendirilmiştir.

Tanaç Kıray ve Yılmaz Karaman (2006) çalışmalarında, tarihi dokuda yer alan yapıların yenilenme sürecinde yapıldıkları dönemin çağdaş teknik ve malzemelerinin kullanıldığı çağdaş ek örneklerini inceleyerek örnekleri koruma ve kimlik bağlamında tartışmayı amaçlamışlardır. Çalışma kapsamında örnekler çağdaş çatı eki, çağdaş saçak eki, çağdaş yapı eki ve çağdaş geçiş elemanı eki olmak üzere dört kriter üzerinden irdelenmiştir. Çağdaş yeni yapı örnekleri olarak Budapeşte’de bulunan Kahramanlar Meydanı’nda yer alan bir alışveriş merkezi ile Paris’te bulunan Louvre Müzesi’ne yer verilmiştir. Çalışmanın sonucunda bu tarihi yapılara yapılan çağdaş ek uygulamaları örnekler üzerinden irdelenmiştir.

Kanat Duralı (2007) çalışmasında, tarihi dokuda yeni yapı konusunda tasarım kriterlerini tartışmayı ve konunun önemini vurgulamayı amaçlamıştır. Konuya ilişkin Türkiye’den ve dünyadan farklı tasarım yaklaşımlarına sahip örnekler incelenmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle tarihi çevre ve koruma kavramları üzerinde durulmuş ve konuyla ilgili yasal düzenlemeler ile evrensel kararlar incelenmiştir. Daha sonra tarihi çevrede yeni yapılaşma konusunda dikkate alınması gereken kriterler belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda seçilen örnekler belirlenen kriterler kullanılarak sistematik bir şekilde incelenmiş ve tasarım yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Karakul (2009) çalışmasında, tarihi çevrelerde yeni yapı tasarımında eski ve yeni arasındaki ilişkinin kurulmasında yaşama kültürü kavramını açıklayarak bu konuda yapılacak çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Yaşama kültürü kavramını ve sürdürülebilir değerlerini tartışmak amacıyla çalışmada örnek olarak Amasya Yalıboyu Evleri alanı seçilmiştir. Çalışma alanının tarihsel gelişim sürecini yansıtan farklı yapı türlerini barındıran geleneksel konut dokusuna sahip olması örnek alan olarak seçiminde etkili olmuştur. Çalışmada öncelikle konunun kuramsal arka planı açıklanarak yeni yapı ve yaşama kültürü kavramlarına açıklık getirilmiştir. Ardından, örnek alan olarak seçilen Amasya Yalıboyu Evlerinin özellikleri ortaya konularak çalışma kapsamında kent ve alan ölçeğinde analizler yapılmıştır. Bu yolla, kent ölçeğinde yapılan yerleşim düzeni ve silüet analizleri ile alan ölçeğinde yapılan yapı analizleri sonucunda sürdürülebilir değerler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Hacıoğlu (2010) çalışmasında tarihi çevrelerde yapılan yasal düzenlemelerin mimari tasarım süreci üzerindeki etkilerini değerlendirmeye çalışmıştır. Çalışma alanı olarak Tarihi Yarımada (İstanbul) seçilmiştir. Gerek ulaşım özellikleri ve fiziksel açıdan gerekse tarihi ve kültürel açıdan İstanbul'un merkezi konumunda olması, alana yönelik birçok koruma amaçlı imar planı çalışmasının yapılmış olması Tarihi Yarımada'nın çalışma alanı olarak seçilme sebeplerini oluşturmuştur. Hacıoğlu (2010) çalışmasında sırasıyla literatür taraması, uzman kişilerle yapılan görüşmeler, arşiv çalışması, gözlemler ve fotoğraf kayıtlarını kullanarak konunun kavramsal çerçevesi ve bu konudaki yasal düzenlemeleri açıklamıştır. Ardından Tarihi Yarımada'nın genel özelliklerini ortaya koyarak alan için yapılan yasal düzenlemelerin alana yansımalarını örnekler üzerinden incelemiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen görseller değerlendirmeye yönelik olarak tablolar halinde sunulmuştur.

Bilgin Altınöz (2010) çalışmasında, tarihi dokuda yeni yapı uygulamalarını inceleyerek farklı yaklaşımlara ilişkin örnekleri sunmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada Türkiye ve yurt dışından seçilen, farklı tasarım yaklaşımlarına sahip örnekler incelenmiştir. Bu bağlamda, öncelikle tarihi dokuda yeni yapı tasarımı konusunda eski-yeni ilişkisi ve uygulama süreci konularına değinilmiş, ardından seçilen uygulama örnekleri incelenerek tasarım yaklaşımları üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Kayın ve Yesügey (2010) çalışmalarında, tarihi dokuda yeni yapı yapma konusunda uygulanmış bir proje deneyimini paylaşmayı ve bu sayede öznel bir sorgulama yapmayı amaçlamışlardır. Çalışmaya konu olan yapı ÖSYM Alsancak Hizmet Binası'dır. Örneğin seçilme sebebi olarak tarihi dokuda yeni yapı tasarımı deneyimleri açısından İzmir'de güncel bir uygulama olması gösterilmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle örnek yapının inşa edildiği

kentsel mekânın tarihsel özellikleri ardından yapının tasarım yaklaşımı ve inşa süreçleri ortaya konulmuştur.

Bahtiyar Karatosun (2010) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı tasarımı problemini bir örnek üzerinden değerlendirmeyi ve özgün dokunun sürdürülebilmesinde tasarımcının rolünün önemini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, örnek alan olarak geleneksel bir dokuya sahip Alaçatı (Çeşme/İzmir) seçilmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle tarihi dokuda yeni yapı konusu, daha sonra ise Alaçatı'nın geleneksel dokusu ve bu dokudaki yeni yapılaşma tartışılmıştır.

Can (2011) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı ve yeni ek konularında görsel çevreyi değerlendirerek eski yapıların korunması konusuna açıklık getirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada örnek alan olarak Rasimpaşa Mahallesi (Kadıköy/İstanbul) seçilmiştir. Bölgenin hem tarihi ve kozmopolit yapıda olması hem de yeni ve eski yapılaşmanın iç içe olması örnek alan olarak seçilmesinde belirleyici olmuştur. Çalışmada ilk olarak tarihi çevre ve tarihi çevrede yeni yapılaşma kavramları açıklanarak konunun kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Daha sonra tarihi çevrede uluslararası yaklaşımlar İngiltere ve İtalya'dan örnekler üzerinden irdelenmiş ve Türkiye'de korumanın yasal çerçevesi açıklanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise Rasimpaşa Mahallesi'nin tarihsel gelişimi ortaya konulmuş, analiz ve anketler yoluyla alana ilişkin araştırmalar sunulmuş ve bu doğrultuda çalışma alanının korunması ve geliştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Köşklük Kaya (2012) çalışmasında, tarihi yapı ve dokularda yeni ek uygulamalarında kullanılan çağdaş cephe ve çatı sistemlerinin seçim ve uygulama ölçütlerinin neler olduğunu İtalya örneğinde ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada yerinde yapılan incelemelere dayanan örnekleme yöntemi kullanılarak İtalya'dan seçilen çağdaş çatı eki ve cephe eki örnekleri incelenerek tasarım ilkeleri ortaya konulmuştur.

Akbıyık (2013) çalışmasında, tarihi çevrenin önemini ortaya koymayı, mevcut çevreyi koruma ve müdahale şartlarını irdelemeyi ve bu bağlamda tarihi çevrede yeni yapı , yeni ek ve yenileme dönüşüm uygulama örneklerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında 2000 yılından sonra inşa edilmiş çağdaş ve popüleritesi yüksek uygulamalar incelenmiştir. Örnek olarak son dönem malzemeleri ve teknolojisinin kullanıldığı yapılara odaklanılmıştır. Bu çerçevede, çalışmada ilk olarak tarihi çevre kavramı ve tarihi çevrede yeni yapı olgusu tartışılmış ardından tasarım yaklaşımları seçilen örnekler üzerinden görseller ile zenginleştirilmiş tablolar oluşturularak ölçek, malzeme, renk, doku gibi çeşitli kriterler açısından değerlendirilmiştir.

Kılıç (2015) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusundaki yaklaşımlar ile yasal düzenlemelerin tasarım sürecine etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda örnek olarak Norman Foster'ın İngiltere, Fransa ve Almanya'da konuyla ilgili yaptığı uygulamalar seçilmiştir. İnceleme alanı olarak bu ülkelerin seçilmesi; koruma konusundaki etkili ve tutarlı yasal düzenlemelere sahip olmaları, bu ülkelerde tarihi çevrede yeni yapı ve yeni ek tasarımında çalışan birçok tasarım bürosu bulunması ile nitelikli ve sayıca fazla uygulama örneğinin bulunmasıyla açıklanmıştır. Kılıç (2015) çalışma kapsamında ilk olarak literatür taraması yaparak konunun kavramsal çerçevesini oluşturmuştur. Tarihi çevre ve koruma kavramları ile tarihi çevrede yeni yapı olgusu ve bu konuda Türkiye, Almanya, Fransa ve İngiltere'de yapılan yasal düzenlemeler ve politikalar açıklanmıştır. Ardından, tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusundaki yaklaşımlar ve ölçütler irdelenmiş ve bu ölçütler çerçevesinde örnekler incelenmiştir. Yapılar önce kendi içinde daha sonra genel olarak tablolar yardımıyla değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusunda değerlendirmeler yapılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Büyükmihçi ve Kılıç (2015) çalışmalarında, tarihi dokuda yeni yapı tasarımı yaklaşımlarını dünyadaki uygulama örnekleri ile açıklayarak eski ile yeni arasındaki denge üzerine bir tartışma ortamı yaratmayı amaçlamışlardır. Çalışmaya yurt içinden ve yurt dışından tarihi çevrede uyum yaklaşımı ve karşıtlık yaklaşımına örnek oluşturan yapı örnekleri konu edilmiştir. Çalışma kapsamında tarihi çevrede yeni yapı tasarımı ve bu konuda alınmış ulusal ve uluslararası kararlar tartışılmıştır. Ardından yeni yapı tasarım yaklaşımları örnekler yardımıyla açıklanmış ve olumlu/olumsuz yönleri belirtilmiştir. Sonuç bölümünde ise konu ile ilgili değerlendirmelere ve önerilere yer verilmiştir.

Yetiş ve Turcan (2015) çalışmalarında, tarihi kent merkezlerinde yeni yapılaşma sorunlarından hareketle tarihi çevrede yeni yapı tasarımı yaklaşımlarını irdelemeyi ve kültürel mirası koruma bakımından Safranbolu'daki güncel durumu sorgulamayı amaçlamışlardır. Çalışma alanı olarak Tarihi Safranbolu Kenti'nin seçiminde kentin geçmişten günümüze tarihi dokusunu korumuş olması, Türkiye'de koruma ile ilgili çalışmaların başladığı yer olarak biliniyor olması ve zamanla artan yeni yapılaşma ihtiyacının getirdiği tasarım sorunlarının bulunması etkili olmuştur. Çalışmada öncelikle tarihi çevre, kültürel miras ve koruma konuları ile tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımlarına odaklanılmıştır. Daha sonra Safranbolu'nun kentleşme süreci açıklanmış ve tarihi kentsel dokuda yapılan yeni yapılardan örnekler görsellerle desteklenerek değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Sarı (2015) çalışmasında, geçmişin mimari ölçekte sürdürülmesinde çağdaş tasarım anlayışının nasıl bir yol izleyeceğini İstanbul'dan seçilen üç yapı örneğinde irdelemeyi

amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, Manifaturacılar Çarşısı, Sabah Gazetesi Tesisleri ve ATV Haber Merkezi ile Santral İstanbul Yerleşkesi örnek olarak seçilmiştir. Çalışmada örnek yapılar ile ilgili bilgilerin sunulmasının ardından tarihi çevrenin çağdaş yapıyla ilişkisi fotoğraflanarak yorumlanmış ve tasarım yaklaşımlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Turhan Kut (2017) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusundaki mevcut sorunlara çözüm önerileri geliştirmeyi ve eski dokunun korunmasıyla yeni yapı tasarımında yol gösterici olabilecek verileri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada İstanbul'dan seçilen Haliç Metro Geçiş Köprüsü, Santral İstanbul Çağdaş Sanat Müzesi, İpera 25 Konut Binası ve 16/9 Kuleleri örnek olarak seçilmiştir. Çalışmada örneklerin İstanbul'dan seçilme sebebi, İstanbul'un metropol olması ve pek çok farklı kültürü içinde barındırması olarak açıklanmıştır. Örneklerin tümü sit alanlarında yer almaktadır ve konumları itibariyle silüetine ve bölgelerine büyük etkileri bulunmaktadır. Çalışma kapsamında çalışmanın kavramsal çerçevesinin açıklanmasının ardından seçilen örnek yapılar tasarım yaklaşımları ve koruma kriterleri bağlamında incelenmiştir. Bu yolla çalışmanın sonucunda konuya ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Leshchenko (2018) çalışmasında, tarihi kent ortamına uyumlu olarak yapılan yeni yapının nasıl olması gerektiğini göstermeyi ve bu uyumu sağlayacak ilke ve teknikleri belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada Ukrayna'da bulunan Çernivtsi şehrindeki tarihi bir sokak örnek olarak seçilmiştir. Örneğin seçilme sebebi, tarihi sokakta yapılan yeni bir uygulamanın sokağın tarihi görüntüsünü bozduğu ve bu yapı yerine çalışma kapsamında belirlenen ilke ve teknikleri sağlayan yeni bir proje önerisinin sunulması olarak açıklanmıştır. Çalışmada yöntem olarak ilke ve teknikleri belirlemek için karşılaştırmalı analiz ve genelleme yöntemi ile öneri proje çalışması için deneysel tasarım yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında konunun teorik çerçevesi ile amaç ve yapılan çalışmalar açıklandıktan sonra sonuç ve tartışma bölümünde elde edilen bulgular sonucunda ortaya konulan ilke ve teknikler örnekleri ile açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca tarihi sokak için önerilen proje hakkında açıklamalar yapılmıştır. Çalışmada son olarak konuya ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Pasin ve Varinlioğlu (2018) çalışmalarında, kültürel miras kavramının mimari tasarım sürecinde bir veri olarak nasıl kullanıldığını araştırmayı ve arkeolojik çevrede tasarım yaparken öznel yoruma açık soyut verilerle nesnel sonuçlara nasıl ulaşılabileceğini göstermeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında öncelikle arkeolojik çevre bağlamında yeni yapı tasarımı konusunda kavramsal çerçeve ortaya konulmuştur. Ardından bir arkeolojik sit alanında yeni yapı tasarımına yönelik mimari tasarım stüdyosunda üretilen projelerde öğrencilerin tasarım yaklaşımları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Değerlendirmeler neticesinde arkeolojik çevre bağlamında farklı yaklaşımların tasarım sürecini nasıl etkilediğine ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışmada arkeolojik çevreyle bağlantı kurulabilmesi amacıyla İzmir Bornova ilçesi Kazım Dirik Mahallesi sınırları içinde kalan kuzeyinde Yassitepe Höyüğü ve güneyinde Yeşilova Höyüğü'nün yer aldığı bir parsel çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Dağtekin vd (2018) çalışmalarında, Diyarbakır tarihi kent merkezi olan Sur İçi'nde yapılması planlanan yeni konutlar için tasarım önerileri sunmayı amaçlamışlardır. Çalışmada Diyarbakır Sur İçi bölgesinin seçilme sebebi, bölgenin kentsel sit alanı olması ve 2015 yılında yaşanan çatışmalar neticesinde zarar gören geleneksel dokuda yeni konut yapımı konusunun gündemde olmasıyla açıklanmıştır. Çalışma kapsamında öncelikle geleneksel Diyarbakır evlerini oluşturan etmenler açıklanmış ve Diyarbakır Sur İçi Koruma Amaçlı İmar Planı irdelenmiştir. Ardından tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları konusu tartışılmış ve Sur İçi bölgesinde yapılacak yeni konutlara ilişkin tasarım önerilerinde bulunulmuştur.

Granstrem at al. (2018) çalışmalarında, Rusya'nın Saint Petersburg şehrinde yapılan yüksek katlı yeni yapıların tarihi kentsel çevre ile etkileşiminin peyzaj görsel analizini yapmayı amaçlamışlardır. Çalışmada Saint Petersburg'un örnek alan olarak seçiminde şehrin tarihi merkezinin Unesco tarafından Dünya Mirası olarak kabul edilmesinin etkili olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada ilk olarak örnek alanın önemli öğeleri analiz edilmiş ve bu analizlerden yola çıkılarak kentsel planlama hatalarının tipolojileri belirlenmiştir. Görsel analizler ve sonuçlar örnek resimlerle sunularak önerilerde bulunulmuştur.

Sağlam ve Tavşan (2019) çalışmalarında, tarihi yapıya çağdaş ek örneklerini tasarım yaklaşımı, mekân organizasyonu ve kavramsal kriterler açısından karşılaştırarak değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Çalışma kapsamında Avrupa'dan ve Türkiye'den koruma altına alınmış ve sonradan yeni ek yapılmış 15'er yapı örneği seçilmiştir. Örnek yapıların Avrupa'dan da seçilmesinin sebebi koruma kavramının teorik ve pratik alt yapısının Avrupa'da atılmış olması olarak açıklanmıştır. Buradan hareketle genel olarak miras olarak nitelendirilen ve 2000-2018 yılları arasında çağdaş ek almış kültür yapıları örnek yapı olarak çalışmaya konu edilmiştir. Çalışmada öncelikle tarihi çevre ve tarihi çevrede çağdaş ek konuları tartışılarak konunun kavramsal çerçevesi açıklanmıştır. Ardından yurt içi ve yurt dışından seçilen toplam 30 örnek yapı görseller ile desteklenerek tablolaştırılarak sunulmuştur. Çalışmanın sonunda iki ülkeden örnek yapı grupları tasarım yaklaşımı, mekânsal organizasyon, kavramsal kriterler ve biçimsel kriterler olmak üzere 4 başlık altında incelenerek karşılaştırılmış ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Aykal vd (2019) çalışmalarında, yeni doku ve yapı bağlamında uluslararası örnekler üzerinde değerlendirmeler yaparak tarihi çevrede yeni yapılaşmada tasarım ölçütlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmada örnek alan olarak Şanlıurfa İli Kadioğlu Mahallesi seçilmiştir. Alanın örnek olarak seçilmesinde Şanlıurfa'nın geleneksel evler ve sokak dokusuna sahip olması ve kültürel mirası oluşturan çeşitli mimari üsluplara sahip özgün örnekleri içinde barındırması etkili olmuştur. Çalışmada öncelikle tarihi doku, tarihi dokuda sürdürülebilirlik ve tarihi çevrede yeni yapı konuları üzerinde durulmuş ve tarihi dokuda yeni yapı tasarım ölçütleri belirlenmiştir. Daha sonra konu ile ilgili yurt dışı ve Türkiye'den örnekler incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışma sonunda Kadioğlu Mahallesi'nde farklı sokaklardan çekilen fotoğraflarla dokusal ve yapısal ölçekte incelemelerde bulunulmuş ve sorunlara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Yavuz ve Aksu (2019) çalışmalarında, gelişen teknolojiler ve artan ihtiyaçlar neticesinde tarihi yapıları canlandırmak amacıyla yapılan çağdaş ek veya yapıların oluşturduğu birlikteliği palimpsest kavramı çerçevesinde sorgulamayı ve bu kavramın çağdaş mimarlıkta nasıl var olabileceğini saptamayı amaçlamışlardır. Çalışmada örnek olarak Daniel Libeskind tarafından kolektif hafıza verilerini sembolik bir mekâna dönüştürmek amacıyla tasarlanan Berlin Yahudi Müzesi incelenmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle palimpsest ve kolektif bellek kavramlarına değinilerek konunun kavramsal alt yapısı oluşturulmuştur. Ardından Berlin Yahudi Müzesi'nin genel özellikleri incelenerek tarihi yapı ve çağdaş ek arasındaki ilişki özelinde palimpsest kavramı tartışılmıştır.

Korumaz ve Özkaynak (2019) çalışmalarında, tarihi çevrede yeni yapı tasarımının mimarlık eğitiminde nasıl yer bulabileceğine yönelik değerlendirme yapmayı amaçlamışlardır. Çalışmada Konya Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Stüdyo 5 dersi kapsamında yürütülen tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konulu deneysel proje süreci sunulmuştur. Proje çalışma alanı olarak Konya kent merkezinde bulunan tarihi Sırçalı Medrese ile kuzeyinde yer alan ada belirlenmiş ve öğrencilerden çalışma alanında tarihi yapıyla bağlantı kurabilecek şekilde yapı tasarımları istenmiştir. Çalışma kapsamında ilk olarak tarihi çevre kavramı, tarihi çevrede yeni yapı tasarım kriterleri ve yeni yapı tasarım yaklaşımları ile ilgili teorik arka plan sunulmuştur. Ardından yürütülen proje kapsamında yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Çalışmanın sonucunda, proje öncesi ve sonrasında öğrencilerin konuya ilişkin bilgi düzeyini ölçmek amacıyla uygulanan anketin bulguları ve projenin sonuç ürünlerinden bahsedilerek elde edilen kazanımlar ortaya konulmuştur.

Büyükmihçı vd (2019) çalışmalarında, tarihi dokuda yapılan yeni yapı tasarımlarının strüktürel ve mekânsal olarak nasıl çözümlenebileceğini ve yeni yapı ile özgün yapının

birleşme detayları ve malzeme seçimlerini güncel yasal düzenlemelerdeki ilkeler doğrultusunda analiz etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada yeni ekin tarihi dokudaki geleneksel yapılarla birleşme biçimleri, bu konuda Türkiye’den ve yurt dışından seçilen 7 örnek üzerinden incelenmiştir. Örneklerin seçiminde yeni yapı tasarımı yaklaşımındaki mimari çözümler ve özgün yapı ile yeni ek arasındaki ilişkinin niteliği belirleyici olmuştur. Çalışma kapsamında tarihi yapı ile yeni ek birleşimleri için literatür taraması sonucunda beş farklı birleşim biçimi tanımlanmış ve örnek yapılarla ilgili kaynak taraması yoluyla elde edilen veriler ışığında örnekler tek tek birleşim biçimleri açısından incelenmiştir.

Yalçinkaya vd (2019) çalışmalarında, tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusunda ortaya konulan çağdaş yaklaşımları incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmada Daniel Libeskind’in tarihi çevre içinde tasarladığı 6 müze yapısı örnek olarak seçilmiştir. Libeskind’in kendine özgü tasarım anlayışının olması ve tarihi çevrede yeni yapı tasarımında tarihi çevreyi taklit yönteminden farklı bir yaklaşım uygulanabileceğini gösteren önemli bir mimar olması çalışmaya konu olmasının nedenleri olarak açıklanmıştır. Örnekler nitelikli, iddialı ve farklı geometrik şekillere ve uluslararası üne sahip yapılar arasından seçilmiştir. Çalışmada öncelikle tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusunda genel bilgilere, tasarım yaklaşımlarına ve yasal çerçeveye yer verilmiştir. Ardından, Daniel Libeskind’in yapıları tasarım yaklaşımları açısından incelenerek mimarın tasarım anlayışının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Akıl ve Korumaz (2019) çalışmalarında, tarihi ticaret merkezlerinde yeni yapılaşma konusunda tarihi doku referanslı yeni yapılaşmaların nasıl olması gerektiğine dair değerlendirmeler yaparak bu konuda bilgi vermeyi ve farkındalık yaratmayı amaçlamışlardır. Çalışmada örnek alan olarak Konya tarihi kent merkezinin önemli bir odak noktası olan Aziziye Camii ve güneyindeki Ahmet Efendi Hamamı’nı kapsayan kentsel meydan seçilmiştir. Ahmet Efendi Hamamı ile ilişki kurularak tasarım yapılması istenen bir stüdyo deneyiminin sonuçlarının paylaşıldığı çalışmada öncelikle Ahmet Efendi Hamamı hakkında bilgilere yer verilmiş ardından tarihi çevrede tarihi yapı ile ilişkili yapı tasarımı konusundaki kriterler belirlenmiştir. Çalışma kapsamında sunulan stüdyo çalışmaları arasından seçilen 3 örnek proje belirlenen bu kriterler açısından değerlendirilerek sonuç bölümünde tarihi yapının nasıl referans alınabileceğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Sönmez (2019) çalışmasında, tarihi yapı ile tarihi yapıya yapılacak yeni ek arasındaki ilişkinin temel ilkelerini örnek bir yapı üzerinden tartışmayı amaçlamıştır. Çalışmada örnek yapı olarak Alman Tarih Müzesi (Berlin) incelenmiştir. Yapının tarihi yapıya ek tasarımında tarihi yapıya en az müdahaleyi içeren bir tasarım yaklaşımı ile yapılmış olması örnek olarak

seçilme sebebi olarak belirtilmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle literatür taraması yöntemiyle tarihi yapı ile ek yapı arasındaki ilişkinin temel ilkeleri belirlenmiştir. Ardından örnek olarak seçilen Alman Tarih Müzesi'nin yapı özellikleri ve tarihçesinden kısaca bahsedilmiş ve tarihi yapıya getirilen yeni ekler ve mevcut yapı arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bu sayede tarihi yapı ile yeni ek arasında ilişki kurulurken dikkat edilmesi gereken hususlar ortaya konulmuştur.

Çubukçu vd (2019) çalışmalarında, tarihi yapılara yapılan yeni müdahalelerin kullanıcılar ve tasarımcılar tarafından nasıl değerlendirildiğini irdelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda tarihi yapıya çağdaş ek örnekleri bulmaya yönelik görsel arşiv taraması yapılmış ve 15 örnek seçilmiştir. Örnekler kullanıcıların gündelik yaşam deneyimlerinin estetik yargılarına etki etmesinin önüne geçilmesi için yurt dışından seçilmiştir. Ayrıca yapı çeşitliliği sağlamak amacıyla konut, büro yapısı, müze gibi farklı türde örnekler seçilmiştir. Çalışmada anket uygulama tekniği kullanılarak tasarım eğitimi alan ve almayan 15'er kişilik iki örneklem grubu seçilmiş ve anket uygulanmıştır. Bu yolla elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda katılımcıların konuya yaklaşımları saptanmaya çalışılmıştır.

Arabacıoğlu ve Tan (2020) çalışmalarında, İstanbul'dan seçilen çalışma alanları için hazırlanan yenileme projelerini tarihi çevrelerde yeni yapı konusundaki evrensel mimari tasarım kriterleri açısından irdeleyerek projelere ilişkin tasarım sorunlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma alanı olarak 2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ile sit alanı ilan edilen bölgeler içinde Bakanlar Kurulu kararı ile yenileme alanı olarak ilan edilen Fener-Balat, Süleymaniye ve Tarlabası bölgeleri seçilmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle tarihi çevre, tarihi çevrede mimari tasarım ve bu konudaki evrensel ve yerel yasal düzenlemeler irdelenerek mimari tasarım kriterleri ortaya konulmuştur. Daha sonra çalışma alanı olarak seçilen üç bölgenin yenileme projeleri çalışmada ortaya konulan tasarım kriterleri ve Türkiye'de tasarıma etki eden dış faktörler açısından uzman kişilerle yapılan anketler yoluyla sorgulanmış ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Arslan vd (2020) çalışmalarında, farklı bölgelerden seçilen müze yapılarında tarihi çevrede yeni yapı tasarımına yönelik tarihi çevre koruma konusunda evrensel bir dil olup olmadığını araştırmayı amaçlamışlardır. Çalışmada Türkiye, ABD ve Avrupa'dan toplam beş müze seçilmiştir. Bu müzeler: Louvre Müzesi (Fransa), Nelson-Atkins Sanat Müzesi (ABD), Barselona Çağdaş Sanat Müzesi (İspanya), Enzo Ferrari Müzesi (İtalya) ve Eskişehir Modern Sanat Müzesi'dir. Örneklerin tarihi çevrede yeni yapı olması, ünlü mimarların eserleri olması

ve tamamen yeni tasarım ürünü olmaları örnek yapı olarak seçimlerinde belirleyici olmuş etkenlerdir. Çalışmada öncelikle literatür taraması yapılarak konunun kuramsal boyutu ele alınmış ve tarihi çevrede yeni yapı tasarım kriterleri belirlenmiştir. Ardından örnek olarak seçilen beş müze yapısı bu kriterler çerçevesinde değerlendirilmesiyle ulaşılan sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

Bahadır (2020) çalışmasında, tarihi çevrede yeni yapı tasarımında eski ve yeni arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağı probleminden yola çıkarak tarihi çevre ve koruma kavramlarının önemini, tarihi çevreye müdahale oranlarının yurt içi ve yurt dışındaki yasal çerçevesini, tarihi çevrede yeni yapı tasarım yöntemlerini ve eski-yeni etkileşimi üzerinden sürdürülebilirlik kavramını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma kapsamında yurt içi ve yurt dışından seçilen örnekler tasarım yaklaşımlarına göre benzerlik kurma yöntemi, nötrleştirme yöntemi, soyut referans yöntemi ve karşıtlık yöntemi olmak üzere dört grup altında toplanarak tarihi çevre ve yeni yapı etkileşimi değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında, tarihi çevre ve koruma, tarihi çevre ve yeni yapı etkileşimi ve sürdürülebilirlik kavramları açıklanmıştır. Çalışmanın sonucunda seçilen örnekler değerlendirilmiştir.

Kayan (2020) çalışmasında, tarihi çevreye veya tarihi yapılara getirilecek ek tasarımlarında, tarihi dokuya ve yapının kimliğine zarar vermeden tasarım yapma konusunda izlenecek yol ve yöntemleri irdelemeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında incelenmek üzere Türkiye’den 13, yurt dışından ise 15 tarihi yapıya çağdaş ek uygulama örneği seçilmiştir. Çalışma kapsamında literatür taraması yapılmış ve gözlem-analiz tekniği kullanılarak çağdaş ek örnekleri incelenmiştir.

Kuçak Toprak (2020) çalışmasında, Türkiye’de kentsel sit alanlarında yapılacak yeni yapıların özgün değerlerle tasarlanmasına olanak sağlayacak bir yöntem geliştirmeyi amaçlamıştır. Çalışmada örnek alanlar olarak Bolu ili Göynük Tarihi Kenti, Eskişehir ili Sivrihisar Tarihi Kenti ve Konya ili Sille Tarihi Kenti olmak üzere üç farklı bölge seçilmiştir. Seçilen bölgelerin koruma amaçlı imar planlarının 2005 yılı ve sonrasında hazırlanıp güncelliğini koruması, bölgeleme çalışmalarının yapılmış olması ve çalışma kapsamında yapılan araştırmalar neticesinde kısıtlılık oranlarının farklı düzeylerde olması alan seçiminde etkili ölçütler olmuştur. Çalışmada öncelikle konunun kuramsal çerçevesini oluşturmaya yönelik araştırma ve analizler yapılmıştır. Tarihi çevrede yeni yapı konusundaki temel yaklaşımlar Türkiye’den ve yurt dışından seçilen örnekler üzerinden irdelenmiş ve yapılan değerlendirmeler sonucunda alan çalışmasında kullanılmak üzere bir yöntem geliştirilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise geliştirilen yöntem alan çalışmasında uygulanmış ve elde edilen sonuçlar öneriler ile birlikte sunulmuştur.

Kızılkın ve Yeşildal (2021) çalışmalarında, tarihi bir doku içerisinde yapılmış yeni bir kültür yapısının tarihi çevre içerisindeki görsel etkisini insan ve çevre ilişkisi bakımından değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada, tarihi bir kentsel çevre içerisinde yapılan modern bir yapı olması sebebiyle Eskişehir’de yer alan Odunpazarı ve Odunpazarı Modern Müze örnek alan olarak seçilmiştir. Çalışma kapsamında görsel etki değerlendirmenin kavramsal çerçevesinin çizilmesinin ardından örnek yapı olan müzeyi bulunduğu çevre içerisinde gören, mimarlık/tasarım sektöründen ve diğer meslek gruplarından seçilen toplam 50 kişi ile bir değerlendirme anketi yapılmıştır. Toplanan birincil verinin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular çalışmanın sonucunda grafikler halinde sunulmuştur.

Şimşek (2021) çalışmasında, Herzog & De Meuron ofisinin Fransa’nın Tarihi Colmar kentinde tasarladıkları Musée Unterlinden projesini tarihi çevrede çağdaş yapı tasarımı çerçevesinde incelemeyi ve tasarımcıların konseptlerini Aldo Rossi’nin Şehrin Mimarisi eseri üzerinden irdelemiştir. Bu yolla, Rossi’nin teorisinin etkisinin yapıları bir örnek üzerinden araştırılması amaçlanmıştır. Çalışma sürecinde öncelikle müze projesi müelliflerinden dinlenerek projenin konsepti belirlenmiştir. Ardından, aynı tasarım ofisinin örnek yapıdan önceki ve sonraki müze tasarımları arasında karşılaştırmalar yapılarak ofisin tasarım yaklaşımı ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonucunda çalışmanın amacı doğrultusunda Musée Unterlinden projesinin konseptinin Rossi’nin eserinde yer alan kentsel artefakt ve konfigürasyon kuramıyla olan ilişkisi tartışılmıştır.

Tarihi çevrede yeni yapı konusunun teorik ve/veya uygulamadan örneklerle ele alındığı ve özellikle 2000’li yıllarda önemli ölçüde artış görülen ulusal ve uluslararası literatürden örnek çalışmaların sunulduğu bu bölümün ardından izleyen alt bölümlerde tarihi çevre kavramı, tarihi çevrede yeni yapı olgusu, tarihi çevrede yeni yapı tasarımı yaklaşımları ve tarihi çevrede yeni yapı tasarımı kriterleri başlıkları altında çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulacaktır.

Tarihi Çevre ve Tarihi Çevre Koruma

Geçmişten günümüze varlığını sürdüren, içerisinde özgün yapıları ve tabii değerler taşıyan, ürünü oldukları dönem hakkında çeşitli bilgiler veren ve bu yönleriyle kültürel mirası oluşturan alanlara tarihi çevre adı verilmektedir. Geçmiş uygarlıkların kalıntıları olarak tarihi çevreyi oluşturan yapılar yapıldıkları dönemlerin mimari üslupları, toplumsal yaşamı, yapımların teknikleri hakkında bilgiler taşırlar (Kılıç 2015).

Tarihi çevre geçmiş uygarlıklardan günümüze kalmış kalıntılardır. Tarihi çevre bir bütündür ve o bütünün parçaları, hayranlık uyandıran görünümleri ve çeşitli üslupları

barındıran düzenlemeleriyle o dokuyu oluşturan binalar ve şaşırtmalara olanak veren kentsel dokulardır (Zeren 2010). Tarihi çevrenin önemli bir parçası olan binalar sergiledikleri yapım teknikleri, mimari üslup ve mekân organizasyonları ile yerin mimari ve kentsel kimliğini tanımlayan tarihi belgeler olarak değerlendirilmektedir (Zeren 2010).

Tarihi çevre olarak nitelendirilen alanlar kentsel sit alanları başta olmak üzere tarihi, doğal ve arkeolojik sit alanlarını kapsamaktadır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda sit alanlarının tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.” (Anonim 1983:2).

Bu tanımda da vurgulandığı gibi tarihi çevreler kültürel açıdan özgün değerlere sahip alanlardır, tarihi belge niteliği taşırlar ve korunarak yaşatılmaları çok önemlidir.

Tarihi çevreler toplumların tarihi ve kültürel özelliklerini sonraki nesillere aktaracak köprüler olarak değerlendirilmektedir. Geçmiş uygarlıkların sosyal ve kültürel yaşamlarının yanı sıra dönemin mimari özellikleri hakkında bilgi vermeleri açısından önemli birer kaynak oluşturmaktadırlar. Kent içindeki önemli hafıza mekânları olan tarihi çevrelerin korunması, kültürel mirasın aktarımı ve kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır (Kılıç 2015).

Kanat Duralı (2007:10)'nın ifadesiyle; *“Geçmiş öğrenmek, deneyimlerinden yararlanmak, tarihi çevreleri gelecek nesillere aktarabilmek, yeni yapılı çevreler oluşturulurken tarihi çevrenin bir veri olarak kullanılmasını sağlamak gibi nedenler için geçmişin tanıkları diyebileceğimiz tarihi çevreleri korumak gerekmektedir. Tarihi çevrelerin süreklilik, tarihsellik, estetik ve teknik, özgünlük değeri gibi barındırdığı birçok değer vardır, bu değerlerin yitirilmemesi önemlidir ve korunmaları gerekir.”*

Zeren (2010) ise korumanın temel amacının, kültürel ve fiziksel mirasın gelecek nesillere aktarılması olduğunu ve bunun en temel nedeninin ise fiziksel çevrenin koruma öğelerinin, günümüzde hızlı değişen dünyada toplum ve kişilerin kimliklerini belirleyen ipuçlarını ve yabancılaşmaya karşı bir aidiyet duygusu sağlaması olduğunu altını çizmektedir.

Koruma konusunda her ne kadar kişilere özel sorumluluklar düşse de konunun yasal çerçevesi uluslararası alanda yapılan sözleşmeler ve kararlar ile çizilmiştir. Bu çerçevede, uluslararası alanda büyük bir öneme sahip olan Venedik Tüzüğü (1964)'nde tarihi çevre “Tarihi Anıt” kavramıyla açıklanmış ve bu kavramın yalnızca bir mimari eseri değil tarihi ve

kültürel açıdan öneme sahip kentsel ve kırsal yerleşmeler ile daha basit eserleri de kapsadığı belirtilmiştir. Tüzükte anıtları koruma amacının sanat eseri olmalarının yanı sıra tarihi belge niteliği taşımaları olduğu da belirtilmiştir. 1972 tarihinde kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi ile de “Kültürel Miras” ve “Doğal Miras” kavramları açıklanmış ve bu varlıkların korunmasına ilişkin taraf devletlere düşen sorumluluklar kabul edilmiştir. Yine 1985 tarihli Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi’nde anıtlar, bina grupları ve ören yerlerini içine alan mimari mirasın korunmasına yönelik kararlar yer almaktadır.

Ulusal ölçekte kültürel mirası ve tarihi çevreyi koruma mevzuatına bakıldığında önemli kararlar içeren yönetmelik ve ilke kararlarının bulunduğu görülmektedir. Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarını korumanın genel ilkeleri 1983 yılında kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile belirlenmiştir. Ülkemizde koruma mevzuatının temelini oluşturan bu kanunda korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının neler olduğu açıklanmış ve koruma konusunda genel esaslar belirtilmiştir.

Diğer taraftan, tarihi çevreleri çağın gereklerinden tamamen uzakta tutmak elbette mümkün değildir. Sürdürülebilirliklerinin sağlanması için bu çevrelerin değişim süreçlerinde göz ardı edilmeden korunarak kullanılmaları gerekmektedir. Bu bağlamda da karşımıza dinamik bir yapıda olan kentsel alanlarda ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda bu alanlarda yer alan tarihi dokuda yeni yapılaşma olgusu çıkmaktadır. Kentsel nüfusun günden güne arttığı günümüz dünyasında büyüme baskısı gibi nedenler kentlerde bulunan tarihi çevrelere de müdahale etme gerekliliği doğurmaktadır. Bu çerçevede bu çalışmanın da konusunu oluşturan, önemi günden güne artan ve özellikle 2000’li yıllarda ulusal literatürümüzde de ilginin hızla arttığı görülen tarihi çevrede yeni yapı olgusu büyük önem taşımaktadır.

Tarihi Çevrede Yeni Yapı

Geçmişten günümüze değişen toplum yapısı, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ve farklı mimari yaklaşımlar sonucunda tarihi dokuda değişimler kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu anlamda en önemli kırılma noktası, mimari yapı üretimi anlamında hem yapı malzemeleri ve yapım teknikleri hem de toplumsal yapıda yaşanan değişimler neticesinde farklı fonksiyonlarda yapılara olan ihtiyacın artması nedeniyle Endüstri Devrimi ile başlayan toplumsal değişim sürecinde yaşanmıştır. Diğer taraftan, endüstrileşme sürecinden sonra hızlanan ve hızını günden güne artıran kentleşme hareketi paralelinde kentsel alanlarda artan mekânsal ihtiyaçlar doğrultusunda yeni yapılaşma faaliyetleri, hem kentlerin gelişme alanlarında hem de tarihi dokuda ve yakın çevresinde devam etmektedir. Bu anlamda tarihi çevrede yeni yapı eylemi, hem geçmişi korumak hem de çağının özelliklerini geleceğe

aktarmak anlamında büyük öneme sahiptir. Bu çizgide Kurrent (2001: 41) tarihi çevrede yeni yapı tasarımına ilişkin düşüncelerini *“Eski binalarla uğraşırken göstermemiz gereken saygı ve yeni binaları tasarlarken sergilememiz gereken incelik istenilen senteze izin vermeli. Eski tarihi çevreye saygı ve yeni planlamada incelik sarkacın arasında sallandığı noktaları ve bizim eski bir çevrede yapı yaparkenki yaklaşımımızı belirlemeli. Saygı geçmişle eşanlamlı, incelikse geleceğin metaforu olarak algılanmalı.”* şeklinde ifade etmiştir.

Tarihi çevrelerde yeni yapı uygulamalarının genellikle iki şekilde gerçekleştiği kabul edilmektedir. Bunlar kentsel sit alanlarında yapılan yeni yapılar ve tarihi yapılara getirilen çağdaş eklerdir. Her iki müdahale biçimi de tarihi çevrede yeni yapıları tanımlamaktadır. Yeni yapı tasarımının tarihi çevreyle bütünlük kurması ve tarihi ve kültürel sürekliliğin sağlanmasına katkıda bulunması noktasında yeni ile eski arasındaki ilişki önem kazanmaktadır (Yıldız 2011; Yalçinkaya vd 2019).

Eski ile yeni arasındaki ilişkide denge sağlamak zor olsa da yeni-eski ilişkisinin, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar göreceli olarak daha uyumlu gittiği kabul edilmektedir. Bu tarihte içine girilen hızlı değişim süreci ve bunun etkisiyle yapıım tekniklerinin, yapı malzemelerinin, üretim teknolojilerinin ve yapı işlevlerinin hızlı değişimi eski ve yeni yapı arasındaki ilişkinin zayıflamasına ve dolayısıyla da sorgulanmasına neden olmuştur (Kılıç 2015). Bu bağlamda Kuban (2000) eski ile yeni birlikteliğine ilişkin görüşlerini aşağıdaki gibi ortaya koymaktadır:

“Yapı insanoğlunun en büyük yatırımdır. Kent toprağı ise toplumun sahip olduğu en pahalı topraktır. Kent toprağı üzerindeki nüfus baskıları, toprağın kullanılması açısından eski ve yeni arasında büyük gerilimler doğurur. Çağdaş koşullarda bir tarihi mahallenin, bir anıtın korunması o mahalle ve anıtın toplum kültürü içindeki statüsü ile, aynı yerde yapılması öngörülen yeni yapı ya da yapılaşmanın ekonomik değeri arasında bir karşıtlık oluşturur. Yeni ve eski arasındaki bu karşıtlaşma, korunması istenen yapıların kültürel statüsü ile orantılıdır. Bu da toplumun genel eğitim düzeyi ve tarihi bilinci ile doğrudan bağlantılıdır.”

Sack (2001) ise eski ve yeninin bütünleşmesi konusundaki görüşlerini Amerikalı mimar Charles Moore’ın sözlerini aktararak ifade etmiştir. Sack (2001)’a göre eskiye tutunup yeniye son vermek yerine bir belleğe sahip olan yeni ve saygılı bir mimarlık anlayışı benimsenmelidir. Bu yeni mimarlık anlayışında olması gereken üç özellik; varolan çevredeki yapılara ve insan deneyimine saygı duymalı, kendi değerine saygı duymalı ve varolan tarihi çevre ile ilişki kurmalı, şeklindedir (Sack 2001).

Tarihi çevrede yeni yapılaşmanın artan ihtiyaçlar neticesinde gerçekleştiği ve bu ihtiyaçları doğuran toplumsal değişim süreçlerinin insan toplumlarında sürekli olduğu bilinmektedir. Bu çerçevede çalışma kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda yeni

ihtiyaçları ortaya çıkaran nedenlerin genellikle toplumsal, ekonomik ve politik nedenler olmak üzere üç başlık altında incelendiği görülmüştür.

Toplumsal nedenlerin başında hızlı ve çarpık kentleşme gelmektedir. Toplumda koruma bilincinin yeterince oluşmamış olması tarihi çevrelerin tahrip edilmesini kaçınılmaz bir sonuç olarak doğurmaktadır. Ayrıca zamanla değişen ihtiyaçlar ve kültürel değişimler neticesinde daha modern bir yaşam arayışı beraberinde tarihi çevreden farklı daha modern bir yapıli çevre anlayışını da getirmiştir. Bu bağlamda toplumdaki koruma bilincinin yeterince gelişmiş olmasının önemi ortaya çıkmaktadır (Kanat Duralı 2007).

Ekonomik nedenlerin başında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişen koşulların sonucunda kentleşme oranındaki hızlı artış ve bu artış sonucunda yaşanan çarpık kentleşme sorunu gelmektedir. Ayrıca kent merkezlerinde ekonomik getirinin yükseltilmesi amacıyla yapılan yenilemeler de tarihi dokuda yeni yapılaşmayı zorunlu hale getirmiştir. Bir diğer ekonomik neden ise tarihi yapıların bakım ve onarımlarının maliyetli bir iş olması ve yapı sahibinin yeterli maddi desteği bulamaması ve bu nedenle yeni yapılaşmaya yönelmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Kanat Duralı (2007)'nin da vurguladığı gibi günümüzde bu soruna yönelik alınan kararlar doğrultusunda yapı sahibine maddi ve teknik destek sağlanmaktadır (Kanat Duralı 2007).

Son olarak, koruma bilincinin tam olarak gelişmemiş olduğu dönemlerde yöneticiler tarafından yapılan bazı imar çalışmalarında tarihi çevrenin tahrip edilmesi ise politik neden olarak değerlendirilmektedir.

Tarihi çevrede yeni yapılaşma ile ilgili uluslararası ölçekte pek çok anlaşma yapılmış, bildiri ve tüzükler hazırlanmıştır. Bu alanda ilk kararların alındığı belge olma özelliğine sahip olan 1931 yılında açıklanan Carte Del Restauro Bildirisi'nin 6. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Anıta ve geçirdiği dönemlere olunduğu kadar çevresine de saygılı olunmalıdır. Anıtın çevresindeki yapılar yıkılarak uygunsuz bir biçimde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, rengi, üslubu ile rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır.” (Anonim 1931:2)

Bildiri'nin 7. ve 8. maddelerinde ise tarihi yapılara yapılacak eklerin nasıl olması gerektiğine ilişkin kararlara yer verilmiştir. Bu bildiriden sonra çeşitli tarihlerde yayınlanan Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi Tüzüğü, Venedik Tüzüğü, Amsterdam Bildirgesi, Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi gibi çeşitli tüzük ve bildirilerde de konu ile ilgili kararlar yer bulmuştur.

Ülkemizde tarihi çevrede yeni yapılaşma konusundaki kararlar 2863 sayılı kanun, yönetmelikler ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından alınan ilke

kararlarında yer almaktadır. Ayrıca hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planları (KAİP) ile de kentsel alanlarda yapılacak yeni yapı eylemlerinin yasal çerçevesi çizilmektedir.

“Tarihi kentlerin kültürel bileşenlerini oluşturan tarihi yapılara yapılacak ekler ya da çağdaş yapılar yapının karakterine öykünen taklit biçiminde olabileceği gibi günümüz mimarisini yansıtan çağdaş biçimde de yapılabilir. Tüzüklerde, yasalarda ve yönetmeliklerde de bahsedildiği üzere, çağdaş eklerde korumacılık açısından beklenen tarihi dokuya en az müdahale eden, en az zarar veren, döneminin karakterini hem üslup hem de malzeme açısından yansıtarak dışardan okunabilen nitelikte olmalarıdır. Tüm tüzük ve çalışmaların ortak noktası; yapılacak eklerde dikkat edilmesi gereken noktalar, tarihi binaların ve çevrelerin bu eklerin gölgesi altında kalmaması, tarihi yapıya egemen olmaması, kendinin ana yapı tarihi yapıların ek durumuna düşürülmemesi ve dönüştürülebilir olmasıdır.” (Kılıç 2015: 71).

Tarihi çevrede yeni yapı eyleminin yasal çerçevesi belirlenmiş olsa da tasarlama ve uygulama süreçleri çoğunlukla öznel kararlar içermektedir. Her tasarımda olduğu gibi belli kriterler dâhilinde ve farklı yaklaşımlarla gerçekleştirilmektedir.

Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Yaklaşımları

Tarihi çevrede yapı tasarlanırken yeni yapı ile eski doku arasında nasıl bir ilişki kurulacağı konusu günümüzde tartışılmaya devam eden ve güncelliğini koruyan bir konudur. Eski doku ile yeni yapı arasındaki birlikteliğin ne şekilde kurulabileceği konusunda tarihi yapıların birebir taklit edilmesinden tamamen zıt tasarımlara kadar pek çok farklı yaklaşım benimsenmektedir. Tarihi çevrelerde yeni yapı tasarımı kararları öznel olabilmekle birlikte bu tasarımlar genel çerçevesi uluslararası yönetmeliklerde belirtilmiş bazı yaklaşımlarla gerçekleşmektedir (Yalçınkaya vd 2019).

Bu çerçevede yapılan literatür taraması sonucunda tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda izlenen temel yaklaşımların aşağıda sunulan beş başlık altında toplandığı görülmektedir:

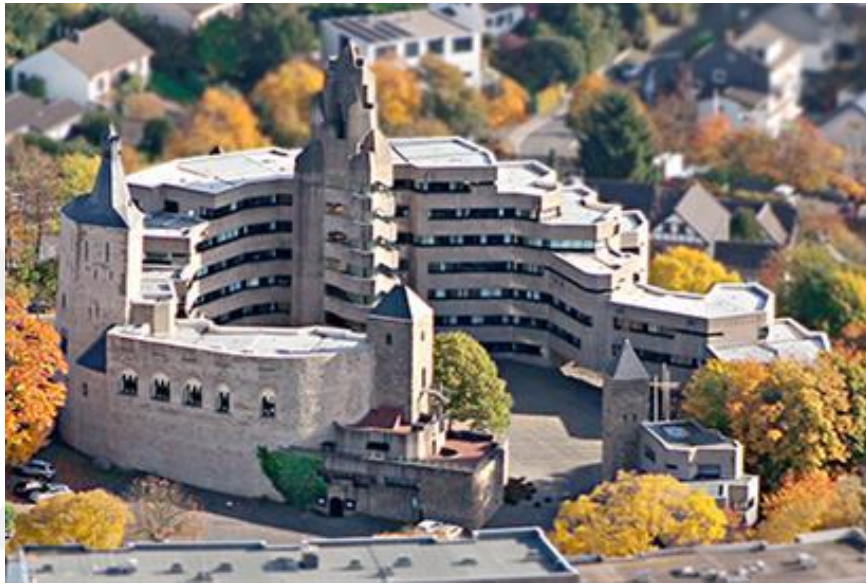
- Benzerlik kurma yaklaşımı
- Taklit etme yaklaşımı
- Zıtlık kurma yaklaşımı
- Gizleme yaklaşımı
- Nötrleştirme (etkisizleştirme) yaklaşımı.

Benzerlik kurma yaklaşımı

Benzerlik kurma yaklaşımı, mevcut tarihi dokuda sıklıkla kullanılan biçimlerin ve yapı elemanlarının analiz edilerek, yeni malzeme ve tekniklerle yorumlanması yoluyla yeni

tasarımlarda kullanılması ve bu doğrultuda tarihi çevre ile bütünlük kurmayı hedefleyen yaklaşımdır (Velioğlu 1992).

Benzerlik kurma yaklaşımı ile tarihi dokunun özgün nitelikleri, çağdaş bir dille yorumlanarak yeni yapının tasarım girdisini oluşturmaktadır (Tanaç Zeren 2010; Yalçinkaya vd 2019). Tarihi dokudaki cephelerin doluluk-boşluk oranları ile kütleli özellikleri gibi özgün mimari özelliklerine ait ritmin tekrarlanması ya da atıfta bulunulması ile görsel olarak ilişki yaratılarak benzerlik sağlanır. Benzerliğin kullanılan malzeme ve yapı formundan en az birinin benzerliği ile sağlanabileceği kabul edilmektedir (Zakar 2018; Yalçinkaya vd 2019).

Şekil 1. Bensberg Belediye Binası ve tarihi kalenin genel görünümü (Anonim 2021a).

Şekil 1 ve Şekil 2’de görülen Gottfried Böhm tarafından tasarlanan Bensberg Belediye Binası (Almanya), geçmişte Bensberg Kalesi olarak kullanılan bir tarihi yapının yanında yer almaktadır. Binanın spiral şeklinde yükselen bölümü ile tarihi kalenin formuna atıfta bulunulmuştur. Ayrıca kullanılan malzemenin renginin de kale yapısının rengiyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Tarihi kale ile benzerlik kurarak tasarlanan yapı, gerek kütleli biçimi gerekse cephe özellikleri ile hem tarihsel çevreye uyum sağlamak hem de dönemin mimari anlayışını vurgulamaktadır.

Şekil 2. Bensberg Belediye Binası (Anonim 2021b).

Taklit etme yaklaşımı

Taklit etme yaklaşımı, tarihi çevrede yaygın olarak yer alan mimari biçimlerin, oranların, taşıyıcı sistem ve malzeme özelliklerinin taklit edilerek mevcut dokuda yer alan yapıların aynısının yapılması şeklinde tanımlanmaktadır (Tanaç Zeren 2010; Yalçinkaya vd 2019). Bu yaklaşımla tasarlanan yeni yapılar kullanım amaçlarına göre olumlu sonuçlara yol açabileceği gibi tarihi dokunun özgünlüğünü zedeleyecek olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir (Akbiyık 2013).

Bektaş (1991) taklit etme yaklaşımının tarihi çevreyi korumaya olan etkisini aşağıdaki ifadelerle açıklamış ve bu yaklaşımın kabul edilebilir bir yaklaşım olmadığını savunmuştur.

“Çağının gerçek ürünü olan bir yapının yanına, ancak gerçekten çağdaş olan bir yeni yaratı yakışabilir. Yüzyıl önceki koşullarda, o günkü yaşama biçiminden, o günkü yapım yöntemlerinden, o gün geçerli ilkelerle doğmuş bir yapının, bugün tıpkısını, benzerini yapmak en az yüz yıllık geri kalmışlığı gösterir. Geçmiş olan yüz yılı kavrayamamış olmayı gösterir.” (Bektaş 1991:73).

Sack (2001) ise benzer bir biçimde şehirlerin tarihi birer oluşum olduklarını, gelişmelerinin durdurulamayacağını ancak düzenlenebileceğini savunmuştur. Bu düzenlemeyi yaparken de eski binaların kutsal ve dokunulmaz olduğu düşüncesinden kaçınılması gerektiğini aynı zamanda tarihi yapıların tekrar edilemez olduğunu belirterek taklit etme yaklaşımına karşı çıkmıştır.

Bektaş (1991) ve Sack (2001) tarafından vurgulandığı gibi tarihi yapının birebir taklit edilmesinin tarihi çevrenin korunmasına olumsuz etki yaptığı uluslararası belgelerde de

belirtilmiştir. Ancak bu yaklaşım, tarihi çevrede yeni yapı eylemine yönlendirmeye hala devam etmektedir. Şekil 3 ve Şekil 4’de görüldüğü gibi, dünyada da geçmiş dönem yapılarındaki üslubun yeni yapılarda taklit edildiği örnekler yer almaktadır. Benzer biçimde, ülkemizde geleneksel dokunun tekrarı ile özellikle geleneksel konut mimarisinin yeni yapılarda taklit edildiği örnekler de bulunmaktadır.

Şekil 3.- Şekil 4. Maison Carrée Roma Tapınağı (Anonim 2021c) ve taklit etme yaklaşımıyla yapılmış Washington Anayasa Mahkemesi binası giriş bölümü (Anonim 2021d).

Zıtlık kurma yaklaşımı

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı yaklaşımlarından biri de zıtlık kurma yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda tarihi çevrede cephe düzeni, kütle özellikleri, malzeme kullanımı gibi mimari özelliklere bilinçli bir karşıtlık oluşturulmaktadır (Zakar 2018; Yalçinkaya vd 2019). Bu yaklaşımı izleyen tasarım örneklerinde genellikle kütle ve cephe özellikleriyle tarihi yapıya tamamen zıt bir görünüm sergilenmektedir. Şeffaf ve olabildiğince sade yüzeylerin sık kullanılması ile tarihi dokunun yansıtılarak bütünlüğün korunmasının sağlandığı söylenebilir.

Zıtlık kurma yaklaşımında tarihi dokuyla zıtlık kurarak tarihi yapıyı yok saymak değil aksine tarihi yapıyla kontrast bir görünüm yakalayarak vurgu yapılması ve sürekliliğin sağlanması hedeflenmektedir.

Diğer taraftan Brolin (1980) zıtlık kurma yaklaşımı ile ilgili görüşlerini gözlemciye de vurgu yaparak “*Görsel olarak birbirine taban tabana zıt iki ayrı eğilimin etkisiyle hareket etmek her zaman görsel olarak ilgi çekiciliği garantilemez. Sonuç birbirinden tamamen bağımsız, birbirine zarar veren ilgisiz sonuçlara doğru götürebilir. Önemli olan gözlemcinin zıtlık-kontrast ile göz ardı etme-görmezden gelme arasındaki farkı ayırt etmesidir.*” şeklinde ifade etmiştir (Kılıç 2015:90).

Zıtlık kurma yaklaşımına örnek yapıların önde gelenlerinden biri Kunsthaus Sanat Merkezi (Avusturya)’dir. Yapı 2003 yılında Graz’ın Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmesi sonucu yapılmıştır. Geleneksel bir doku içinde yer alan yapının organik formu ve yarı saydam

prefabrik panellerden oluşan cephesiyle zamanın ruhuna uygunluğu vurgulanmaktadır. Bölgede yer alan dökme demir tarihi bir yapı ile de bağlantısı bulunan Kunsthaus Sanat Merkezi, yükseklik olarak tarihi çevreye uyum sağlasa da gerek formuyla gerekse ölçeği ve malzeme özellikleriyle çevreye zıt bir görünüm sergilemektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Kunsthaus Sanat Merkezi ve çevresindeki geleneksel doku (Anonim 2020a).

Fransa'nın Nimes şehrinde yer alan ve Norman Foster tarafından çağdaş sanatlar müzesi olarak tasarlanan Carré d'Art binası da zıtlık kurma yaklaşımıyla tarihi çevrede yapılan önemli bir örnektir. Yapı, M.S. 3. yüzyıldan kalma bir tarihi Roma tapınağı olan Maison Carree'nin karşısında yer almaktadır. Yapının içinde bulunduğu tarihi çevre, su kemerleri, amfityatro, katedral gibi eski Roma kalıntılarını içeren tarihi bir dokuya sahiptir (Şekil 6). Tarihi dokuya zıt bir görünüme sahip yapı, cam ve çelik malzeme kullanımı ile çağdaş bir görünüm sergilemektedir. Görsel olarak incelendiğinde ise yapının ölçek bakımından tarihi çevreye uyum sağladığı görülmektedir (Şekil 7).

Şekil 6. Carré d'Art ve içinde bulunduğu tarihi doku (Anonim 2020b).

Şekil 7. Maison Carree ve yeni yapı Carré d'Art (Anonim 2020c).

Gizleme yaklaşımı

Tarihi çevrede yeni yapı yaklaşımlarından dördüncüsü olan gizleme yaklaşımında tarihi yapılar içerisine yapılan yeni yapı mevcut yapıların formundan faydalanılarak saklanmaktadır. Bu yaklaşımda yeni yapının görünürlüğü, çeşitli malzemelerle kamufle edilerek veya toprak altına yerleştirilerek azaltılmaktadır (Zakar 2018; Yalçınkaya vd 2019).

Gizleme yaklaşımına verilecek en iyi örneklerden biri Graz (Avusturya)'da yer alan Joanneum Müzesi'dir. İspanyol mimar Nieto Sobejano ve yerel mimarlık ofisi Eep Architekten tarafından tasarlanan yapı, üç tarihi müze yapısının ortasında yer almakta ve ortak bir mekân oluşturmaktadır. Orta avluda bulunan şeffaf delikler yardımıyla yerin altındaki

mekâna giriş sağlanmaktadır. Yapılan yeni yapının avlu altına doğru konumlanması tarihi yapılar arasındaki görünürlüğünü azaltmaktadır. Şeffaf delikler sayesinde yapı içerisine doğal ışık girmesi sağlanmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Joanneum Müzesi genel görünüşü (Anonim 2020d).

Nötrleştirme(etkisizleştirme) yaklaşımı

Nötrleştirme, diğer bir ifadeyle etkisizleştirme yaklaşımında, yeni yapının geleneksel doku içinde bütünlüğü bozmayan nötr bir cephe etkisi oluşturması esastır. Belli modüllerin yatayda veya düşeyde ya da her iki yönde de tekrarı ile sade bir cephe oluşturulur (Kanat Duralı 2007).

Nötrleştirme yaklaşımına örnek olarak mimar Alvaro Size Vieira tarafından tasarlanan ve Almanya’da bulunan Bonjour Tristesse Konut Bloğu gösterilebilir. Sosyal konut kompleksi olan yapı, tarihi çevreye uyum sağlaması amacıyla 7 katlı olarak tasarlanmış ve eğimli bir cepheye sahiptir. Cephede kullanılan, yatayda ve düşeyde tekrarlayan sık pencere düzeni ile çevresindeki yapıların pencere düzenlerine atıfta bulunmaktadır. Eğimli formu ve köşeye doğru hafif bir şekilde yükselen tavan çizgisiyle farklılaşan Bonjour Tristesse Konut Bloğu bir köşe yapısı olarak nötr bir etki yaratarak arasında bulunduğu yapıların sürekliliğine katkıda bulunmaktadır (Kanat Duralı 2007) (Şekil 9).

Şekil 9. Bonjour Tristesse Konut Bloğu (Anonim 2021e).

Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Kriterleri

Tarihi çevrede yeni yapı tasarlama işi, tarihsel sürekliliğe katkısından dolayı özveri ve titizlik gerektiren bir süreçtir. Bu nedenle de yapılacak tasarımlarda yeni yapının çevreye etkisinin değerlendirildiği bazı kriterler zaman içerisinde geliştirilmiştir.

Bu bağlamda Kanat Duralı (2007) tarihi çevrede yapılacak yeni yapının sahip olması gereken nitelikleri; var olan yapıyı çevreye saygılı olması, tasarım sürecinde tarihi çevrenin bir tasarım girdisi olarak kullanılması, çevre ve kütle ilişkilerinin iyi analiz edilmesi ve çağının mimari özelliklerini yansıtacak şekilde kolayca ayırt edilebilir olması şeklinde özetlemiştir. Velioğlu (1992) ve Kayan (2020)'a göre ise tarihi çevrelerde yapılacak yeni tasarımlarda; bölgenin taşıdığı kimlik ve anlamın algılanabilir olması için tasarım süreçlerinde yeni yapılaşmanın nasıl olacağına karar verilebilmesi için kendine has kültürel, tarihsel, fiziksel, biçimsel ve sosyo-ekonomik özellikleri barındıran çevresel verilerin irdelenmesi gerekmektedir.

Benzer biçimde bu tez kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda çeşitli kaynaklarda (Velioğlu 1992; Suda Doğrusöz 1994; Erginoğlu 1996; Güler 2004; Kapubağlı 2004; Tanaç Kıray ve Yılmaz Karaman 2006; Kanat Duralı 2007; Karakul 2009; Hacıoğlu 2010; Bilgin Altınöz 2010; Kayın ve Yesügey 2010; Bahtiyar Karatosun 2010; Düzgün 2010; Tanaç Zeren 2010; Can 2011; Köşklük Kaya 2012; Akbıyık 2013; Kılıç 2015; Yetiş ve Turcan 2015; Sarı 2015; Turhan Kut 2017; Pasin ve Varinlioğlu 2018; Dağtekin vd 2018; Sağlam ve Tavşan 2019; Aykal vd 2019; Yavuz ve Aksu 2019; Korumaz ve Özkaynak 2019; Büyükmihçi vd 2019; Yalçinkaya vd 2019; Akıl ve Korumaz 2019; Sönmez 2019; Çubukçu vd 2019; Kayan 2020; Arabacıoğlu ve Tan 2020; Arslan vd 2020.) tarihi çevrede yeni yapı

yapma konusunda ortaya konulmuş birçok kriter olduğu görülmüştür. Bu kriterler, çalışma kapsamında, çevresel kriterler, kütleli kriterler, cephe kriterleri, bağlamsal kriterler, dönemsel okunabilirlik kriterleri ve süreklilik kriterleri olmak üzere 6 başlık altında kategorize edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarım Kriterleri

Çevresel Kriterler	Kütleli Kriterler	Cephe Kriterleri	Bağlamsal Kriterler	Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri	Süreklilik Kriterleri
Konum	Strüktür	Malzeme	Soyut ve somut öğelere saygılı	Özgünden ayırt edilebilme	Kentsel doku
Kimlik	Biçim/Form	Doku	Yere özgü	Çağdaş	Mekânsal bütünlük
Silüet	Oran/Ölçek	Renk	Yerin ruhu	Yaratıcı yorum	
Yerleşme dokusu	Gabari	Doluluk-boşluk oranı			
Kentsel entegrasyon	Sürdürülebilirlik	Üslup			
İşlev	Birlik	Ritim			
	Hareket				
	Koram				
	Egemenlik				
	Denge				

Bunlardan, çevresel kriterler ile temel olarak yeni yapının içinde bulunduğu tarihi çevreyle ilişkisi analiz edilmektedir. Yeni yapının çevreye ne şekilde katkıda bulunacağı, konum olarak silüete nasıl etki edeceği, tarihi çevrenin kimliğini korumada ve sürdürmedeki katkıları bu başlık altında toplanan kriterler yardımıyla değerlendirilmektedir. Bu çalışma kapsamında çevresel kriterler literatüre bağlı olarak; konum, kimlik, silüet, yerleşme dokusu, kentsel entegrasyon ve işlev alt başlıkları şeklinde gruplandırılmıştır. Tarihi çevrede yeni yapı olgusuna ilişkin olarak konum kavramı literatürde farklı kaynaklarda yoldan ileride ya da geride inşa etme, parsel içi konum, parsel büyüklükleri ve yönelmeler olarak da ifade edilmektedir. Benzer şekilde kimlik kavramı için tasarım alanının tarihi ve coğrafyası ile bağlantı kurmak, tarihsel gelişim ve anıtsal yapılar, topoğrafya ve kentsel peyzaj; silüet kavramı için önemli manzara ve perspektiflere saygılı olmak; yerleşme dokusu kavramı için bitişik nizamdan farklı olarak yapıların arasında boşluk oluşturma ya da aynı düzenin uygulanması ve bina hattı; kentsel entegrasyon kavramı için ulaşım aksları ile bağlantı

kurmak, yaya geçirgenliği ve odak potansiyeli; işlev kavramı için ise fonksiyon ifadeleri kullanılmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Çevresel Kriterler

Konum (Kanat Duralı 2007; Akbıyık 2013; Aykal vd 2019; Kayan 2020) Yoldan ileride ya da geride inşa etme (Velioğlu 1992; Aykal vd 2019; Kayan 2020) Parsel içi konum (Kanat Duralı 2007; Akbıyık 2013) Parsel büyüklükleri (Kanat Duralı 2007; Aykal vd 2019) Yönelmeler (Aykal vd 2019; Sağlam ve Tavşan 2019)
Kimlik (Kanat Duralı 2007; Akbıyık 2013; Aykal vd 2019; Kayan 2020) Tasarım alanının tarihi ve coğrafyası ile bağlantı kurmak (Erginoğlu 1996; Akıl ve Korumaz 2019) Tarihsel gelişim ve anıtsal yapılar (Aykal vd 2019; Kayan 2020) Topoğrafya ve kentsel peyzaj (Aykal vd 2019; Kayan 2020) / Zıtlık Etkisi (Zeren 2010)
Silüet (Velioğlu 1992; Aykal vd 2019; Sağlam ve Tavşan 2019; Kayan 2020) Önemli manzara ve perspektiflere saygılı olmak (Akıl ve Korumaz 2019)
Yerleşme dokusu (Kanat Duralı 2007) Bitişik nizamdan farklı olarak yapıların arasında boşluk oluşturma ya da aynı düzenin uygulanması (Velioğlu 1992) Bina hattı (Sağlam ve Tavşan 2019)
Kentsel Entegrasyon (Kılıç 2015; Kayan 2020) Ulaşım aksları ile bağlantı kurmak (Aykal vd 2019; Akıl ve Korumaz 2019; Kayan 2020) Yaya geçirgenliği (Kılıç 2015) Odak potansiyeli (Kılıç 2015)
İşlev (Kanat Duralı 2007; Akbıyık 2013; Aykal vd 2019; Kayan 2020) Fonksiyon (Akbıyık 2013)

Bu çalışma kapsamında kütleli kriterler literatüre bağlı olarak; yapı elemanlarının dizilmesi, biçim/form, oran/ölçek, gabari, sürdürülebilirlik/ekolojik çözümler, birlik, hareket, koram, egemenlik ve denge alt başlıkları altında toplanmıştır. Literatürde farklı kaynaklarda, yapı elemanlarının dizilmesi kavramı, mimari kompozisyon ve strüktür; biçim/form ise yatay ve düşey çizgiler, çatı bitişleri ve genişlik olarak da ifade edilmektedir. Kütleli kriterler ile yapının formunun, kütleli özelliklerinin, mekân organizasyonunun tarihi çevre ile olan ilişkisi değerlendirilmektedir (Tablo 3).

Kütle etkisi tarihi çevreye etki eden en önemli faktörlerden biridir. Yeni yapının yükseklik ve genişlik bakımından tarihi çevre değerleriyle bütünlük kurması beklenir (Kanat Duralı 2007). Bu bağlamda yapılacak yeni yapının kütleli biçimlenişi tasarım yaklaşımını da ortaya koymaktadır. Ülkemizde yapılan yasal düzenlemeler ile tarihi çevrelerde yapılacak yeni yapıların kütleli olarak nasıl biçimlenmesi gerektiğine dair kararlar alınmaktadır. Bu çerçevede kentsel sit alanı olarak belirlenmiş alanlar için hazırlanan koruma amaçlı imar

planlarında yapı faaliyetlerine ilişkin uygulama esasları belirlenmekte ve tarihi yapıların yakınında yapılacak yeni yapılarda yapı yüksekliğinin tarihi yapıyı olumsuz etkilememesi için tarihi yapının yüksekliğini aşmayacak şekilde tasarlanması gibi kararlar alınmaktadır (Kanat Duralı 2007).

Tablo 3. Kütlesel Kriterler

Yapı elemanlarının dizilmesi (Velioğlu 1992)

Mimari Kompozisyon (Erginoğlu 1996)

Strüktür (Akbiyık 2013)

Biçim/Form (Velioğlu 1992; Düzgün 2010; Zeren 2010; Akbiyık 2013; Kılıç 2015; Aykal vd 2019; Kayan 2020)

Yatay ve düşey çizgiler (Güler 2004)

Çatı bitişleri (Güler 2004; Kapubağlı 2004)

Genişlik (Kanat Duralı 2007)

Oran/Ölçek (Erginoğlu 1996; Güler 2004; Kapubağlı 2004; Kanat Duralı 2007; Düzgün 2010; Zeren 2010; Akbiyık 2013; Kılıç 2015; Aykal vd 2019; Sağlam ve Tavşan 2019; Akıl ve Korumaz 2019; Kayan 2020)

Gabari (Velioğlu 1992; Güler 2004; Kapubağlı 2004; Kanat Duralı 2007; Kılıç 2015; Sağlam ve Tavşan 2019; Kayan 2020)

Sürdürülebilirlik / Ekolojik çözümler (Akbiyık 2013; Kılıç 2015)

Birlik (Düzgün 2010)

Hareket (Düzgün 2010)

Koram (Düzgün 2010)

Egemenlik (Düzgün 2010)

Denge (Düzgün 2010)

Üçüncü grup kriterleri cepheye ilişkin ölçütler oluşturmaktadır. Cephe kriterleri başlığı altında yer alan kriterler ile yeni yapının cephe özelliklerinin tarihi dokuya uyumu değerlendirilmektedir. Kütlesel kriterler arasında yer alan cephe oranları ve cephe yönü kriteri literatürde farklı kaynaklarda doluluk-boşluk oranları ve pencere düzenleri; üslup kavramı görsel yoğunluk ve ayrıntı; ritim kavramı ise süreklilik olarak da ifade edilmektedir (Tablo 4).

Kılıç (2015)'in da belirttiği gibi tarihi çevrelerdeki yapıların cephe özellikleri bu çevrelerle uyumlu diğer bir ifadeyle geçmişe saygılı yeni yapı tasarımlarına yön verecek pek çok ipucu sunmaktadır. Tarihi yapıların cephelerinden elde edilen biçim, malzeme, doku, renk, cephe oranları ve yönü gibi özelliklerden yararlanılarak, çağın özgün tasarım anlayışı benimsenirken yapının içinde varolacağı tarihi çevreyi yok saymayan tasarımlar yapmak olanaklıdır (Kılıç 2015). Bu bağlamda, Kayan (2020) tarafından tarihi dokuda yeni yapı

yapımında cephe tasarımında izlenebilecek iki yol ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki, yeni yapı cephesinde çağdaş malzeme ve tekniklerin kullanılmasıyla içinde yer alacağı tarihi dokunun cephe özelliklerinin tekrarlanmasıdır. Bu yolla yeni yapı kullanılan malzeme ve teknik özellikleriyle tarihi çevre ve/veya yapıdan farklılaşacaktır. Tarihi dokuda yeni yapının cephe tasarımında izlenebilecek ikinci yol ise yeni yapı cephesinin tarihi dokuya tamamen zıt bir tasarıma sahip olmasıdır. Her iki yaklaşımda da göz önünde bulundurulması gereken temel kriter yeni yapının cephe özelliklerinin içinde yer aldığı tarihi dokuya saygı duyacak ve özgünlüğüne zarar vermeyecek nitelikte olmasıdır (Kayan 2020).

Tablo 4. Cephe Kriterleri

Malzeme (Velioğlu 1992; Erginoğlu 1996; Güler 2004; Kapubağlı 2004; Kanat Duralı 2007; Zeren 2010; Akbıyık 2013; Kılıç 2015; Aykal vd 2019; Sağlam ve Tavşan 2019; Akıl ve Korumaz 2019; Kayan 2020)

Doku (Velioğlu 1992; Erginoğlu 1996; Düzgün 2010; Akbıyık 2013; Kılıç 2015; Aykal vd 2019; Akıl ve Korumaz 2019; Kayan 2020)

Renk (Velioğlu 1992; Erginoğlu 1996; Kapubağlı 2004; Kanat Duralı 2007; Düzgün 2010; Akbıyık 2013; Kılıç 2015; Aykal vd 2019; Sağlam ve Tavşan 2019; Kayan 2020)

Cephe oranları ve cephe yönü (Velioğlu 1992)

Pencere Düzenleri (Kapubağlı 2004)

Doluluk-boşluk oranları (Velioğlu 1992; Güler 2004; Aykal vd 2019; Kayan 2020)

Üslup (Güler 2004)

Ayrıntı (Sağlam ve Tavşan 2019)

Görsel yoğunluk (Sağlam ve Tavşan 2019)

Ritim (Erginoğlu 1996; Zeren 2010; Düzgün 2010; Aykal vd 2019; Sağlam ve Tavşan 2019; Kayan 2020)

Süreklilik (Kanat Duralı 2007; Kılıç 2015)

Tarihi çevrede yeni yapıya odaklanan ulusal literatürde yer alan çalışmalarda yaygın olarak ortaya konulan kriterler yukarıda çevresel kriterler, kütleli kriterler ve cephe kriterleri başlıkları altında toplanmıştır. Ancak bu çalışma kapsamında yapılan literatür taraması bu kriterlerden farklı olarak Arabacıoğlu ve Tan (2020) tarafından tarihi çevrede yeni yapı tasarım kriterlerinin bağlam, dönemsel okunabilirlik ve süreklilik şeklinde üç başlık altında toplandığını göstermiştir.

Bunlardan ilki ve bu tez kapsamında dördüncü kriter grubunu oluşturan bağlamsal kriterler ile tarihi çevrede yapılacak yeni yapının bağlamdan kopmayarak yerin ruhuna uygun ve saygılı şekilde yapılma gerekliliği vurgulanmaktadır. Beşinci kriter grubu olan dönemsel okunabilirlik kriterleri ile Venedik Tüzüğü başta olmak üzere uluslararası kararlarda da belirtildiği üzere tarihi dokuya yapılacak her türlü müdahalenin özgünden ayırt edilebilir ve

çağdaşı vurgulayacak şekilde olması gerektiği vurgulanmaktadır. Altıncı kriter grubunu oluşturan süreklilik kriterlerinde ise yeni yapının, tarihi çevrenin kültürel sürekliliğine katkı sağlaması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Bağlamsal Kriterler, Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri ve Süreklilik Kriterleri (Arabacıoğlu ve Tan 2020)

Bağlamsal Kriterler- Uyum	Dönemsel Okunabilirlik- Ayrışma	Süreklilik Kriterleri- Tarihsel Süreklilik
Soyut ve somut öğelere saygılı	Özgünden ayırt edilebilme	Kentsel doku
Yere özgü	Çağdaş	Mekânsal bütünlük
Yerin ruhu	Yaratıcı yorum	

Bölüm Sonucu

Kültürel mirasın nesilden nesile aktarımında önemli bir yere sahip olan tarihi çevrelerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması günümüz dünyasında son derece önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Diğer taraftan, günümüzün hızla değişen dünyasında tarihi çevrelerin gelişen ve değişen ihtiyaçlara uyum sağlamak için değişime uğramak zorunda kaldıkları da ortadadır. Bu noktada tarihi çevrenin değişiminin ne şekilde olması gerektiği ve bu çerçevede tarihi çevreye eklenecek yeni yapıların mevcut dokuyla nasıl bir ilişki kurması gerektiği ve yeni yapı yapma sürecinde hangi kriterlerin gözetilmesi gerektiği günümüzde güncelliğini koruyan önemli bir tartışma ve araştırma konusudur.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda tarihi çevrenin değişimi ve artan ihtiyaçlara yönelik olarak tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda yukarıda sunulan yaklaşımlar ve tasarım sürecinde belirleyici olması gereken kriterler farklı şekillerde ortaya konulmuş ve bu doğrultuda da uygulamaya farklı yansımaları olmuştur. Ancak, her ne kadar yaklaşım ve kriterler arasında farklılıklar görülüyor olsa da bütün yaklaşım ve kriterlerin temel olarak tarihi çevreye eklenecek yeni yapının veya eklerin tarihi çevreye saygılı olması ve sürekliliğine katkıda bulunması gerekliliğinden hareket ettiği ortadadır.

Buradan hareketle ve bu tezin amacı doğrultusunda bu bölümde öncelikle literatür özeti sunulmuş, konunun daha önceki çalışmalarda ne şekilde, hangi örneklerde ve hangi boyutlarıyla ele alındığı ortaya konulmuştur. Ardından tarihi çevre ve yeni yapı kavramları açıklanarak konunun teorik temelleri oluşturulmuştur. Ayrıca literatüre dayalı olarak tarihi çevrede yeni yapı yaklaşımları sunulmuş ve yeni yapı yapma kriterleri bu tez kapsamında kategorize edilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen (1) Tarihi

Çevrede yeni yapılaşma konusunda uyulması gereken kriterler nelerdir? Bunlar nasıl sınıflandırılabilir? alt soruların cevabına bu bölümde ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, literatüre yönelik genel bir değerlendirme olarak ulusal ve uluslararası literatürde tarihi çevrede yeni yapı konusu önemli ölçüde tartışılıyor olmasına karşın, yapılan çalışmalarda konunun ağırlıklı olarak yurt dışından seçilen nitelikli örnekler üzerinden irdelendiği görölmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalara ölkemizden konu olan örneklerin ise sınırlı sayıda da olsa büyük bir kısmının İstanbul’dan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu teze konu olan Erzurum Arkeoloji Müzesi ve hatta Erzurum’a odaklanan bir akademik çalışmaya bu tezin literatür taraması kapsamında ulaşılamamıştır. Buradan hareketle Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğini konu alan bu çalışmanın izleyen bölümünde çalışmanın materyali olarak Arkeoloji Müzesi ve yakın çevresine ilişkin bilgi ve bulgular ortaya konulacaktır. Ayrıca çalışmanın yönteminin anlatılmasıyla bu yolla çalışmanın diğer alt soruları olan (2) Erzurum Arkeoloji Müzesi bulunduğu tarihi çevreye ne ölçüde uygun bir tasarıma sahiptir? ve (3) Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin tasarım sürecinden ve tarihi kentsel çevreye etkisinden hareketle tarihi çevrede yeni yapılaşma konusunda öneriler neler olabilir?’in cevaplarına nasıl ulaşılabileceğine açıklık getirilecektir.

MATERYAL VE METOD

Materyal

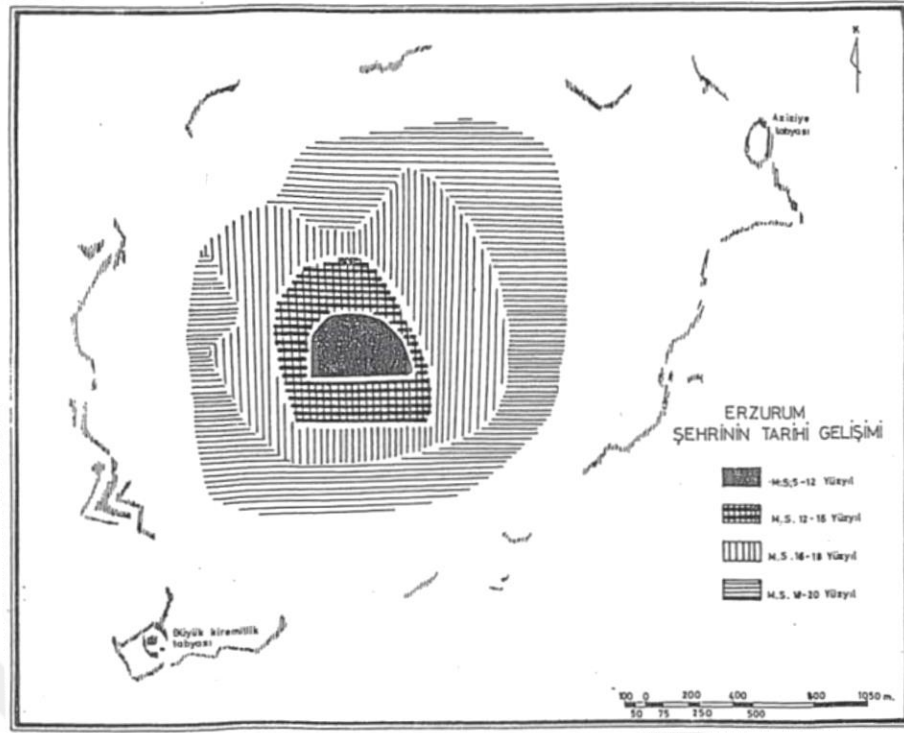
Önceki bölümde özeti yapılan literatür çalışmalarına bakıldığında tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunun daha önce Erzurum örneğinde herhangi bir yapıda çalışılmadığı görülmüştür. Bu noktadan hareketle, Erzurum'un 6000 yıllık yerleşim tarihine sahip önemli tarihi dokuya sahip bir kent olması ve bu tarihi dokuda yeni yapılaşma eğiliminin görülüyor olması çalışma alanı olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Örnek yapı olarak ise gerek tarihi dokuya eklenen en yeni yapılardan biri olması gerekse konumu itibarıyla tarihi yapıların yoğunlukta olduğu bir alanda yer alması nedeniyle Erzurum Arkeoloji Müzesi seçilmiştir. Buradan hareketle materyal bölümünde ilk olarak Erzurum, ikinci olarak bu tezin örneğini de oluşturan çalışma alanının da içine girdiği Erzurum'da sürdürülen projeler ve son olarak da Arkeoloji Müzesi ortaya konulacaktır. Ardından çalışmanın yöntemi literatür taraması yapılması, değerlendirme ölçeği hazırlanması, verilerin toplanması, verilerin analizi, sonuçlar ve öneriler başlıkları altında ortaya konulacaktır.

Erzurum

6000 yıllık bir geçmişe sahip ve birçok kültürel zenginliğe ev sahipliği yapan Erzurum Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Şekil 10). Yerleşim tarihi MÖ. 4000'li yıllara dayanan kentin günümüzde görülen yerleşim dokusu 13-14. yüzyıllarda kale çevresinde gelişmeye başlamıştır. 16-17. yüzyıllara gelindiğinde yerleşim alanı kentin tarihi çekirdeğini saran surların dışına taşarak mahalleler halinde gelişme göstermiştir. 19. yüzyıldan sonra ise çeşitli planlama aşamalarından geçmiş ve günümüzdeki halini almıştır (Şekil 11).

Şekil 10. Erzurum'un konumu (Sarı ve Yılmaz 2017).

Şekil 11. Erzurum'un tarihi gelişimini gösteren çalışma (Karpuz 1988).

Erzurum tarihin her döneminde Anadolu'nun önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. 6000 yıllık yerleşim tarihinde Erzurum; Hurriler, Urartular, Kimmerler, İskitler, Medler, Persler, Partlar ve halefleri, Romalılar, Bizanslılar, Sasaniler, Araplar (Dört Halife Devri, Emeviler, Abbasiler), Saltukoğulları, Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar ve halefleri, Karakoyunlular, Timurlular, Akkoyunlular, Safeviler, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin egemenliğinde kalmıştır (Kulözü 2015, 2016, 2017a, 2017b) (Şekil 12).

Şekil 12. 18. yüzyıldaki Erzurum'u gösteren Tournefort tarafından çizilmiş gravür (Anonim 2020e).

Erzurum'un günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olmasının yarattığı kültürel çeşitlilik kentsel mekanda tarihi yapılarla kendisini göstermektedir (Kulözü 2016). Farklı medeniyetlerin ürünü olan tarihi yapılar kentte tarihi dokunun birer parçası olarak varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda kentin ticaret aksı işlevini gören Cumhuriyet Caddesi, tarihi yapıların yoğunlukta olduğu bir aksta yer almaktadır. Kentin en eski yerleşim alanı olarak kabul edilen (Kulözü 2016) Erzurum Kalesi, Yakutiye Medresesi, Lala Paşa Camii, Çifte Minareli Medrese, Rüstem Paşa Bedesteni, Narmanlı Camii, Ulucami, Üç Kümbetler, Saray Hamamı, Mehdi Abbas Türbesi ve Geleneksel Erzurum Evleri kent merkezindeki tarihi yapıların başında gelmektedir (Zaman vd 2018).

Tarihi yapıların yoğunlukta olduğu alan, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 17.12.1993 gün ve 601 sayılı ilke kararı ile sekiz burçtan oluşan surlarla çevrili iç kale I. Derece Arkeolojik Sit alanı; kale, Çifte Minareli Medrese ve Ulucami çevrelerini kapsayan alan III. Derece Arkeolojik Sit alanı; tüm bu koruma alanlarını kapsayacak şekilde de Kentsel Sit alanı olarak tescillenmiştir (Atabeyoğlu vd 2009; EBB 2012). Kentsel sit alanında yapılacak yeni yapılaşma şartlarını belirlemek amacıyla ise Erzurum Kale Çevresi Kentsel Sit Alanı ve Yakın Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı ile Erzurum Üç Kümbetler ve Kale Çevresi Koruma Amaçlı İmar planları hazırlanmıştır. Bu sayede kentin tarihi dokusunun korunması ve yaşatılması amaçlanmıştır. İmar planları dışında kentin önemli tarihi alanlarında çeşitli projeler yürütülmektedir.

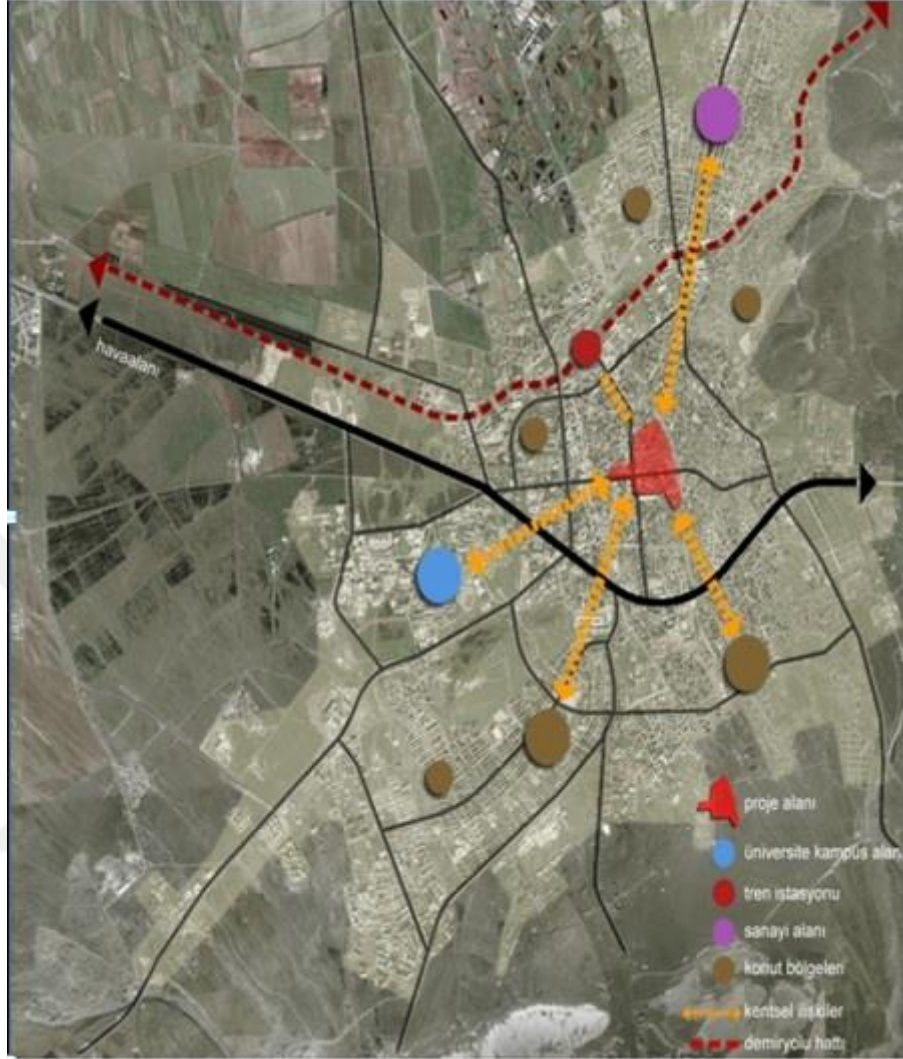
Erzurum'da tarihi çevreye yönelik sürdürülen projeler ve alınan kararlar

Tarihi kent merkezinde Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen Kale Çevresi Kültür Yolu Projesi, Üç Kümbetler Çevresinin Yenilenmesi ve İyileştirilmesi Projesi ile Erzurum Kalesi Medeniyetler Otağı Tarihi Yaşam Alanı Projesi ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve TOKİ işbirliğinde yürütülen Erzurum Üç Kümbetler Millet Bahçesi projeleri doğrultusunda söz konusu alanlardaki mevcut tarihi çevrenin korunmasına yönelik kararlar alınmıştır (EBB 2012; ZeO Mimarlık 2019).

Erzurum'un Yakutiye ilçesi sınırları içinde yürütülen ve Erzurum Kalesi Kentsel Sit alanı ve çevresini içine alan Kültür Yolu Projesi 3 etaptan oluşmaktadır (Şekil 13). Projenin ilk etabında kale çevresinin yenileme işlemleri tamamlanmış olup proje ikinci etabı devam etmektedir (Anonim 2020f). Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 21.11.2012 tarihli fizibilite raporunda projenin amacı aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

“Kültür Yolu Projesi ile ilimizin şehircilik faaliyetlerinde ve imar planlarında tarihi şehir dokusunun korunması ve tarihi eserlerimizle birlikte Erzurum'a özgün şehir dokusunun, konut, konak, türbe, cami, mescit gibi tarihi mirasımızın

önemli sembollerinden oluşan eserlerimizin koruma altına alınması ve bu eserlerimizden bozulan ya da tahrip olanlarının restorasyon, rekonstrüksiyon gibi işlemler yapılmak suretiyle kültürel mirasımız olan bu eserlerin Kültür Yolu Projesi kapsamında koruma altına alınması amaçlanmaktadır.” (EBB 2012 :2).

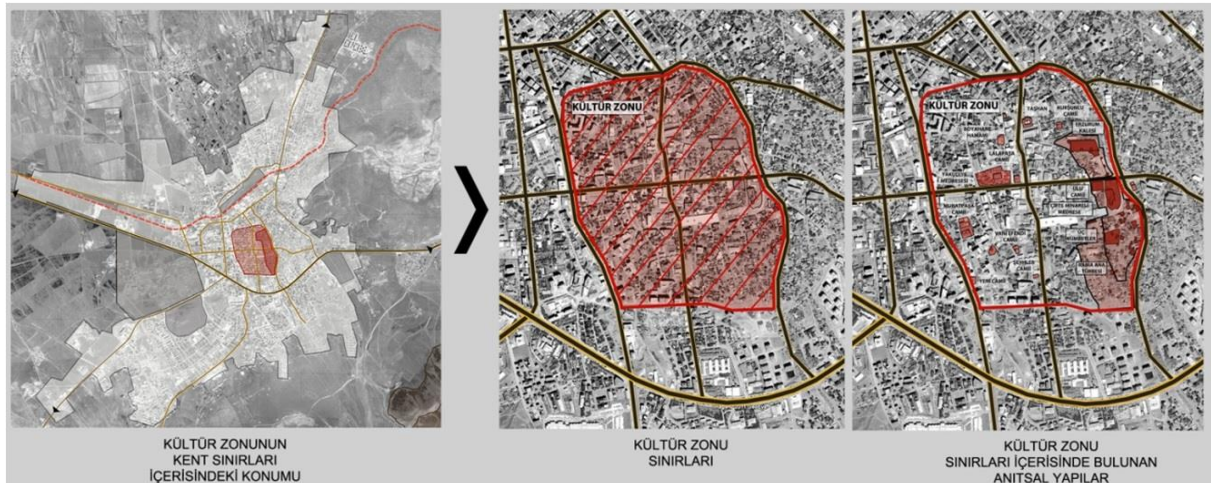
Şekil 13. Kültür Yolu Proje alanı ve yakın çevresiyle ilişkisi (EBB 2012).

Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin yer aldığı alanda 2011-2019 yılları arasında Üç Kümbetler Çevresinin Yenilenmesi ve İyileştirilmesi Projesi yürütülmüş ancak proje tamamlanamamıştır. 2 etaplı olarak planlanan projenin ilk etabı kapsamında Üç Kümbetler çevresinde kamulaştırma ve temizleme işlemleri yapılarak 6 anıtsal eser ve 19 sivil mimari örneğinin çevresi açılmıştır. Projenin uygulanamaması üzerine Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Üç Kümbetler çevresinin millet bahçesine dönüştürülmesi kararı alınmıştır (ZeO Mimarlık 2019) (Şekil 14).

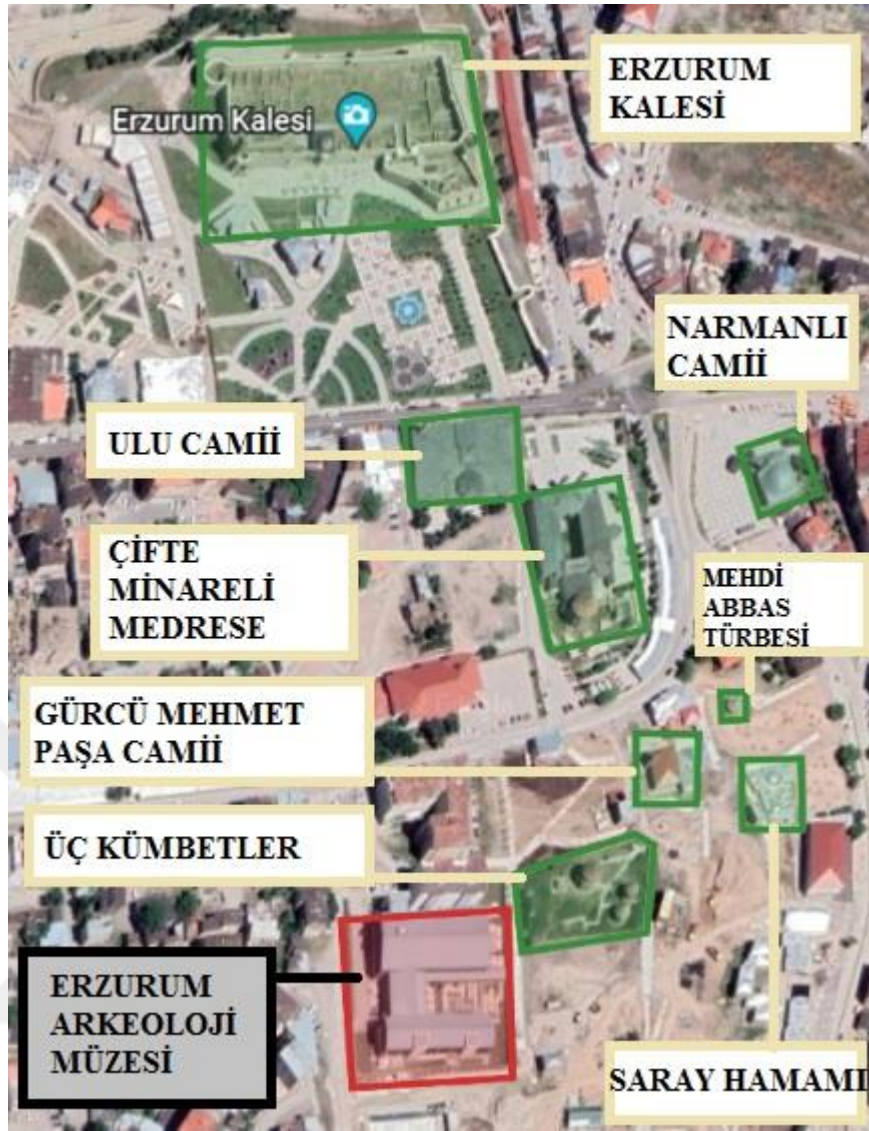

Şekil 14. Üç Kümbetler Millet Bahçesi Projesi Genel Vaziyet Planı (ZeO Mimarlık 2019).

Üç Kümbetler çevresinin millet bahçesine dönüştürülmesi kararı ile Kültür Yolu Projesi kapsamında yenilenen kale ve çevresi arasında bir kültür koridoru oluşturularak söz konusu alanların bir kültür zonu oluşturması planlanmaktadır (Şekil 15, Şekil 16). Bu yolla şehir merkezindeki Kale, Üç Kümbetler, Lala Paşa Camii, Çifte Minareli Medrese, Yakutiye Medresesi ve Ulu Camii başta olmak üzere, Caferiye Camii, Saray Hamamı, Esatpaşa Camii, Emirşeyh Camii, Kurşunlu Medresesi, Rabia Hatun Türbesi, Narmanlı Camii, İbrahimpaşa Camii, Cimcime Hatun Türbesi, Taşambarlar gibi birçok tarihi yapıyı içine alan ve şehrin ana aksı üzerinde bulunan 10'dan fazla mahalleyi kapsayan tarihi dokunun korunarak, çevrelerinin açılmasıyla turizme kazandırılması ve turizm sektöründe istihdamın artırılması amaçlanmaktadır (EBB 2012) (Şekil 17).

Şekil 15. Erzurum Kenti Kültür Zonu (EBB 2012).

Şekil 18. Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin konumu (Google Earth görüntüsü üzerinden üretilmiştir).

Müze konum olarak kentin en önemli tarihi yapılarından biri olan Üç Kûmbetler mevkisinde yer almaktadır (Şekil 19). Karpuz (1988) çalışmasında, Üç Kûmbetler çevresinde 1960'lardan önce bir mezarlık olduğunu ve 1963 yılında yapılan restorasyon ile birlikte mezarlığın kaldırıldığını, 1975 yılında ise Üç Kûmbetlerin çevresinin yeşil alan olarak düzenlendiğini ancak bu yeşil alanın zamanla ortadan kalktığını bildirmiştir. 1970'li yıllardan sonra yaşanan hızlı kentleşme ile birlikte diğer tarihi kentlerde olduğu gibi Erzurum'da da hızlı ve çarpık kentleşme süreci yaşanmış ve önemli tarihi yapıların etrafı da gelişigüzel bir şekilde niteliksiz yapılarla sarılmıştır (Karpuz 1988). Üç Kûmbetler çevresinde bu soruna çözüm bulmak amacıyla 2010 yılından itibaren kamulaştırma ve yıkım çalışmaları yapılarak bölgede yer alan tarihi yapıların etrafı temizlenmiştir (EBB 2012). Erzurum Arkeoloji Müzesi ise bu tarihi yapıların bulunduğu alanda çağdaş bir yapı olarak yükselmektedir.

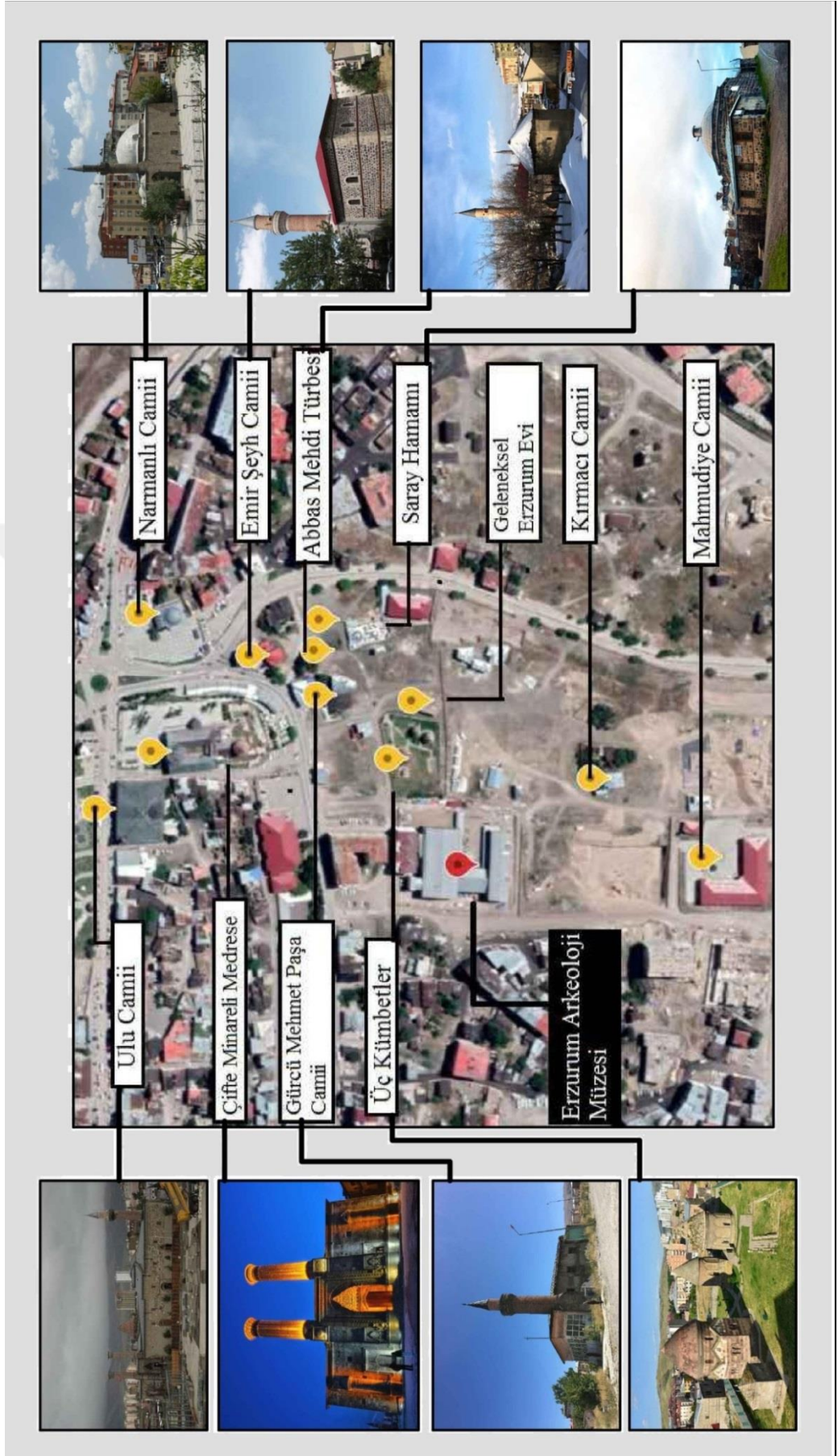
Şekil 19. Emir Saltuk Kumbeti ve Erzurum Arkeoloji Müzesi (Yazarın kişisel arşivi 2021).

Müzenin yakın çevresinde yer alan tarihi yapılar şunlardır (Şekil 20) :

- Ulu Camii: Atabey Camii olarak da bilinen cami, 12. yüzyılda yapılmış Saltuklu Dönemi eseridir (Özkan 2016).
- Çifte Minareli Medrese: Açık avlulu medreselerden biri olan tarihi yapı, 13. yüzyılda yapılmış Anadolu Selçukluları Dönemi eseridir (Yavaş 1993).
- Üç Kümbetler: Anıt mezarlar olan yapıların en büyüğünün 12. yüzyılda yapılmış Saltuklular Dönemi eseri olan Emir Saltuk Kumbeti olduğu diğer iki kümbetin ise 14. yüzyılda Anadolu Selçukluları Döneminde yapıldığı kabul edilmektedir (Özkan 2016).
- Mehdi Abbas Türbesi: 15. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir (Sağsöz ve Özgen 2005).
- Rabia Hatun Türbesi: 13. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir (Sağsöz ve Özgen 2005).
- Emir Şeyh Camii: 18. yüzyılda yapılmış Osmanlı Dönemi eseridir (Zaman vd 2018).
- Mehmet Kethuda Çeşmesi: 17. yüzyılda yapılmış Osmanlı Dönemi eseridir (Sağsöz ve Özgen 2005)
- Gürcü Mehmet Paşa Camii: 17. yüzyılda yapılmış Osmanlı Dönemi eseridir (Sağsöz ve Özgen 2005).
- Saray Hamamı: 18. yüzyılda yapılmış Osmanlı Dönemi eseridir (Zaman vd 2018).
- Mahmudiye Camii: Yapının kitabesi bulunmamaktadır ancak Osmanlı Dönemi eseri olduğu düşünülmektedir (Erzurum Müze Müdürlüğü 2019).

- Kırmacı Camii: Yapının kitabesi bulunmamaktadır (Erzurum Müze Müdürlüğü 2019).
- Geleneksel Konutlar - Erzurum Evleri: Genellikle 18.-19. Yüzyıllarda Osmanlı Döneminden kalma yapılarıdır (Gök ve Kayserili 2013).

Şekil 20. Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin yakın çevresindeki tarihi yapılar (Çalışma kapsamında oluşturulmuştur).

Erzurum Valiliği, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Erzurum Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü işbirliğiyle yaptırılan yapı, Uludağ Mimarlık tarafından tasarlanmıştır. Bulunduğu tarihi evre itibariyle önemli bir konuma sahip olan müzenin projeleri Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayından geçmiş ve yapımı 2020 yılında tamamlanmıştır (şekil 21, şekil 22).

şekil 21. Erzurum Arkeoloji Müzesi (Yazarın kişisel arşivi 2021).

şekil 22. Erzurum Arkeoloji Müzesi (Yazarın kişisel arşivi 2021).

Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük, Türkiye'nin ise en büyük dört müzesinden biri olarak tasarlanan yapı 11,159 m² alana sahiptir. Yapı birbirine paralel iki dikdörtgen blok ve onları birbirine bağlayan bir ara blok olmak üzere 3 blok şeklinde tasarlanmıştır. Bodrum kat, zemin kat ve 1. kat olmak üzere 3 kattan oluşan müzede, sergi ve fuaye alanları, çok amaçlı salon, laboratuvarlar, tarihi eser depoları ve çocuk tasarım atölyesi yer almaktadır (Anonim 2018).

Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı avlulu bir plan şemasına sahiptir. Form olarak bakıldığında Çifte Minareli Medrese'nin avlulu formuyla benzerlik göstermektedir. Müzenin avlusunun etrafı geleneksel mimaride yer alan revaklı avluların çağdaş bir yorumu olarak kolonadlı bir arkad ile çevrilmiştir. Arkad yardımıyla müzenin girişi vurgulanmıştır (Şekil 23).

Şekil 23. Müzenin avlusuna ait görsel (Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivi 2020).

Yapıda malzeme olarak çatı kabuğu ve cephe yüzeylerinde çağdaş bir sistem olan kenetli titanyum çinko kaplamalar kullanılmıştır (Şekil 24).

Şekil 24. Titanyum cephe kaplaması (Yazarın kişisel arşivi 2021).

Yöntem

Çalışmanın amacı, tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş kriterlerin mimari tasarımı ve mimari ürünü ne ölçüde yönlendirdiğini ve tarihi çevreye etkisini Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşabilmek için araştırma kapsamında 3 adet alt araştırma sorusu belirlenmiştir. Tablo 6’da bu araştırma soruları, hedefleri, veri toplama araçları, toplanan veri, veri analiz araçları ile analizlerde kullanılan değişkenler özet olarak sunulmuştur.

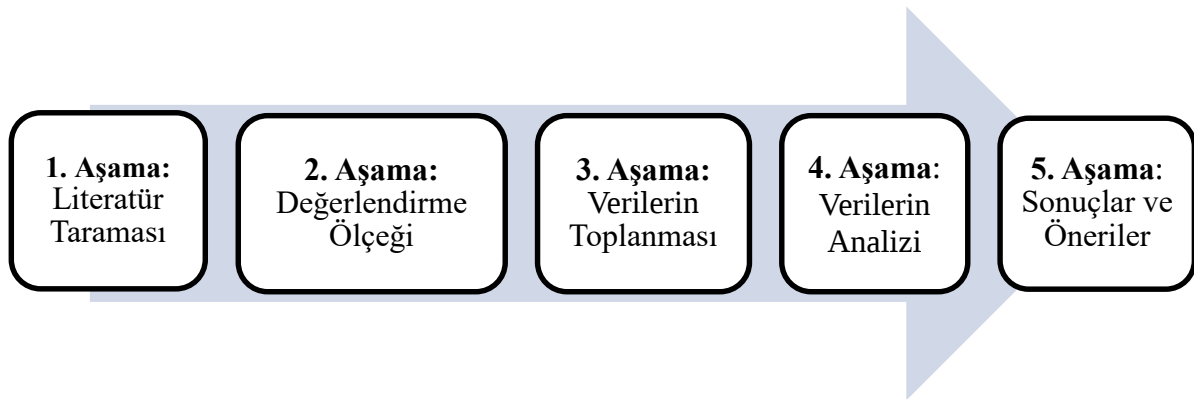
Tablo 6. Araştırma Hedefleri ve Bu Hedeflere Ulaşmak İçin Araştırma Tasarımı

Araştırma Soruları	Veri Toplama Aracı	
	Toplanan Veri	Değişkenler
	Analiz Teknikleri	
Araştırma Hedefi 1: Tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda literatürde yer alan kriterleri ve yaklaşımları irdelemek.		
Tarihi çevrede yeni yapılaşma konusunda uyulması gereken kriterler nelerdir? Bunlar nasıl sınıflandırılabilir?	Literatür Taraması Nitel Veri Sınıflandırma	Tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları ve tarihi çevrede yeni yapı tasarım kriterleri.
Araştırma Hedefi 2: Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde yeni yapının tarihi çevreye ne ölçüde uygun bir tasarıma sahip olduğunun uzmanların perspektifinden değerlendirilmesi.		
Erzurum Arkeoloji Müzesi bulunduğu tarihi çevreye ne ölçüde uygun bir tasarıma sahiptir?	Likert Ölçeğine Dayalı Anket Nicel Veri Betimleyici, Ayırma, Korelasyon ve Regresyon Analizi	Sabit Değişkenler Çevresel Kriterler Kütlesel Kriterler Cephe Kriterleri Bağlamsal Kriterler Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri Süreklilik Kriterleri

Tablo 6 (Devamı). Araştırma Hedefleri ve Bu Hedeflere Ulaşmak İçin Araştırma Tasarımı

Veri Toplama Aracı		
Araştırma Soruları	Toplanan Veri	Değişkenler
Analiz Teknikleri		
Araştırma Hedefi 3: Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinden elde edilen sonuçlar ile tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda dikkat edilmesi gereken kriterlere ilişkin çıkarımlarda bulunmak ve öneriler geliştirmek.		
Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin tasarım sürecinden ve tarihi kentsel çevreye etkisinden hareketle tarihi çevrede yeni yapılaşma konusunda öneriler neler olabilir?	Likert Ölçeğine Dayalı Anket Nicel Veri Betimleyici, Ayırma, Korelasyon ve Regresyon Analizi	Sabit Değişkenler Çevresel Kriterler Kütlesel Kriterler Cephe Kriterleri Bağlamsal Kriterler Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri Süreklilik Kriterleri

Bu kapsamda çalışma içerisinde Şekil 25'de gösterilen süreç izlenmiştir. Öncelikle araştırma kapsamında literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucunda bu çalışmaya kadar tarihi çevrede yeni yapı yapmayı yönlendirmek için geliştirilen kriterler kriter grupları altında toplanmıştır. İkinci olarak bu kriter grupları ve kriterlerden hareketle 5'li likert tipi ölçek hazırlanmıştır. Üçüncü olarak hazırlanan ölçek araştırmanın evrenini oluşturan Erzurum'da yaşayan uzman gruplarına uygulanarak nicel veri toplanmıştır. Ardından ölçek uygulanmasıyla toplanan veri analiz edilmiş ve son olarak da veri analizi aşamasında elde edilen bulgulardan hareketle çalışmanın sonuç ve önerileri yazılmıştır. Aşağıda burada özetlenen araştırma sürecinin her bir aşaması detaylı bir biçimde açıklanmaktadır.

Şekil 25. Yöntem şeması.

Literatür taraması yapılması

Literatürde tarihi çevrede yeni yapı yapma ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiş ve Kuramsal Temeller bölümünde çalışmaların özetine yer verilmiştir. Yapılan tarama sonucunda literatürde yer alan tarihi çevrede yeni yapı yapma kriterleri bu çalışma kapsamında çevresel kriterler, kütlesel kriterler, cephe kriterleri, bağlamsal kriterler, dönemsel okunabilirlik kriterleri ve süreklilik kriterleri olmak üzere 6 başlık altında kategorize

edilmiştir. Araştırma kapsamında bu 6 başlık altında toplam 30 kriter ortaya konulmuştur (Tablo 1).

Değerlendirme ölçeği hazırlanması

Literatür taraması sonucunda 6 başlık altında kategorize edilen çevresel, kütleli, cephe, bağlamsal, dönemsel okunabilirlik ve süreklilik kriterlerinden hareketle çalışma kapsamında seçilen örnek yapının değerlendirilmesi için bir değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır. Değerlendirme için “5’li Likert Tipi Ölçek” kullanılmıştır. Ayrıca bazı kriterlerin tarihi çevreye etkisinin yönünü ortaya koyabilmek amacıyla olumlu - olumsuz şeklinde iki seçeneqli 4 soruya da ölçek kapsamında yer verilmiştir.

Çalışma kapsamında oluşturulan 12 başlıktan oluşan ölçeğin ilk üç başlığında katılımcılara ilişkin demografik bilgilere ulaşmak üzere cinsiyet, yaş ve mesleklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Dördüncü başlık altında katılımcıların tarihi çevre koruma alanındaki uzmanlık düzeylerini ölçmeye yönelik soru geliştirilmiştir. Beşinci başlıkta tarihi çevrede yeni yapı yapma alanındaki yaygın yaklaşımlar örnek görselleri ile sunulmuş ve katılımcılardan benimsedikleri yaklaşımı belirtmeleri istenmiştir. Altıncı bölümde Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin inşaatı tamamlandıktan sonra bulunduğu çevre içerisinde yapıyı görüp görmedikleri sorulmuştur (Ek – 1).

Anket formu içerisinde kriter gruplarına yönelik ölçeğe geçmeden önce katılımcıların soruları cevaplandırırken yararlanabilmeleri için Erzurum Arkeoloji Müzesi ve yakın çevresine ilişkin görsellere yer verilmiştir. Anketin yedinci bölümünde katılımcılara tarihi çevrede yeni yapı yapımına ilişkin çevresel kriterlere yönelik her bir kriteri değerlendirmek üzere 7 soru sorulmuştur. Sekizinci bölümde kütleli kriterlere yönelik 12 soru yer alırken dokuzuncu bölümde cephe kriterlerine yönelik 6 soru sorulmuştur. Onuncu bölümde bağlamsal kriterlere yönelik 3 soru, on birinci bölümde ise dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik 3 soru sorulmuştur. Anketin son bölümünde ise katılımcılara süreklilik kriterlerine yönelik 3 soru yöneltilmiştir (Ek – 1).

Verilerin toplanması

Çalışma kapsamında Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin tarihi çevrede yeni yapı kriterleri bağlamında değerlendirilmesi için veri toplama aracı olarak 5’li Likert tipi ölçeğe dayalı anket kullanılmıştır. Hazırlanan anket formu 30 Eylül - 30 Aralık 2021 tarihleri arasında Erzurum’da yaşayan 35 Mimar, 31 Şehir Plancı, 16 Peyzaj Mimarı, 15 Sanat Tarihçi olmak üzere 97 uzmana googledoc platformu üzerinden çevrimiçi olarak uygulanmıştır.

Verilerin analizi

Anket çalışması sonucunda elde edilen nicel veriler SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında kriterlere verilen cevaplar arasındaki ilişkileri ölçmek için betimsel (descriptive) analiz, ayırma (discriminant) analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan analiz yöntemlerinden biri betimsel (descriptive) analizdir. Betimsel analiz ile toplanan verilerin derlenmesi ve özetlenmesi sağlanmaktadır. Bu analiz sonuçları ile kriterlere yönelik sorulan sorulara verilen cevapların ortalamaları ve standart sapmaları ortaya konulmaktadır (Kalaycı 2006). Betimsel analizin kullanılmasıyla çalışma kapsamında görüşmecilerin örnek yapı özelinde her bir kriter için yaptıkları değerlendirmenin ortalamasının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırmada kullanılan analiz yöntemlerinden biri olan ayırma (discriminant) analizi, verilerin gruplara ayrılmasını, gruplara ayırmada etkili olan bağımsız değişkenlerin belirlenmesini ve bağımsız değişkenlerin aritmetik ortalamalarının farklı fonksiyon gruplarında ne şekilde değiştiğini belirlemeyi amaçlayan çok değişkenli istatistik yöntemlerinden biridir (Kalaycı 2006). Araştırma kapsamında ayırma analizinin kullanılmasıyla görüşmeci gruplarının örnek yapı özelinde yaptıkları değerlendirmeye göre nasıl sınıflandırılabileceği ve sınıflandırmaya neden olan değişkenlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırmada kullanılan analiz yöntemlerinden bir diğeri ise korelasyon analizidir. Korelasyon analizi, değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiyi ve ilişki varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu yöntemin kullanılmasıyla, bağımsız değişken değiştiğinde bağımlı değişkenin ne yönde değişeceğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır (Kalaycı 2006; Kaya 2021).

Araştırma kapsamında kullanılan son analiz tekniği ise regresyon analizidir. Regresyon analizi, tek bağımlı değişken ile tek bağımsız değişken arasındaki (basit regresyon) ya da tek bağımlı değişken ile birden fazla bağımsız değişken arasındaki (çoklu regresyon) ilişkiyi ölçmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Kalaycı 2006; Kaya 2021). Araştırma kapsamında regresyon analizi tekniğinin kullanılmasıyla kriter grupları içerisinde her bir kriter grubunu en iyi açıklayan kriterin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Sonuçlar ve öneriler

Çalışmanın son bölümünde araştırma bulgularından yola çıkarak elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş ve bunlardan hareketle tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda öneriler geliştirilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın amacı doğrultusunda tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş ve bu çalışma kapsamında kategorize edilen kriterlerin Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde ne ölçüde belirleyici olduğunu ölçmeye yönelik olarak toplanan nicel verinin analiz süreçlerinin ve bulgularının sunulacağı bu bölümde ilk olarak anket formunun ilk kısmını oluşturan, çalışmanın örnekleme ile ilgili toplanan cevaplardan hareketle, sabit değişkenlere ilişkin analizlere yer verilecektir. Ardından araştırma kapsamında 5’li likert tipi ölçek kullanılarak elde edilen nicel verinin kullanıldığı betimsel, ayırma, korelasyon ve regresyon analizleri sonucunda elde edilen bulgular ortaya konulacaktır.

Sabit Değişkenlere İlişkin Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında anket uygulanan çalışmanın örnekleminin özelliklerini ortaya koymaya yönelik olarak analizler frekans analizi tekniği kullanılarak yapılmıştır. Buna göre, araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin %71,1’ini kadınlar oluştururken %28,9’u erkeklerden oluşmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Cinsiyet Frekans Analizi Bulguları

		Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Kadın	69	71,1	71,1	71,1
	Erkek	28	28,9	28,9	100,0
	Toplam	97	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında %79,4’ünü 20-34 arası yaş grubundakiler, %15,5’ini 35-49 arası yaş grubundakiler, %5,2’sini ise 50-64 arası yaş grubundakiler oluşturmaktadır. Ankete 65 yaş ve üzeri görüşmeci katılmamıştır (Tablo 8).

Tablo 8. Yaş Frekans Analizi Bulguları

		Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	20-34	77	79,4	79,4	79,4
	35-49	15	15,5	15,5	94,8
	50-64	5	5,2	5,2	100,0
	Toplam	97	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin meslek gruplarına göre dağılımına bakıldığında %36,1 oranı ile en büyük paya sahip meslek grubu mimarlardır. Görüşmecilerin %32'sini Şehir Plancılar, %16,5'ini Peyzaj Mimarları, %15,5'ini ise Sanat Tarihçileri oluşturmaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Meslek Gruplarına İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Mimar	35	36,1	36,1	36,1
	Peyzaj Mimarı	16	16,5	16,5	52,6
	Şehir Plancı	31	32,0	32,0	84,5
	Sanat Tarihçi	15	15,5	15,5	100,0
	Toplam	97	100,0	100,0	

Tarihi çevre koruma alanındaki uzmanlık düzeyi dağılımı incelendiğinde, görüşmecilerin %3,1'i kesinlikle az (1) düzeyde uzman, %12,4'ü az (2) düzeyde uzman, %43,3'ü orta (3) düzeyde uzman, %26,8'i çok (4) düzeyde uzman, %14,4'ü ise kesinlikle çok (5) düzeyde uzman olduklarını belirttikleri görülmektedir (Tablo 10).

Tablo 10. Tarihi Çevre Koruma Alanındaki Uzmanlık Düzeyine İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	1 (Kesinlikle Az)	3	3,1	3,1	79,4
	2 (Az)	12	12,4	12,4	15,5
	3 (Orta)	42	43,3	43,3	58,8
	4 (Çok)	26	26,8	26,8	85,6
	5 (Kesinlikle Çok)	14	14,4	14,4	100,0
	Toplam	97	100,0	100,0	

Görüşmecilerin tarihi çevrede yeni yapı yapma alanında yaygın olan ve anket formunda örnek görselleri (Ek – 1) ile sunulan yaklaşımlardan hangisini benimsediğine ilişkin dağılıma bakıldığında %50,5'inin benzerlik kurma yaklaşımını, %12,4'ünün zıtlık kurma yaklaşımını, %21,6'sının gizleme yaklaşımını, %5,2'sinin nötrleştirme (etkisizleştirme) yaklaşımını ve %10,3'ünü ise taklit etme yaklaşımını benimsediği görülmektedir (Tablo 11).

Tablo 11. Katılımcıların Benimsedikleri Yaklaşımlara İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Benzerlik	49	50,5	50,5	50,5
	Zıtlık	12	12,4	12,4	62,9
	Gizleme	21	21,6	21,6	84,5
	Nötrleştirme	5	5,2	5,2	89,7
	Taklit Etme	10	10,3	10,3	100,0
	Toplam	97	100,0	100,0	

Görüşmecilerin Erzurum Arkeoloji Müzesi'ni inşaatı tamamlandıktan sonra bulunduğu çevre içerisinde görme durumlarına bakıldığında %61,9'unun yapıyı gördüğünü belirttiği, %38,1'inin ise görmediğini ifade ettiği görülmektedir (Tablo 12).

Tablo 12. Katılımcıların Erzurum Arkeoloji Müzesi'ni Bulunduğu Çevre İçerisinde Görme Durumuna İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Görülme Sıklığı	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Evet	60	61,9	61,9	61,9
	Hayır	37	38,1	38,1	100,0
	Toplam	97	100,0	100,0	

Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları

Araştırma kapsamında uygulanan anketlerle toplanan verilerin sistematik ve açık bir biçimde sunulması amacıyla yapılan betimsel analiz sonuçlarına göre görüşmecilerin uzmanlıklarının orta düzeyde (3,37) olduğu ve görüşmecilerin yarısından fazlasının (%61,9) Erzurum Arkeoloji Müzesi'ni inşaatı tamamlandıktan sonra bulunduğu çevre içerisinde görmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 13'de araştırma kapsamında belirlenen kriter grupları, bu gruplarda yer alan kriterler, kriterlerin değerlendirilmesine yönelik sorulan sorular ile alınan her bir kriter ile kriter gruplarına yönelik alınan cevapların ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 13. Kriter Grupları, Kriterler, Değerlendirmeye Yönelik Görüşmecilere Sorulan Sorular ve Betimleyici Analiz Sonuçları.

Kriter Grubu	Kriter	Kritere Yönelik Değerlendirme Sorusu	Ortalama İstatistik	Kriter Grubu Ortalama İstatistik
ÇEVRESEL KRİTERLER	Konum	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının bulunduğu konum açısından tarihi çevreye uygunluğu ne ölçüdedir?	2,60	2,48
	Kimlik	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yer aldığı tarihi çevrenin tarihi ve coğrafyası ile bağlantısı/ kimliğine uygunluğu ne ölçüdedir?	2,35	
	Silüet	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yer aldığı tarihi çevrenin silüetine etkisi ne ölçüdedir?	2,89	
	Silüete Etki	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yer aldığı tarihi çevrenin silüetine etkisi nasıldır?	1,67	
	Yerleşim Doku	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yer aldığı tarihi yerleşim dokusuna uygunluğu ne ölçüdedir?	2,26	
	İşlev	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının işlevinin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,87	
	Kentsel Entegrasyon	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının kentsel entegrasyonu ne ölçüdedir?	2,72	
KÜTLESEL KRİTERLER	Strüktür	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının strüktürünün yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,25	2,45
	Form/Biçim	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının formunun/biçiminin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,16	
	Ölçek	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının ölçeğinin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,39	
	Gabari	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yüksekliğinin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,70	
	Sürdürülebilirlik	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yer aldığı tarihi çevrenin sürdürülebilirliğine etkisi ne ölçüdedir?	2,82	
	Birlik	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı bulunduğu tarihi çevre ile ne ölçüde birlik/bütünlük içerisinde?	2,37	
	Hareket	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapı kütesindeki hareketin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,34	
	Koram	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı çevresel korama (tarihi çevredeki yapıların hiyerarşik bütünlüğüne) ne ölçüde uygundur?	2,38	
	Egemenlik	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapı kütesi yakın çevresindeki tarihi yapılar içerisinde ne ölçüde egemen bir yapıdır?	3,66	
	Egemenlik Etkisi	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapı kütesinin yakın çevresindeki tarihi yapılar içerisinde kurduğu egemenliğin tarihi çevreye etkisi nasıldır?	1,62	
	Denge	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapı kütesinin tarihi dokunun dengesi üzerine etkisi ne ölçüdedir?	3,03	

Tablo 13 (Devamı). Kriter Grupları, Kriterler, Değerlendirmeye Yönelik Görüşmecilere Sorulan Sorular ve Betimleyici Analiz Sonuçları.

Kriter Grubu	Kriter	Kritere Yönelik Değerlendirme Sorusu	Ortalama İstatistik	Kriter Grubu Ortalama İstatistik
	Dengeye Etkisi	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapı kütlelerinin tarihi dokunun dengesi üzerine etkisi nasıldır?	1,73	
CEPHE KRİTERLERİ	Malzeme	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının cephesinde kullanılan malzemenin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,23	2,37
	Doku	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının cephe dokusunun yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,34	
	Renk	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının cephesinde kullanılan rengin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,54	
	Doluluk-Boşluk Oranı	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının cephesindeki doluluk - boşluk oranının yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,62	
	Üslup	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının mimari üslubunun yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,13	
	Ritim/Süreklilik	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının cephesindeki ritim/sürekliliğin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	2,40	
BAĞLAMSAK KRİTERLER	Soyut ve Somut Öğelere Saygı	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı yer aldığı tarihi çevrenin soyut ve somut öğelerine/değerlerine ne ölçüde saygılıdır?	2,57	2,30
	Tarihi Çevreye Özgü	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı ne ölçüde yer aldığı tarihi çevreye özgüdür?	2,25	
	Tarihi Çevrenin Ruhuna	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı ne ölçüde yer aldığı tarihi çevrenin ruhuna uygundur?	2,10	
DÖNEMSEL OKUNABİLİRLİK KRİTERLERİ	Özgünden Ayırt Edilebilme	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yer aldığı tarihi çevredeki özgün tarihi yapılardan ayırt edilebilirliği ne ölçüdedir?	4,00	3,15
	Çağdaşlık	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı yer aldığı tarihi çevreye ne ölçüde tasarlandığı ve inşa edildiği döneme uygun çağdaş bir etki katmıştır?	2,90	
	Yaratıcılık	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı yer aldığı tarihi çevreye ne ölçüde tasarlandığı ve inşa edildiği döneme uygun yaratıcı bir etki katmıştır?	2,55	
SÜREKLİLİK KRİTERLERİ	Kentsel Doku	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı yer aldığı kentsel dokuda tarihsel süreklilik oluşturmaya ne ölçüde katkı sağlamıştır?	2,36	2,19
	Mekânsal Bütünlük	Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısı yer aldığı çevrede tarihsel süreklilik bağlamında mekânsal bütünlüğe ne ölçüde etki etmiştir?	2,58	
	Mekânsal Bütünlüğe Etki	Erzurum Arkeoloji Müzesi Yapısının yer aldığı çevrede tarihsel süreklilik bağlamında mekânsal bütünlüğe etkisi nasıldır?	1,63	

Diğer taraftan kriter grupları kendi içlerinde ele alındığında, Tablo 14’de görüldüğü gibi çevresel kriterlere yönelik yöneltilen 7 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek yapının tarihi çevreye çevresel kriterler açısından uygunluk ve etki düzeylerinin az ve kararsızım düzeylerinde (2,26-2,89) olduğu görülmektedir. Çevresel kriterler kapsamında görüşmecilere göre; tarihi yerleşim dokusuna uygunluğu (2,26) ve tarihi çevrenin kimliğine uygunluğu (2,35) az düzeyindedir. Diğer taraftan görüşmecilerin yeni yapının, konum açısından tarihi çevreye uygunluğu (2,60), kentsel entegrasyonu (2,72), yakın çevresindeki tarihi yapıların işlevine uygunluğu (2,87) ve tarihi çevrenin silüetine uygunluğu (2,89) konularında kararsız oldukları görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin yeni yapının tarihi çevrenin silüetine uygunluğuna yönelik olumlu (1) – olumsuz (2) şeklinde değerlendirmelerinin daha çok olumsuz (1,67) olduğu görülmüştür.

Kütlesel kriterlere yönelik yöneltilen 12 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek yapının tarihi çevreye kütlesel kriterler açısından uygunluk ve etki düzeylerinin çoğunlukla az, kararsızım ve çok düzeylerinde (2,16-3,66) olduğu görülmektedir. Kütlesel kriterler kapsamında görüşmecilere göre; yeni yapının strüktürünün tarihi çevreye uygunluğu (2,25), formunun yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu (2,16), ölçeğinin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu (2,39), tarihi çevre ile birlik içinde bulunma ölçüsü (2,37), yapı kütleindeki hareketin tarihi yapılara uygunluğu (2,34) ve çevresel koruma (tarihi çevredeki yapıların hiyerarşik bütünlüğüne) uygunluğu (2,38) az düzeyindedir. Diğer taraftan görüşmecilerin örnek yapının, gabarisinin tarihi çevreye uygunluğu (2,70) ve tarihi çevrenin sürdürülebilirliğine etkisi (2,82) konularında kararsız oldukları; yeni yapının tarihi çevre içinde egemen bir yapı olma ölçüsünün (3,66) ve yapı kütlelerinin tarihi doku üzerindeki etkisinin (3,03) çok düzeyde olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin yeni yapının yakın çevresindeki tarihi yapılar içerisinde kurduğu egemenliğin tarihi çevreye etkisine yönelik olumlu (1) – olumsuz (2) şeklinde değerlendirmelerinin daha çok olumsuz (1,62) olduğu görülmüştür. Benzer şekilde yapı kütlelerinin tarihi dokunun dengesi üzerine etkisine yönelik değerlendirmelerinin de daha çok olumsuz (1,73) olduğu görülmektedir.

Cephe kriterlerine yönelik yöneltilen 6 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek yapının tarihi çevreye cephe kriterleri açısından uygunluk derecesinin çoğunlukla az ve kararsızım düzeylerinde (2,13-2,62) olduğu görülmektedir. Cephe kriterleri kapsamında görüşmecilere göre; yeni yapının cephesinde kullanılan malzemenin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu (2,23), cephe dokusunun tarihi yapılara uygunluğu (2,34), mimari üslubunun yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu

(2,13) ve yapı cephesindeki ritim/sürekliliğin tarihi yapılara uygunluğu (2,40) az düzeyindedir. Diğer taraftan görüşmecilerin yeni yapının, cephesinde kullanılan rengin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu (2,54) ve cephesindeki doluluk boşluk oranının tarihi yapılara uygunluğu (2,62) konularında kararsız oldukları görülmüştür.

Bağlamsal kriterlere yönelik yöneltilen 3 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek yapının tarihi çevreye bağlamsal kriterler açısından uygunluk derecesinin çoğunlukla az ve kararsızım düzeylerinde (2,10-2,57) olduğu görülmektedir. Bağlamsal kriterler kapsamında görüşmecilere göre; yeni yapının yer aldığı tarihi çevreye özgünlüğü (2,25) ve tarihi çevrenin ruhuna uygunluğu (2,10) az düzeyindedir. Öte yandan görüşmecilerin yeni yapının, yer aldığı tarihi çevrenin soyut ve somut öğelerine/değerlerine ne ölçüde saygılı bir yapı olduğu (2,57) konusunda kararsız oldukları görülmüştür.

Dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik yöneltilen 3 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek yapının tarihi çevreye dönemsel okunabilirlik kriterleri açısından uygunluk ve etki düzeylerinin çoğunlukla kararsızım ve çok düzeylerinde (2,55-4,00) olduğu görülmektedir. Dönemsel okunabilirlik kriterleri kapsamında görüşmecilere göre; yeni yapının yer aldığı tarihi çevredeki özgün tarihi yapılardan ayırt edilebilirliği (4,00) çok düzeyindedir. Görüşmecilerin yeni yapının, tarihi çevreye tasarlandığı ve inşa edildiği döneme uygun çağdaş etkisi (2,90) ve yaratıcı etkisi (2,55) konularında kararsız oldukları görülmüştür.

Süreklilik kriterlerine yönelik yöneltilen 3 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında ise örnek yapının tarihi çevreye süreklilik kriterleri açısından uygunluk ve etki düzeylerinin çoğunlukla az ve kararsızım düzeylerinde (2,36-2,58) olduğu görülmektedir. Görüşmecilerin, yeni yapının yer aldığı kentsel dokuda tarihsel süreklilik oluşturmaya katkısının (2,36) az düzeyinde olduğunu değerlendirdikleri, yeni yapının tarihsel süreklilik bağlamında mekânsal bütünlüğe ne ölçüde etkisi olduğu (2,58) konusunda ise kararsız oldukları görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin yeni yapının yer aldığı tarihi çevrede tarihsel süreklilik bağlamında mekânsal bütünlüğe etkisine yönelik olumlu (1) – olumsuz (2) şeklinde değerlendirmelerinin daha çok olumsuz (1,63) olduğu görülmüştür (Tablo 14).

Tablo 14. Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları¹

	Örnek	En Az	En Çok	Ortalama	
		İstatistik	İstatistik	İstatistik	Standart Sapma
Uzmanlık	97	1	5	3,37	,100
Yapıyı Görme	97	1 (Evet)	2 (Hayır)	1,38	,050
Çevresel K. – Konum	97	1	5	2,60	,145
Çevresel K. – Kimlik	97	1	5	2,35	,133
Çevresel K. – Silüet	97	1	5	2,89	,146
Çevresel K. – Silüete Etkisi	97	1 (Olumlu)	2 (Olumsuz)	1,67	,048
Çevresel K. – Yerleşim Dokusu	97	1	5	2,26	,127
Çevresel K. – İşlev	97	1	5	2,87	,158
Çevresel K. – Kentsel Entegrasyon	97	1	5	2,72	,128
Kütlesel K. – Strüktür	97	1	5	2,25	,121
Kütlesel K. – Form/Biçim	97	1	5	2,16	,119
Kütlesel K. – Ölçek	97	1	5	2,39	,135
Kütlesel K. – Gabari	97	1	5	2,70	,124
Kütlesel K. – Sürdürülebilirlik	97	1	5	2,82	,131
Kütlesel K. – Birlik	97	1	5	2,37	,129
Kütlesel K. – Hareket	97	1	5	2,34	,132
Kütlesel K. – Koram	97	1	5	2,38	,123
Kütlesel K. – Egemenlik	97	1	5	3,66	,124
Kütlesel K. – Egemenliğin Etkisi	97	1 (Olumlu)	2 (Olumsuz)	1,62	,050
Kütlesel K. – Denge	97	1	5	3,03	,139
Kütlesel K. – Dengeye Etkisi	97	1 (Olumlu)	2 (Olumsuz)	1,73	,045
Cephe K. – Malzeme	97	1	5	2,23	,125
Cephe K. – Doku	97	1	5	2,34	,126
Cephe K. – Renk	97	1	5	2,54	,120
Cephe K. – Doluluk-Boşluk	97	1	5	2,62	,118
Cephe K. – Üslup	97	1	5	2,13	,120
Cephe K. – Ritim	97	1	5	2,40	,122
Bağlamsal K. – Soyut/Somut	97	1	5	2,57	,129
Değerlere Saygı					
Bağlamsal K. – Tarihi Çevreye Özgü Olma	97	1	5	2,25	,129
Bağlamsal K. – Tarihi Çevrenin Ruhuna Uygunluk	97	1	5	2,10	,119
Dönemsel Okunabilirlik K. – Ayırt Edilebilirlik	97	1	5	4,00	,134
Dönemsel Okunabilirlik K. – Çağdaşlık	97	1	5	2,90	,139
Dönemsel Okunabilirlik K. – Yaratıcılık	97	1	5	2,55	,129

¹ Çevresel K. kısaltması Çevresel kriterleri, Kütlesel K. kısaltması Kütlesel kriterleri, Cephe K. kısaltması Cephe kriterlerini, Bağlamsal K. kısaltması Bağlamsal Kriterleri, Dönemsel Okunabilirlik K. kısaltması Dönemsel Okunabilirlik kriterlerini, Süreklilik K. kısaltması Süreklilik kriterlerini ifade etmektedir.

Tablo 14 (Devamı). Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları

	Örnek	En Az	En Çok	Ortalama	
		İstatistik	İstatistik	İstatistik	Standart Sapma
Süreklilik K. – Kentsel Doku	97	1	5	2,36	,129
Süreklilik K. – Mekânsal Bütünlük	97	1	5	2,58	,133
Süreklilik K. – Mekânsal Bütünlüğe Etkisi	97	1 (Olumlu)	2 (Olumsuz)	1,63	,049
Toplam Kişi Sayısı	97				

Kriter gruplarından bağımsız bir biçimde değerlendirildiğinde, betimsel analiz sonucunda, Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde yeni yapının tarihi çevreye etkisi ve uyumuna yönelik sorulan sorulardan bağlamsal kriterlerden yerin ruhu kriterine verilen cevabın az düzeyinde olduğu ve en düşük ortalama değere (2,10) sahip kriter olduğu görülmüştür. Benzer biçimde çok düzeyinde en yüksek ortalama değere sahip kriterin ise dönemsel okunabilirlik kriterlerinden ayırt edilebilirlik olduğu görülmüştür. Tablo 12’de de görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların ortalamasına bakıldığında kesinlikle az (1-1,49) ve kesinlikle çok (4,51 - 5) düzeyinde cevap bulunmamaktadır. Kriterlerin etkilerinin yönüne yönelik görüşlerin ortaya konulması amacıyla alınan cevapların tamamında yeni yapının etkisinin yönünün olumsuz olduğu görülmüştür.

Ayırma (Discriminant) Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek, uzmanlık düzeyi, benimsedikleri yaklaşım ve yapıyı görme durumlarına göre tarihi çevrede yeni yapı kriterlerine yönelik verdikleri cevaplarda bir ayrışma olup olmadığını belirlemek amacıyla her sabit değişken için ayırma analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda görüşmecilerin yaş, cinsiyet, benimsedikleri yaklaşım ve yapıyı görme durumlarının sorulara verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bu bölümde meslek ve uzmanlık düzeylerine yönelik yapılmış ayırma analizi bulguları sunulacaktır.

Meslek değişkenine yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında, kütleli kriterlere yönelik sorulan g seçeneğinde yer alan “Erzurum Arkeoloji Müzesi Yapı kütleli hareketin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplar ve dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik sorulan sorulara verilen cevapların ortalamasında ayrışma olduğu görülmektedir (Tablo 15). Tablo 15’de görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların mesleklerine göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayırma analizi sürecinde iki fonksiyon grubu oluşmuştur. Tabloda yer alan değerler, kriterlerin fonksiyonun oluşmasındaki katkısını ifade etmekle birlikte

katsayısı işareti dikkate alınmadan değer arttıkça kriterin fonksiyondaki yükü de artmaktadır (Cangül 2006). Kütlesel kriterlerden hareket kavramı ile ifade edilen yeni yapının kütlesindeki hareketinin çevredeki tarihi yapılara uygunluğu kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 0,981 iken 2. fonksiyondaki yük değeri -0,647'dir. Dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 0,036 iken 2. fonksiyondaki yük değeri ise 1,174'tür.

Tablo 15. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon	
	1	2
Kütlesel Kriterler - Hareket	,981	-,647
Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri (ort.)	,036	1,174

Meslek gruplarının fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında sanat tarihçilerin 1. fonksiyon için 1,298 gibi diğer meslek gruplarına göre yüksek bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. 2. fonksiyonda ise en yüksek skorların mimarlar ve peyzaj mimarlarında olduğu, mimarların bu fonksiyon için 0,479 değeri ile olumlu yönde, peyzaj mimarlarının ise -0,424 değeri ile olumsuz yönde ayrıştığı görülmektedir (Tablo 16). Kısaca, yeni yapının kütlesel hareketinin tarihi çevredeki yapılara uygunluğu ile dönemsel okunabilirliğine ilişkin görüşleri anlamında tablo 14'de sunulan yapı matrisine göre fonksiyon 1'de sanat tarihçilerin ayrıştığı (1,298), şehir plancılarının ise ters yönde ayrıştıkları (-,542) görülmektedir. Tablo 14'de görülebilen fonksiyon 2'de ise tablo 13'de sunulan kriterlere verilen cevapları anlamında mimarların ayrıştıkları (,479), peyzaj mimarlarının (-,424) ise ters yönde ayrıştıkları ortaya konulmuştur.

Tablo 16. Meslek Gruplarının Fonksiyon Katsayıları

Meslek Grubu	Fonksiyon	
	1	2
Mimar	-,136	,479
Peyzaj Mimarı	,129	-,424
Şehir Plancı	-,542	-,282
Sanat Tarihçi	1,298	-,082

Farklı uzmanlık düzeyindeki görüşmecilerin verdikleri cevaplarda ayrışma olup olmadığını ölçmeye yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında ise dönemsel

okunabilirlik kriterlerine yönelik sorulan sorulara verilen cevapların ortalamalarında bir ayrışma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 17).

Tablo 17. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon
	1
Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri (ort.)	1,000

Görüşmecilerin dönemsel okunabilirlik kriterlerine verdikleri cevaplardaki ayrışma skorlarına bakıldığında uzmanlık düzeyinin 2 olduğunu belirten görüşmecilerin verdikleri cevapların -1,173 değeri ile diğer uzmanlık düzeylerinden negatif yönde ayrıştığı, pozitif yönde en yüksek ayrışmanın ise 0,585 değeri ile 5. uzmanlık düzeyinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 18). Kısaca, dönemsel okunabilirlik kriterlerine verilen cevapların ortalaması anlamında uzmanlık düzeyinin kesinlikle çok olduğunu ifade eden görüşmecilerin (,585) ayrıştıkları ve uzmanlık düzeyinin az olduğunu ifade eden görüşmecilerin de ters yönde (-1,173) düzeyinde ayrıştıkları görülmüştür.

Tablo 18. Uzmanlık Düzeylerinin Fonksiyon Katsayıları

Uzmanlık Düzeyi	Fonksiyon
	1
1 (Kesinlikle Az)	,343
2 (Az)	-1,173
3 (Orta)	,101
4 (Çok)	,024
5 (Kesinlikle Çok)	,585

Korelasyon Analizi Bulguları

Bu çalışma kapsamında hazırlanan 5’li likert ölçeğinde kullanılan değişkenler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin derecelerini belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizinde Pearson Korelasyon katsayısı +1 ve -1 arasında değer almaktadır. Korelasyon analizinde r ile gösterilen bu değer 0,90-1,00 arasında ise değişkenler arasında ilişki düzeyinin çok yüksek; 0,70-0,89 arasında ise yüksek; 0,50-0,69 arasında ise orta; 0,26-0,49 arasında ise zayıf ve 0,00-0,25 arasında ise çok zayıf olduğunu göstermektedir. Ayrıca korelasyon katsayısının pozitif olması değişkenler arasında doğru orantılı bir ilişkiyi gösterirken negatif

değer olması değişkenler arasında ters orantılı ilişki olduğunu göstermektedir (Kalaycı 2006; Kaya 2021).

Bu araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek, uzmanlık düzeyi, benimsedikleri yaklaşım ve yapıyı görme parametreleri ile tarihi çevrede yeni yapı yapımına ilişkin çevresel, kütleli, cephe, bağlamsal, dönemsel okunabilirlik ve süreklilik kriterlerine yönelik sorulara verdikleri cevaplar arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Ayrıca her kriter grubunda yer alan kriterlere yönelik yapılan değerlendirmelerin ortalamasının alınmasıyla elde edilen değerler de korelasyon analizine dahil edilmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. Korelasyon Analizi Bulguları²

		Çevresel Kriterler	Kütleli Kriterler	Cephe Kriterleri	Bağlamsal Kriterler	Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri	Süreklilik Kriterleri
Çevresel Kriterler	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	,837 ,000	1,000 ,000	,873 ,000	,596 ,000	,729 ,000
Kütleli Kriterler	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,837 ,000	1	,837 ,000	,831 ,000	,576 ,000	,737 ,000
Cephe Kriterleri	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1,000 ,000	,837 ,000	1	,873 ,000	,596 ,000	,729 ,000
Bağlamsal Kriterler	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,873 ,000	,831 ,000	,873 ,000	1	,563 ,000	,755 ,000
Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,596 ,000	,576 ,000	,596 ,000	,563 ,000	1	,509 ,000
Süreklilik Kriterleri	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,729 ,000	,737 ,000	,729 ,000	,755 ,000	,509 ,000	1

Tablo 19’da sunulan korelasyon analizi değerlendirildiğinde kriterlere verilen cevapların ortalamaları arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Çevresel kriterlere yönelik sorulan sorulara verilen cevaplar ile cephe kriterlerine yönelik sorulan sorulara verilen cevaplar arasında bir ilişki olduğu ve korelasyon katsayısı (r:1,00) olarak hesaplandığından aralarındaki ilişkinin çok yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca diğer kriterlere yönelik sorulan sorulara verilen cevaplar arasındaki korelasyon katsayılarına bakıldığında; çevresel kriterler ile bağlamsal kriterler arasındaki ilişkinin yüksek (,873), çevresel kriterler ile kütleli kriterler arasındaki ilişkinin yüksek (,837), çevresel kriterler ile dönemsel okunabilirlik kriterleri arasındaki ilişkinin orta (,596), çevresel kriterler ile süreklilik kriterleri arasındaki ilişkinin yüksek (,729); kütleli kriterler ile cephe kriterleri

² Bu tabloda kriter gruplarına likert ölçeği ile verilen puanların ortalamaları sunulmaktadır.

arasındaki ilişkinin yüksek (,837), kütleli kriterler ile bağlamsal kriterler arasındaki ilişkinin yüksek (,831), kütleli kriterler ile dönemsel okunabilirlik kriterleri arasındaki ilişkinin orta (,576), kütleli kriterler ile süreklilik kriterleri arasında ilişkinin yüksek (,737); cephe kriterleri ile bağlamsal kriterler arasındaki ilişkinin yüksek (,873), cephe kriterleri ile dönemsel okunabilirlik kriterleri arasındaki ilişkinin orta (,596), cephe kriterleri ile süreklilik kriterleri arasındaki ilişkinin yüksek (,729); bağlamsal kriterler ile dönemsel okunabilirlik kriterleri arasındaki ilişkinin orta (,563), bağlamsal kriterler ile süreklilik kriterleri arasındaki ilişkinin ise yüksek (,755) düzeylerde olduğu belirlenmiştir. Kriter grupları arasındaki korelasyon değerlendirildiğinde en zayıf korelasyonun süreklilik kriterleri ile dönemsel okunabilirlik kriterleri arasında olduğu ve orta düzeyde olduğu (,509) görülmektedir.

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek, uzmanlık düzeyi, benimsedikleri yaklaşım ve yapıyı görme parametreleri ile tarihi çevrede yeni yapı yapımına ilişkin kriterlere yönelik verdikleri cevaplar arasındaki ilişki düzeyini ölçmek amacıyla yapılan korelasyon analizi (Ek-2) değerlendirildiğinde yaş değişkeni ile; çevresel kriterlerden yeni yapının tarihi çevrenin silüetine etkisi kriteri arasındaki ilişkinin (,212), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden özgünden ayırt edilebilme kriteri arasındaki ilişkinin (,202); meslek değişkeni ile; çevresel kriterlerden işlev kriteri arasındaki ilişkinin (,256), kütleli kriterlerden ölçek kriteri arasındaki ilişkinin (,224), kütleli kriterlerden gabari kriteri arasındaki ilişkinin (,250), kütleli kriterlerden sürdürülebilirlik kriteri arasındaki ilişkinin (,229), kütleli kriterlerden hareket kriteri arasındaki ilişkinin (,225), kütleli kriterlerden koram kriteri arasındaki ilişkinin (,248); uzmanlık değişkeni ile; çevresel kriterlerden yerleşim dokusuna uygunluk kriteri arasındaki ilişkinin (,209), çevresel kriterlerden işlev kriteri arasındaki ilişkinin (,238), kütleli kriterlerden hareket kriteri arasındaki ilişkinin (,235), cephe kriterlerinden renk kriteri arasındaki ilişkinin (,231), cephe kriterlerinden üslup kriteri arasındaki ilişkinin (,236), cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriteri arasındaki ilişkinin (,251), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri arasındaki ilişkinin (,200), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri arasındaki ilişkinin (,201) çok zayıf oldukları görülmüştür. Yaş değişkeni ile kütleli kriterlerden denge kriteri arasındaki ilişkinin (,262), cephe kriterlerinden malzeme kriteri arasındaki ilişkinin (,292), cephe kriterlerinden doku kriteri arasındaki ilişkinin (,263), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere/değerlere saygı kriteri arasındaki ilişkinin (,265), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden özgünden ayırt edilebilme kriteri arasındaki ilişkinin (,305) zayıf olduğu görülmüştür. Diğer taraftan görüşmecilerin cinsiyet, benimsedikleri yaklaşım ve yapıyı yerinde görme durumları ile kriter gruplarına yönelik verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (Ek - 2).

Çevresel kriterlerin birbirleriyle ve diğer kriter gruplarına yönelik verilen cevaplar ile arasındaki korelasyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde konum kriterinin; çevresel kriterlerden silüet kriteri ile (,226) ve kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,230) çok zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Konum kriterinin, kütleli kriterlerden sürdürülebilirlik kriteri ile (,493), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,462), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,467), cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriteri ile (,477), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,412), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,439) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca konum kriterinin çevresel kriterlerden kimlik kriteri ile (,680), yeni yapının tarihi çevrenin silüetine etkisi ile (-,508), yerleşim dokusu kriteri ile (,613), işlev kriteri ile (,592), kentsel entegrasyon kriteri ile (,576), kütleli kriterlerden strüktür kriteri ile (,642), form/biçim kriteri ile (,615), ölçek kriteri ile (,623), gabari kriteri ile (,586), birlik kriteri ile (,653), hareket kriteri ile (,570), koram kriteri ile (,620), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,558), doku kriteri ile (,596), renk kriteri ile (,500), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,524), üslup kriteri ile (,553), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,606), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,586), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,644), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,578), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,605), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,503) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden kimlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; çevresel kriterlerden silüet kriteri ile (,220) ve kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,255) çok zayıf düzeyde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,406) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kimlik kriterinin, çevresel kriterlerden yeni yapının tarihi çevrenin silüetine etkisi ile (-,637), işlev kriteri ile (,578), kentsel entegrasyon kriteri ile (,606), kütleli kriterlerden form/biçim kriteri ile (,657), ölçek kriteri ile (,640), gabari kriteri ile (,508), sürdürülebilirlik kriteri ile (,568), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,523), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,589), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,683), doku kriteri ile (,664), renk kriteri ile (,571), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,626), ritim/süreklilik kriteri ile (,664), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,672), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,663), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,658), mekânsal bütünlük kriteri ile (,570), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,630) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca kimlik kriterinin, çevresel kriterlerden yerleşim dokusu kriteri ile (,771), kütleli kriterlerden strüktür kriteri ile (,707), birlik kriteri ile (,749), hareket kriteri ile (,727), koram kriteri ile (,704), cephe kriterlerinden üslup kriteri ile (,700),

dönemsel okunabilirlik kriterlerinden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,708), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,761) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden silüet kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; çevresel kriterlerden yerleşim dokusu kriteri ile (,230), işlev kriteri ile (,235), kentsel entegrasyon kriteri ile (,253) düzeylerde; kütleli kriterlerden strüktür kriteri ile (,229), denge kriteri ile (,307), cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriteri ile (,254), bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,211) çok zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca silüet kriterinin kütleli kriterlerden form/biçim kriteri ile (,277), sürdürülebilirlik kriteri ile (,308), hareket kriteri ile (,288), egemenlik kriteri ile (,302), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,273), doku kriteri ile (,290), üslup kriteri ile (,285), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,322) süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,262) ve mekânsal bütünlük kriteri ile (,323) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden yeni yapının tarihi çevrenin silüetine etkisini ölçmeye yönelik verilen cevapların korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden egemenlik kriteri ile (-,232) çok zayıf düzeyde; çevresel kriterlerden işlev kriteri ile (-,444), kütleli kriterlerden gabari kriteri ile (-,460), sürdürülebilirlik kriteri ile (-,488), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (-407), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (-,312) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Silüete etkinin çevresel kriterlerden yerleşim dokusu kriteri ile (-,612), kentsel entegrasyon kriteri ile (-,560), kütleli kriterlerden strüktür kriteri ile (-,575), form/biçim kriteri ile (-,617), ölçek kriteri ile (-,539), birlik kriteri ile (-,679), hareket kriteri ile (-,613), koram kriteri ile (-,615), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (,578), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (-,569), doku kriteri ile (-,535), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (-,518), üslup kriteri ile (-,612), ritim/süreklilik kriteri ile (-,588), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (-,572), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (-,663), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (-,617), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (-,548), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (-,599), mekânsal bütünlük kriteri ile (-,498), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (,596) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca kütleli kriterlerden yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (,763) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden yerleşim dokusu kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,298), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,473) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Yerleşim

dokusu kriterinin çevresel kriterlerden işlev kriteri ile (,640), kütleli kriterlerden gabari kriteri ile (,580), sürdürülebilirlik kriteri ile (,615), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,502), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,603), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,581), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,621), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,663), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,672), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,583), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,595) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca çevresel kriterlerden kentsel entegrasyon kriteri ile (,715), kütleli kriterlerden strüktür kriteri ile (,788), form/biçim kriteri ile (,788), ölçek kriteri ile (,709), birlik kriteri ile (,785), hareket kriteri ile (,811), koram kriteri ile (,813), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,767), doku kriteri ile (,701), üslup kriteri ile (,725), ritim/süreklilik kriteri ile (,738), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,721), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,751), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,715) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden işlev kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden egemenlik kriteri ile (,250) çok zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,384), denge kriteri ile (,271), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,384), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,363), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,452), üslup kriteri ile (,466), bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,499), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,493), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,475) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. İşlev kriterinin çevresel kriterlerden kentsel entegrasyon kriteri ile (,638), kütleli kriterlerden strüktür kriteri ile (,526), form/biçim kriteri ile (,534), ölçek kriteri ile (,511), gabari kriteri ile (,504), sürdürülebilirlik kriteri ile (,596), birlik kriteri ile (,644), hareket kriteri ile (,581), koram kriteri ile (,615), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,562), doku kriteri ile (,522), ritim/süreklilik kriteri ile (,508) bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,575), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,542), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,500), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,575), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,537) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden kentsel entegrasyon kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,223) çok zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,464), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,470), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık

kriteri ile (,463), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,493) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kentsel entegrasyon kriterinin kütleli kriterlerden strüktür kriteri ile (,653), form/biçim kriteri ile (,655), ölçek kriteri ile (,672), gabari kriteri ile (,622), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,628), doku kriteri ile (,576), renk kriteri ile (,537), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,585), üslup kriteri ile (,589), ritim/süreklilik kriteri ile (,639), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,565), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,613), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,659), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,555), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,580), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,513) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca kütleli kriterlerden sürdürülebilirlik kriteri ile (,721), birlik kriteri ile (,745), hareket kriteri ile (,723), koram kriteri ile (,734) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür (Ek - 2).

Kütleli kriterlerden strüktür kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,359) zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden gabari kriteri ile (,586), sürdürülebilirlik kriteri ile (,584), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,535), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,620), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,690), renk kriteri ile (,556), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,575), ritim/süreklilik kriteri ile (,649), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,694), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,503), yaratıcılık kriteri ile (,614), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,564), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,596) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca strüktür kriterinin kütleli kriterlerden form/biçim kriteri ile (,838), ölçek kriteri ile (,736), birlik kriteri ile (,745), hareket kriteri ile (,767), koram kriteri ile (,736), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,730), üslup kriteri ile (,734), bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,746), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,746), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,720) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden form/biçim kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,334) ve dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,428) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Form/biçim kriterinin kütleli kriterlerden gabari kriteri ile (,572), sürdürülebilirlik kriteri ile (,544), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,582), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,674), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,568), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,585), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,675), dönemsel okunabilirlik

kriterlerinden yaratıcılık kriteri (,536), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,599), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,588) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca form/biçim kriterinin kütleli kriterlerden ölçek kriteri ile (,763), birlik kriteri ile (,737), hareket kriteri ile (,800), koram kriteri ile (,734), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,734), doku kriteri ile (,715), üslup kriteri ile (,725), ritim/süreklilik kriteri ile (,721), bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,816), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,719) süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,767) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden ölçek kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,216) çok zayıf düzeyde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,436) ve süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,439) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ölçek kriterinin kütleli kriterlerden sürdürülebilirlik kriteri ile (,569), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,587), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,578), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,602), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,606), üslup kriteri ile (,679), ritim/süreklilik kriteri ile (,630), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,516), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,602), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,532) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca ölçek kriterinin kütleli kriterlerden gabari kriteri ile (,713), birlik kriteri ile (,735), hareket kriteri ile (,774), koram kriteri ile (,800), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,775), doku kriteri ile (,741), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,716), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,716), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,706) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden gabari (yükseklik) kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden egemenlik kriteri ile (,216) çok zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,488), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,415), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,450), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,423), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,492), mekânsal bütünlük kriteri ile (,330), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,433) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca gabari kriterinin kütleli kriterlerden sürdürülebilirlik kriteri ile (,638), birlik kriteri ile (,621), hareket kriteri ile (,673), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,571), doku kriteri ile (,533), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,535), üslup kriteri ile (,554), ritim/süreklilik kriteri ile (,519), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (641), tarihi çevreye

özgü olma kriteri ile (,558), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,567), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,515) orta düzeyde; kütleli kriterlerden koram kriteri ile (,737) ise arasındaki ilişkinin yüksek düzeyde olduğu görölmüştür.

Kütleli kriterlerden sürdürülebilirlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,256) çok zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden egemenlik kriteri ile (,298), egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,487), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,409), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,417), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut ögelere saygı kriteri ile (,476), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,474), yaratıcılık kriteri ile (,486), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,370), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,470) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görölmüştür. Ayrıca sürdürülebilirlik kriterinin kütleli kriterlerden birlik kriteri ile (,657), hareket kriteri ile (,651), koram kriteri ile (,663), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,544), doku kriteri ile (,558), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,582), üslup kriteri ile (,536), ritim/süreklilik kriteri ile (,555), bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile orta (,517), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile orta (,585), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,548) orta düzeyde ilişkisi olduğu görölmüştür.

Kütleli kriterlerden birlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden egemenlik kriteri ile (,203) çok zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,262), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,485) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görölmüştür. Birlik kriterinin kütleli kriterlerden egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,559), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,633), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,673), renk kriteri ile (,540), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,671), ritim/süreklilik kriteri ile (,671), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut ögelere saygı kriteri ile (,698), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,618), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,699), mekânsal bütünlük kriteri ile (,580), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,653) orta düzeyde ilişkisi olduğu görölmüştür. Ayrıca birlik kriterinin kütleli kriterlerden hareket kriteri ile (,814), koram kriteri ile (,801), düzeylerde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,727), üslup kriteri ile (,726), bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,739), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,768) düzeyde ilişkisi olduğu görölmüştür.

Kütleli kriterlerden hareket kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,316) zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,648), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi

kriteri ile (-,652), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,600), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,648), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,555), yaratıcılık kriteri ile (,646), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,651), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,657) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca kütleli kriterlerden koram kriteri ile (,811), cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,754), doku kriteri ile (,710), üslup kriteri ile (,740), ritim/süreklilik kriteri ile (,751), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,737), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,715), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,739), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,716) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden koram kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,256) çok zayıf düzeyde; kütleli kriterlerden egemenlik kriteri ile (,264), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,452) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Koram kriterinin kütleli kriterlerden egemenliğin tarihi çevreye etkisi kriteri ile (-,579), yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (-,562), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,661), renk kriteri ile (,532), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,565), üslup kriteri ile (,657), ritim/süreklilik kriteri ile (,600), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,693), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,698), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,609), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,531), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,571) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,739), bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,723), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,615) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden egemenlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,242), üslup kriteri ile (,234), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,240), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,235) düzeyde; kütleli kriterlerden denge kriteri ile (,310), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,275) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden yeni yapının yakın çevresindeki tarihi yapılar üzerinde kurduğu egemenliğin tarihi çevreye etkisine yönelik verilen cevapların korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (-,436), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (-,462), üslup kriteri ile (-,490), bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile zayıf (-,478), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (-,388) zayıf

düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (-,514), doku kriteri ile (-,557), ritim/süreklilik kriteri ile (-,533), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (-,573), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (-,553), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (-,502), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (-,583), mekânsal bütünlük kriteri ile (-,533), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (,627) orta düzeyde; kütleli kriterlerden yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerindeki etkisi kriteri ile (,723) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden denge kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriteri ile (,200), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden özgünden ayırt edilebilme kriteri ile (,201) çok zayıf düzeyde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,292), doku kriteri ile (,263), renk kriteri ile (,298), üslup kriteri ile (,261), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,299), mekânsal bütünlük kriteri ile (,304) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kütleli kriterlerden yeni yapının tarihi dokunun dengesi üzerine etkisine yönelik verilen cevapların korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (-,476), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (-,389) zayıf düzeyde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (-,611), doku kriteri ile (-,625), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (-,523), üslup kriteri ile (-,646), ritim/süreklilik kriteri ile (-,574), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (-,596), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (-,583), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (-,527), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (-,550), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (-,657), mekânsal bütünlük kriteri ile (-,591), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (,643) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür (Ek – 2).

Cephe kriterlerinden malzeme kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,683), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,530), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,693), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,536), yaratıcılık kriteri ile (,575), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,534), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,608) orta düzeyde; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,885), üslup kriteri ile (,835), ritim/süreklilik kriteri ile (,761), bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,713), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,745), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,702) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden doku kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,670), doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,591), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,665), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,695), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,507), yaratıcılık kriteri ile (,576), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,508), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,566) orta düzeyde; cephe kriterlerinden üslup kriteri ile (,809), ritim/süreklilik kriteri ile (,730), bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,716), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,722) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden renk kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,461), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,385), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,412) zayıf düzeyde; cephe kriterlerinden doluluk-boşluk oranı kriteri ile (,516), üslup kriteri ile (,673), ritim/süreklilik kriteri ile (,571), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,561), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,606), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,601), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,561), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,544) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden doluluk-boşluk oranları kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,462), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,416), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,458) zayıf düzeyde; cephe kriterlerinden üslup kriteri ile (,656), bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,675), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,647), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,637), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,555), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,563) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca cephe kriterlerinden ritim /süreklilik kriteri ile (,701) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden üslup kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,514), yaratıcılık kriteri ile (,641), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,538), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,549) orta düzeyde; bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,717), tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,766), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,762), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,713) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriteri ile (,696), dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,500), yaratıcılık kriteri ile (,599), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,573), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,615) orta düzeyde; bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile yüksek (,760), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile yüksek (,785), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,702) düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür (Ek – 2).

Bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin soyut ve somut öğelerine saygı kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,493) zayıf düzeyde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,540), yaratıcılık kriteri ile (,617), süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,630), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,585) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca bağlamsal kriterlerden tarihi çevreye özgü olma kriteri ile (,704), tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,714) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlerden yere özgü kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,376) zayıf düzeyde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,596), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,587), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,645) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri ile (,848) ve süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,735) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriteri ile (,510), yaratıcılık kriteri ile (,659), süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,609) orta düzeyde; süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,734), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,722) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür (Ek – 2).

Dönemsel okunabilirlik kriterlerinden çağdaşlık kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,485), mekânsal bütünlük kriteri ile (,402), mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,341) zayıf düzeyde; dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriteri ile (,695) orta düzeyde olduğu görülmüştür.

Dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcı kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,480)

zayıf; mekânsal bütünlük kriteri ile (,544) orta; kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriteri ile (,713) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür (Ek – 2).

Süreklilik kriterlerinden kentsel dokuda tarihsel süreklilik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri ile (-,660) zayıf düzeyde; süreklilik kriterlerinden mekânsal bütünlük kriteri ile (,666) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca mekânsal bütünlük kriteri ile yeni yapının tarihsel süreklilik bağlamında mekânsal bütünlüğe etkisi kriteri arasındaki ilişkinin ise (-,677) orta düzeyde olduğu görülmüştür (Ek – 2).

Regresyon Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında, birçok bağımsız değişkenden hangisinin bağımlı değişkeni en iyi şekilde açıkladığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Kriter gruplarına verilen cevapların ortalamaları alınarak yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre çevresel kriterlere yönelik verilen cevaplar ile cephe kriterlerine yönelik verilen cevaplar arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu ($r:1,00$) ve bu iki kriter başlığının birbirini en iyi şekilde açıkladığı (Beta:1,000) sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 20).

Tablo 20. Çevresel Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları

		ANOVA ^a				
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
6	Regresyon	102,927	6	17,154	26185,794	,000 ^g
	Kalan	,059	90	,001		
	Toplam	102,986	96			

a. Bağımlı Değişken: Çevresel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

g. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Cephe Kriterleri “Üslup” Sorusu, Cephe Kriterleri “Doku” Sorusu, Cephe Kriterleri “Doluluk – Boşluk Oranı” Sorusu, Cephe Kriterleri “Renk” Sorusu, Cephe Kriterleri “Ritim/Süreklilik” Sorusu, Cephe Kriterleri “Malzeme” Sorusu

Tablo 21. Çevresel Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Coefficients ^a												
Model 6	Standartlaştırılmış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	B Değeri için %95 Güven Aralığı		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Sıralı	Kısmi	Part	Toleran	VIF
											ce	
(Sabit)	,002	,007		,245	,807	-,013	,016					
Cephe Kriteri – Üslup	,170	,005	,193	35,302	,000	,160	,179	,921	,966	,089	,213	4,697
Cephe Kriteri – Doku	,173	,005	,207	35,674	,000	,163	,182	,909	,966	,090	,189	5,281
Cephe Kriteri – Doluluk-boşluk	,168	,003	,188	49,244	,000	,161	,175	,767	,982	,124	,437	2,291
Cephe Kriteri – Renk	,163	,003	,186	51,070	,000	,157	,169	,792	,983	,129	,479	2,087
Cephe Kriteri – Ritim	,157	,004	,183	38,227	,000	,149	,166	,877	,971	,096	,277	3,606
Cephe Kriteri – Malzeme	,168	,005	,200	30,947	,000	,158	,179	,910	,956	,078	,153	6,551

a. Bağımlı Değişken: Çevresel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Tablo 21’de sunulan regresyon analizinde çevresel kriterlere verilen cevapları en iyi açıklayan cephe kriterinin Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin cephe dokusunun yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğunun değerlendirildiği doku kriteri olduğu (Beta: ,207), en az açıklayan kriterin ise müze yapısının cephesindeki ritim/sürekliliğin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğunun değerlendirildiği ritim/süreklilik kriteri olduğu (Beta: ,183) görülmüştür.

Kütlesel kriterlere yönelik verilen cevapları hangi kriter grubunun en çok açıkladığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda en fazla katkı sağlayan kriter grubunun cephe kriterleri olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 22).

Tablo 22. Kütlesel Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları

ANOVA ^a						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
1	Regresyon	65,928	3	21,976	96,817	,000 ^b
	Kalan	21,110	93	,227		
	Toplam	87,038	96			

a. Bağımlı Değişken: Kütlesel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

b. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Cephe Kriterlerine Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması, Bağlamsal Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması, Süreklilik Kriterlerine Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Tablo 22’de sunulan varyans analizinde modelin anlamlı olabilmesi için Anlamlılık değerinin (,000) 0,05’ten küçük olması gerekmektedir. Kriter gruplarının açıklama oranlarına ve yaptıkları katkı oranına bakıldığında en yüksek değerin (Beta:;415) cephe kriterlerine ait olduğu görülmektedir (Tablo 23).

Tablo 23. Kütleli Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Coefficients ^a												
Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	B Değeri için %95 Güven Aralığı		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Sıralı	Kısmi	Part	Toleran	VIF
1 (Sabit)	,693	,126		5,525	,000	,444	,943					
Cephe Kriterleri (ort.)	,381	,099	,415	3,865	,000	,185	,577	,837	,372	,197	,226	4,419
Bağlamsal Kriterler (ort.)	,276	,095	,327	2,921	,004	,088	,464	,831	,290	,149	,208	4,816
Süreklilik Kriterleri (ort.)	,152	,065	,187	2,350	,021	,024	,280	,737	,237	,120	,410	2,438

a. Bağımlı Değişken: Kütleli Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Kütleli kriterlere yönelik verilen cevapları en iyi açıklayan cephe kriterinin Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin cephesinde kullanılan malzemenin yakın çevresindeki tarihi yapılara uygunluğunun değerlendirildiği malzeme kriteri (Beta:;621) olduğu görülmektedir (Tablo 24, Tablo 25).

Tablo 24. Kütleli Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları

ANOVA ^a						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
1	Regresyon	62,417	2	31,208	119,150	,000 ^b
	Kalan	24,621	94	,262		
	Toplam	87,038	96			

a. Bağımlı Değişken: Kütleli Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

b. Tahmin Değişkenleri : (Sabit), Cephe Kriterleri “Malzeme” Sorusu , Cephe Kriterleri “Doluluk-boşluk” Sorusu

Tablo 25. Kütlesel Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Coefficients ^a												
Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	B Değeri için %95 Güven Aralığı		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Sıralı	Kısmi	Part	Toleran	VIF
1 (Sabit)	,821	,134		6,107	,000	,554	1,088					
Cephe Kriteri – Malzeme	,481	,050	,621	9,604	,000	,382	,581	,798	,704	,527	,720	1,390
Cephe Kriteri – Doluluk boşluk	,275	,053	,334	5,166	,000	,169	,380	,663	,470	,283	,720	1,390

a. Bağımlı Değişken: Kütlesel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Bağımsal kriterlere yönelik verilen cevapları hangi kriter grubunun en iyi açıkladığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda en fazla katkı sağlayan kriter grubunun çevresel kriterler (Beta: ,525) olduğu ortaya çıkmıştır. Varyans analiz tablosunda yer alan Anlamlılık değeri (,000) 0,05'ten küçük olduğu için modelin anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 26).

Tablo 26. Bağımsal Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları

ANOVA ^a						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
3	Regresyon	99,132	3	33,044	131,999	,000 ^d
	Kalan	23,281	93	,250		
	Toplam	122,413	96			

a. Bağımlı Değişken: Bağımsal Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

d. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Çevresel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması , Kütlesel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması , Süreklilik Kriterlerine Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Bağımsal kriterlere ilişkin regresyon analizi değerlendirildiğinde; bağımsal kriterlere yönelik verilen cevapları en iyi açıklayan çevresel kriterin Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin yer aldığı tarihi yerleşim dokusuna uygunluğunun değerlendirildiği yerleşim dokusu kriteri (Beta: ,332) olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 27, Tablo 28).

Tablo 27. Bağımsal Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları

ANOVA ^a						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
1	Regresyon	73,904	1	73,904	144,732	,000 ^b
	Kalan	48,510	95	,511		
	Toplam	122,413	96			
2	Regresyon	83,216	2	41,608	99,780	,000 ^c
	Kalan	39,198	94	,417		
	Toplam	122,413	96			

Tablo 27 (Devamı). Bağlamsal Kriterlere İlişkin Varyans Analizi Bulguları

ANOVA ^a						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
3	Regresyon	86,752	3	28,917	75,411	,000 ^d
	Kalan	35,662	93	,383		
	Toplam	122,413	96			
4	Regresyon	88,656	4	22,164	60,403	,000 ^e
	Kalan	33,758	92	,367		
	Toplam	122,413	96			

a. Bağımlı Değişken: Bağlamsal Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

b. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Çevresel Kriterler “kimlik” sorusu

c. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Çevresel Kriterler “kimlik” sorusu, Çevresel Kriterler “yerleşim dokusu” sorusu

d. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Çevresel Kriterler “kimlik” sorusu, Çevresel Kriterler “yerleşim dokusu” sorusu, Çevresel Kriterler “silüete etkisi” sorusu

e. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Çevresel Kriterler “kimlik” sorusu, Çevresel Kriterler “yerleşim dokusu” sorusu, Çevresel Kriterler “silüete etkisi” sorusu, Çevresel Kriterler “konum” sorusu

Tablo 28. Bağlamsal Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Coefficientsa												
Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	B Değeri için %95 Güven Aralığı		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Sıralı	Kısmi	Part	Tolerance	VIF
1	,731	,150		4,876	,000	,433	1,028					
(Sabit)												
Çevresel Kriter – Kimlik	,671	,056	,777	12,030	,000	,560	,782	,777	,777	,777	1,000	1,000
2	,527	,142		3,710	,000	,245	,809					
(Sabit)												
Çevresel Kriter – Kimlik	,382	,079	,443	4,827	,000	,225	,540	,777	,446	,282	,405	2,469
Çevresel Kriter – Yerleşim Dokusu	,391	,083	,433	4,726	,000	,227	,555	,775	,438	,276	,405	2,469

a. Bağımlı Değişken: Bağlamsal Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Tablo 28 (Devamı). Bağlamsal Kriterlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Coefficientsa												
Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	B Değeri için %95 Güven Aralığı		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Sıralı	Kısmi	Part	Tolerance	VIF
3	1,760	,428		4,109	,000	,910	2,611					
(Sabit)												
Çevresel Kriter – Kimlik	,302	,080	,350	3,759	,000	,143	,462	,777	,363	,210	,361	2,767
Çevresel Kriter – Yerleşim Dokusu	,330	,082	,366	4,033	,000	,167	,492	,775	,386	,226	,381	2,627
Çevresel Kriter – Silüete Etkisi	-,543	,179	-,227	-3,037	,003	-,899	-,188	-,674	-,300	-,170	,559	1,790
4	1,578	,427		3,700	,000	,731	2,426					
(Sabit)												
Çevresel Kriter – Kimlik	,231	,085	,267	2,726	,008	,063	,399	,777	,273	,149	,312	3,207
Çevresel Kriter – Yerleşim Dokusu	,300	,081	,332	3,696	,000	,139	,461	,775	,360	,202	,371	2,699
Çevresel Kriter – Silüete Etkisi	-,507	,176	-,212	-2,886	,005	-,856	-,158	-,674	-,288	-,158	,554	1,805
Çevresel Kriter – Konum	,138	,060	,174	2,278	,025	,018	,258	,667	,231	,125	,515	1,943

a. Bağımlı Değişken: Bağlamsal Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik sorulan sorulara verilen cevapların ortalamasını hangi kriter grubunun en iyi açıkladığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda en fazla katkı sağlayan kriter grubunun çevresel kriterler (Beta: ,596) olduğu ortaya çıkmıştır. Varyans analiz tablosunda yer alan Anlamlılık değeri (,000) 0,05'ten küçük olduğu için modelin anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 29).

Tablo 29. Dönemsel Okunabilirlik Kriterlerine İlişkin Varyans Analizi Bulguları

ANOVA ^a						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
1	Regresyon	35,454	1	35,454	52,458	,000 ^b
	Kalan	64,207	95	,676		
	Toplam	99,661	96			

a. Bağımlı Değişken: Dönemsel Okunabilirlik Kriterlerine Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

b. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Çevresel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Dönemsel okunabilirlik kriterlerine ilişkin regresyon analizi değerlendirildiğinde; dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik verilen cevapları en iyi açıklayan çevresel kriterin, Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin içinde yer aldığı tarihi çevrenin yerleşim dokusuna

uygunluğunun değerlendirildiği yerleşim dokusu kriteri (Beta: ,369) olduğu görülmektedir (Tablo 30).

Tablo 30. Dönemsel Okunabilirlik Kriterlerine İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Coefficients ^a												
Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	B Değeri için %95 Güven Aralığı		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Sıralı	Kısmi	Part	Toleran ce	VIF
1 (Sabit)	2,126	,179		11,878	,000	1,771	2,481					
Çevresel Kriter – Yerleşim Dokusu	,452	,069	,555	6,511	,000	,314	,590	,555	,555	,555	1,000	1,000
2 (Sabit)	1,893	,206		9,206	,000	1,485	2,301					
Çevresel Kriter – Yerleşim Dokusu	,300	,097	,369	3,084	,003	,107	,494	,555	,303	,258	,489	2,045
Çevresel Kriter – Kentsel Entegrasyon	,211	,097	,261	2,179	,032	,019	,404	,525	,219	,182	,489	2,045

a. Bağımlı Değişken: Dönemsel Okunabilirlik Kriterlerine Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Süreklilik kriterlerine yönelik verilen cevapları hangi kriter grubunun en iyi açıkladığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda en fazla katkı sağlayan kriter grubunun bağlamsal kriterler (Beta: ,460) olduğu ortaya çıkmıştır. Varyans analiz tablosunda yer alan Anlamlılık değeri (,000) 0,05'ten küçük olduğu için modelin anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 31).

Tablo 31. Süreklilik Kriterlerine İlişkin Varyans Analizi Bulguları

ANOVA ^a						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
1	Regresyon	75,403	1	75,403	125,663	,000 ^b
	Kalan	57,004	95	,600		
	Toplam	132,407	96			
2	Regresyon	80,539	2	40,270	72,980	,000 ^c
	Kalan	51,868	94	,552		
	Toplam	132,407	96			

a. Bağımlı Değişken: Süreklilik Kriterlerine Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

b. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Bağlamsal Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

c. Tahmin Değişkenleri: (Sabit), Bağlamsal Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması , Kütesel Kriterlere Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Süreklilik kriterlerine ilişkin regresyon analizi değerlendirildiğinde; süreklilik kriterlerine verilen cevapları en iyi açıklayan bağlamsal kriterin, Erzurum Arkeoloji

Müzesi'nin yer aldığı tarihi çevrenin ruhuna uygunluğunun değerlendirildiği tarihi çevrenin ruhu kriteri (Beta: ,435) olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 32).

Tablo 32. Süreklilik Kriterlerine İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Coefficients ^a												
Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	B Değeri için %95 Güven Aralığı		Korelasyon			Doğrusallık İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Alt Sınır	Üst Sınır	Sıfır Sıralı	Kısmi	Part	Tolerance	VIF
1 (Sabit)	,915	,168		5,443	,000	,581	1,248					
Bağlamsal Kriter – Yerin Ruhu	,739	,070	,735	10,570	,000	,600	,878	,735	,735	,735	1,000	1,000
2 (Sabit)	,812	,166		4,879	,000	,482	1,143					
Bağlamsal Kriter – Yerin Ruhu	,437	,128	,435	3,425	,001	,184	,691	,735	,333	,230	,280	3,571
Bağlamsal Kriter – Yere Özgü	,328	,118	,354	2,786	,006	,094	,562	,723	,276	,187	,280	3,571

a. Bağımlı Değişken: Süreklilik Kriterlerine Yönelik Verilen Cevapların Ortalaması

Araştırmanın Öncü Bulguları

Tez çalışmasının bu bölümünde araştırma kapsamında toplanan nicel verinin analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Çalışma kapsamında veri analizi sürecinde frekans, betimsel, ayırma, korelasyon ve regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan öncü bulgular Tablo 33, Tablo 34 ve Tablo 35’de özetlenmiştir. Bu bulgulardan hareketle izleyen bölümde çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlar ve geliştirilen önerilere yer verilecektir.

Tablo 33. Araştırmanın Öncü Bulguları: Ayırma Analizi

Sabit Değişken	Ayrılma Kriterleri	Fonksiyon	Pozitif Yönde En Yüksek Ayrılma	Negatif Yönde En Yüksek Ayrılma
Meslek	Kütleli Kriter - Hareket	1	Sanat Tarihçi (1,298)	Şehir Plancısı (-,542)
	Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri Ortalaması	2	Mimar (,479)	Peyzaj Mimarı (-,424)
Uzmanlık Düzeyi	Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri Ortalaması	1	Kesinlikle Çok (,585)	Az (-1,173)

Tablo 34. Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
ÇEVRESEL KRİTERLER	Konum	Kimlik (,680) Silüete Etki (-,508) Yerleşim Dokusu (,613) İşlev (,592) Kentsel Entegrasyon (,576) Strüktür (,642) Form/Biçim (,615) Ölçek (,623) Gabari (,586) Birlik (,653) Hareket (,570) Koram (,620) Malzeme (,558) Doku (,596) Renk (,500) Doluluk-Boşluk Oranı (,524) Üslup (,553) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,606) Tarihi Çevreye Özgü (,586) Tarihi Çevrenin Ruhu (,644) Yaratıcı (,578) Kentsel Doku (,605) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,439)	
	Kimlik	Konum (,680) Silüete Etki (-,637) İşlev (,578) Kentsel Entegrasyon (,606) Form/Biçim (,657) Ölçek (,640) Gabari (,508) Sürdürülebilirlik (,568) Egemenlik Etkisi (-,523) Dengeye Etki (-,589) Malzeme (,683) Doku (,664) Renk (,571) Doluluk-Boşluk Oranı (,626) Ritim/Süreklilik (,664) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,672) Yaratıcı (,663) Kentsel Doku (,658) Mekânsal Bütünlük (,570) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,630)	Yerleşim Dokusu (,771) Strüktür (,707) Birlik (,749) Hareket (,727) Koram (,704) Üslup (,700) Tarihi Çevreye Özgü (,708) Tarihi Çevrenin Ruhu (,761)
	Silüet		
	Silüete Etki	Konum (-,508) Kimlik (-,637) Yerleşim Dokusu (-,612) Kentsel Entegrasyon (-,560) Strüktür (-,575) Form/Biçim (-,617) Ölçek (-,539) Birlik (-,679) Hareket (-,613) / Koram (-,615) Egemenlik Etkisi (,578) Malzeme (-,569) Doku (-,535) Doluluk-Boşluk Oranı (-,518) Üslup (-,612) Ritim/Süreklilik (-,588) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (-,572) Tarihi Çevreye Özgü (-,663) Tarihi Çevrenin Ruhu (-,617) Yaratıcı (-,548) Kentsel Doku (-,599) Mekânsal Bütünlüğe Etki (,596)	Dengeye Etki (,763)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
ÇEVRESEL KRİTERLER	Yerleşim Doku	Konum (,613) Silüete Etki (-,612) Gabari (,580) Sürdürülebilirlik (,615) Egemenlik Etkisi (-,502) Dengeye Etki (-,603) Renk (,581) Doluluk-Boşluk Oranı (,621) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (663) Yaratıcı (,672) Mekânsal Bütünlük (,583) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,595)	Kimlik (,771) Kentsel Entegrasyon (,715) Strüktür (,788) Form/Biçim (,788) Ölçek (,709) Birlik (,785) Hareket (,811) Koram (,813) Malzeme (,767) Doku (,701) Üslup (,725) Ritim/Süreklilik (,738) Tarihi Çevreye Özgü (,721) Tarihi Çevrenin Ruhu (,751) Kentsel Doku (,715)
	İşlev	Konum (,592) Kimlik (,578) Kentsel Entegrasyon (,638) Strüktür (,526) Form/Biçim (,534) Ölçek (,511) Gabari (,504) Sürdürülebilirlik (,596) Birlik (,644) Hareket (,581) Koram (,615) Malzeme (,562) Doku (,522) Ritim/Süreklilik (,508) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (575) Tarihi Çevrenin Ruhu (,542) Çağdaş (,500) Kentsel Doku (,575) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,537)	
	Kentsel Entegrasyon	Konum (,576) Kimlik (,606) Silüete Etki (-,560) İşlev (,638) Strüktür (,653) Form/Biçim (,655) Ölçek (,672) Gabari (,622) Malzeme (,528) Doku (,576) Renk (,537) Doluluk-Boşluk Oranı (,585) Üslup (,589) Ritim/Süreklilik (,639) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,565) Tarihi Çevreye Özgü (,613) Tarihi Çevrenin Ruhu (,659) Yaratıcı (,555) Kentsel Doku (,580) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,513)	Yerleşim Doku (,715) Sürdürülebilirlik (,721) Birlik (,745) Hareket (,723) Koram (,734)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
KÜTLESEL KRİTERLER	Strüktür	Konum (,642) Silüete Etki (-,575) İşlev (,526) Kentsel Entegrasyon (,653) Gabari (,586) Sürdürülebilirlik (,584) Egemenlik Etkisi (-,535) Dengeye Etki (-,620) Doku (,690) Renk (,556) Doluluk-Boşluk Oranı (,575) Ritim/Süreklilik (,649) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,694) Çağdaş (,503) Yaratıcı (,614) Mekânsal Bütünlük (,564) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,596)	Kimlik (,707) Yerleşim Dokusu (,788) Form/Biçim (,838) Ölçek (,736) Birlik (,745) Hareket (,767) Koram (,736) Malzeme (,730) Üslup (,734) Tarihi Çevreye Özgü (,746) Tarihi Çevrenin Ruhu (,746) Kentsel Doku (,720)
	Form/ Biçim	Konum (,615) Kimlik (,657) Silüete Etki (-,617) İşlev (,534) Kentsel Entegrasyon (,655) Gabari (,572) Sürdürülebilirlik (,544) Egemenlik Etkisi (-,582) Dengeye Etki (-,674) Renk (,568) Doluluk-Boşluk Oranı (,585) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,675) Yaratıcı (,536) Mekânsal Bütünlük (,599) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,588)	Yerleşim Dokusu (,788) Strüktür (,838) Ölçek (,763) Birlik (,737) Hareket (,800) Koram (,734) Malzeme (,734) Doku (,715) Üslup (,725) Ritim/Süreklilik (,721) Tarihi Çevreye Özgü (,816) Tarihi Çevrenin Ruhu (,719) Kentsel Doku (,767)
	Ölçek	Konum (,623) Kimlik (,640) Silüete Etki (-,539) İşlev (,511) Kentsel Entegrasyon (,672) Sürdürülebilirlik (,569) Egemenlik Etkisi (-,587) Dengeye Etki (-,578) Renk (,602) Doluluk-Boşluk Oranı (,606) Üslup (,679) Ritim/Süreklilik (,630) Yaratıcı (,516) Kentsel Doku (,602) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,532)	Yerleşim Dokusu (,709) Strüktür (,736) Form/Biçim (,763) Gabari (,713) Birlik (,735) Hareket (,774) Koram (,800) Malzeme (,775) Doku (,741) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,716) Tarihi Çevreye Özgü (,716) Tarihi Çevrenin Ruhu (,706)
	Gabari	Konum (,586) Kimlik (,508) Yerleşim Dokusu (,580) İşlev (,504) Kentsel Entegrasyon (,622) Strüktür (,586) Form/Biçim (,572) Sürdürülebilirlik (,638) Birlik (,621) / Hareket (,673) Malzeme (,571) Doku (,533) Doluluk-Boşluk Oranı (,535) Üslup (,554) Ritim/Süreklilik (,519) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,641) Tarihi Çevreye Özgü (,558) Tarihi Çevrenin Ruhu (,567) Yaratıcı (,515)	Ölçek (,713) Koram (,737)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
KÜTLESEL KRİTERLER	Sürdürülebilirlik	Kimlik (,568) Yerleşim Dokusu (,615) İşlev (,596) Strüktür (,584) Form/Biçim (,544) Ölçek (,569) Gabari (,638) Birlik (,657) Hareket (,651) Koram (,663) Malzeme (,544) Doku (,558) Doluluk-Boşluk Oranı (,587) Üslup (,536) Ritim/Süreklilik (,555) Tarihi Çevreye Özgü (,517) Tarihi Çevrenin Ruhu (,585) Kentsel Doku (,548)	Kentsel Entegrasyon (,721)
	Birlik	Konum (,653) Silüete Etki (-,679) İşlev (,644) Gabari (,621) Sürdürülebilirlik (,657) Egemenlik Etkisi (-,559) Dengeye Etki (-,633) Doku (,673) Renk (,540) Doluluk-Boşluk Oranı (,671) Ritim/Süreklilik (,671) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,698) Yaratıcı (,618) Kentsel Doku (,699) Mekânsal Bütünlük (,580) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,653)	Kimlik (,749) Yerleşim Dokusu (,785) Kentsel Entegrasyon (,745) Strüktür (,745) Form/Biçim (,737) Ölçek (,735) Hareket (,814) Koram (,801) Malzeme (,727) Üslup (,726) Tarihi Çevreye Özgü (,739) Tarihi Çevrenin Ruhu (,768)
	Hareket	Konum (,570) Silüete Etki (-,613) İşlev (,581) Gabari (,673) Sürdürülebilirlik (,651) Egemenlik Etkisi (-,648) Dengeye Etki (-,652) Renk (,600) Doluluk-Boşluk Oranı (,648) Çağdaş (,555) Yaratıcı (,646) Mekânsal Bütünlük (,651) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,657)	Kimlik (,727) Yerleşim Dokusu (,811) Kentsel Entegrasyon (,723) Strüktür (,767) Form/Biçim (,800) Ölçek (,774) Birlik (,814) / Koram (,811) Malzeme (,754) Doku (,710) Üslup (,740) Ritim/Süreklilik (,751) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,737) Tarihi Çevreye Özgü (,715) Tarihi Çevrenin Ruhu (,739) Kentsel Doku (,716)
	Koram	Konum (,620) Silüete Etki (-,615) İşlev (,615) Sürdürülebilirlik (,663) Egemenlik Etkisi (-,579) Dengeye Etki (-,562) Doku (,661) / Renk (,532) Doluluk-Boşluk Oranı (,565) Üslup (,657) Ritim/Süreklilik (,600) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,693) Tarihi Çevreye Özgü (,698) Yaratıcı (,609) Kentsel Doku (,615) Mekânsal Bütünlük (,531) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,571)	Kimlik (,704) Yerleşim Dokusu (,813) Kentsel Entegrasyon (,734) Strüktür (,736) Form/Biçim (,734) Ölçek (,800) Gabari (,737) Birlik (,801) Hareket (,811) Malzeme (,739) Tarihi Çevrenin Ruhu (,723)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
KÜTLESEL KRİTERLER	Egemenlik		
	Egemenlik Etkisi	Kimlik (-,523) Silüete Etki (-,578) Yerleşim Dokusu (-,502) Strüktür (-,535) Form/Biçim (-,582) Ölçek (-,587) Birlik (-,559) Hareket (-,648) Koram (-,579) Malzeme (-,514) Doku (-,557) Ritim/Süreklilik (-,533) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (-,573) Tarihi Çevreye Özgü (-,553) Yaratıcı (-,502) Kentsel Doku (-,583) Mekânsal Bütünlük (-,533) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,627)	Dengeye Etki (-,723)
	Denge		
	Dengeye Etkisi	Kimlik (-,589) Yerleşim Dokusu (-,603) Koram (-,562) Hareket (-,652) Birlik (-,633) Ölçek (-,578) Form/Biçim (-,674) Strüktür (-,620) Malzeme (-,611) Doku (-,625) Doluluk-Boşluk Oranı (-,573) Üslup (-,646) Ritim/Süreklilik (-,574) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (-,596) Tarihi Çevreye Özgü (-,583) Tarihi Çevrenin Ruhu (-,527) Yaratıcı (-,550) Kentsel Doku (-,657) Mekânsal Bütünlük (-,591) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,643)	Silüete Etki (-,763) Egemenlik Etkisi (-,723)
CEPHE KRİTERLERİ	Malzeme	Konum (-,558) Kimlik (-,683) Silüete Etki (-,569) İşlev (-,562) Kentsel Entegrasyon (-,528) Gabari (-,571) Sürdürülebilirlik (-,544) Egemenlik Etkisi (-,514) Dengeye Etkisi (-,611) Renk (-,685) Doluluk-Boşluk Oranı (-,530) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (-,693) Çağdaş (-,536) Yaratıcı (-,575) Mekânsal Bütünlük (-,534) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,608)	Yerleşim Dokusu (-,767) Strüktür (-,730) Form/Biçim (-,734) Ölçek (-,775) Birlik (-,727) Hareket (-,754) Koram (-,739) Doku (-,885) Üslup (-,835) Ritim/Süreklilik (-,761) Tarihi Çevreye Özgü (-,713) Tarihi Çevrenin Ruhu (-,745) Kentsel Doku (-,702)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
CEPHE KRİTERLERİ	Doku	Konum (,596) Kimlik (,664) Silüete Etki (-,535) İşlev (,522) Kentsel Entegrasyon (,576) Strüktür (,690) Gabari (,533) Sürdürülebilirlik (,558) Birlik (,673) Koram (,661) Egemenlik Etkisi (-,557) Dengeye Etkisi (-,625) Renk (,670) Doluluk-Boşluk Oranı (,591) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,665) Tarihi Çevreye Özgü (,695) Çağdaş (,507) Yaratıcı (,576) Mekânsal Bütünlük (,508) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,566)	Yerleşim Dokusu (,701) Form/Biçim (,715) Ölçek (,741) Hareket (,710) Malzeme (,885) Üslup (,809) Ritim/Süreklilik (,730) Tarihi Çevrenin Ruhu (,716) Kentsel Doku (,722)
	Renk	Konum (,500) Kimlik (,571) Yerleşim Dokusu (,581) Kentsel Entegrasyon (,537) Strüktür (,556) Form/Biçim (,568) Ölçek (,602) Birlik (,540) Hareket (,600) Koram (,532) Malzeme (,685) Doku (,670) Doluluk-Boşluk Oranı (,516) Üslup (,673) Ritim/Süreklilik (,571) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,561) Tarihi Çevreye Özgü (,606) Tarihi Çevrenin Ruhu (,601) Yaratıcı (,561) Kentsel Doku (,544)	
	Doluluk-Boşluk Oranları	Konum (,524) Kimlik (,626) Silüete Etki (-,518) Yerleşim Dokusu (,621) Kentsel Entegrasyon (,585) Strüktür (,575) Form/Biçim (,585) Ölçek (,606) Gabari (,535) Sürdürülebilirlik (,587) Birlik (,671) Hareket (,648) Koram (,565) Dengeye Etkisi (-,573) Malzeme (,530) Doku (,591) Renk (,516) Üslup (,656) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,675) Tarihi Çevreye Özgü (,647) Tarihi Çevrenin Ruhu (,637) Yaratıcı (,555) Kentsel Doku (,563)	Ritim/Süreklilik (,701)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
CEPHE KRİTERLERİ	Üslup	Konum (,553) Silüete Etki (-,612) Kentsel Entegrasyon (,589) Ölçek (,679) Gabari (,554) Sürdürülebilirlik (,536) Koram (,657) Dengeye Etkisi (-,646) Renk (,673) Doluluk-Boşluk Oranı (,656) Çağdaş (,514) Yaratıcı (,641) Mekânsal Bütünlük (,538) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,549)	Kimlik (,700) Yerleşim Dokusu (,725) Strüktür (,734) Form/Biçim (,725) Birlik (,726) Hareket (,740) Malzeme (,835) Doku (,809) Ritim/Süreklilik (,791) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,717) Tarihi Çevreye Özgü (,766) Tarihi Çevrenin Ruhu (,762) Kentsel Doku (,713)
	Ritim/ Sürreklilik	Kimlik (,664) Silüete Etki (-,588) İşlev (,508) Kentsel Entegrasyon (,639) Strüktür (,649) Ölçek (,630) Gabari (,519) Sürdürülebilirlik (,555) Birlik (,671) Koram (,600) Egemenlik Etkisi (-,533) Dengeye Etkisi (-,574) Renk (,571) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,696) Çağdaş (,500) Yaratıcı (,599) Mekânsal Bütünlük (,573) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,615)	Yerleşim Dokusu (,738) Form/Biçim (,721) Hareket (,751) Malzeme (,761) Doku (,730) Doluluk-Boşluk Oranı (,701) Üslup (,791) Tarihi Çevreye Özgü (,760) Tarihi Çevrenin Ruhu (,785) Kentsel Doku (,702)
BAĞLAMSAL KRİTERLER	Soyut ve Somut Ögelere Saygı	Konum (,606) Kimlik (,672) Silüete Etki (-,572) Yerleşim Dokusu (,663) İşlev (,575) Kentsel Entegrasyon (,565) Strüktür (,694) Form/Biçim (,675) Gabari (,641) Birlik (,698) Koram (,693) Egemenlik Etkisi (-,573) Dengeye Etkisi (-,596) Malzeme (,693) Doku (,665) Renk (,561) Doluluk-Boşluk Oranı (,675) Çağdaş (,540) Yaratıcı (,617) Kentsel Doku (,630) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,585)	Ölçek (,716) Hareket (,737) Üslup (,717) Ritim/Süreklilik (,696) Tarihi Çevreye Özgü (,704) Tarihi Çevrenin Ruhu (,714)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
BAĞLAMSAK KRİTERLER	Tarihi Çevreye Özgü	Konum (,586) Silüete Etki (-,663) Kentsel Entegrasyon (,613) Gabari (,558) Sürdürülebilirlik (,517) Koram (,698) Egemenlik Etkisi (-,553) Dengeye Etkisi (-,583) Doku (,695) Renk (,606) Doluluk-Boşluk Oranı (,647) Yaratıcı (,596) Mekânsal Bütünlük (,587) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,645)	Kimlik (,708) Yerleşim Dokusu (,721) Strüktür (,746) Form/Biçim (,816) Ölçek (,716) Birlik (,739) Hareket (,715) Malzeme (,713) Üslup (,766) Ritim/Süreklilik (,760) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,704) Tarihi Çevrenin Ruhu (,848) Kentsel Doku (,735)
	Tarihi Çevrenin Ruhu	Konum (,644) Silüete Etki (-,617) İşlev (,542) Kentsel Entegrasyon (,659) Gabari (,567) Sürdürülebilirlik (,585) Dengeye Etkisi (-,527) Renk (,601) Doluluk-Boşluk Oranı (,637) Çağdaş (,510) Yaratıcı (,659) Mekânsal Bütünlük (,609)	Kimlik (,761) Yerleşim Dokusu (,751) Strüktür (,746) Form/Biçim (,719) Ölçek (,706) Birlik (,768) Hareket (,739) Koram (,723) Malzeme (,745) Doku (,716) Üslup (,762) Ritim/Süreklilik (,785) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,714) Tarihi Çevreye Özgü (,848) Kentsel Doku (,734) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,722)
DÖNEMSEL OKUNABİLİRLİK KRİTERLERİ	Özgünden Ayırt Edilebilme		
	Çağdaşlık	İşlev (,500) Strüktür (,503) Hareket (,555) Malzeme (,536) Doku (,507) Üslup (,514) Ritim/Süreklilik (,500) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,540) Tarihi Çevrenin Ruhu (,510) Yaratıcı (,695)	
	Yaratıcılık	Konum (,578) Kimlik (,663) Silüete Etki (-,548) Yerleşim Dokusu (,672) Kentsel Entegrasyon (,555) Strüktür (,614) Form/Biçim (,536) Ölçek (,516) Gabari (,515) Birlik (,618) Hareket (,646) / Koram (,609) Egemenlik Etkisi (-,502) Dengeye Etkisi (-,550) Malzeme (,575) Doku (,576) / Renk (,561) Doluluk-Boşluk Oranı (,555) Üslup (,641) Ritim/Süreklilik (,599) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,617) Tarihi Çevreye Özgü (,596) Tarihi Çevrenin Ruhu (,659) Çağdaşlık (,695) Mekânsal Bütünlük (,544)	Kentsel Doku (,713)

Tablo 34 (Devamı). Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriter	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
SÜREKLİLİK KRİTERLERİ	Kentsel Doku	Konum (,605) Kimlik (,658) Silüete Etki (-,599) İşlev (,575) Kentsel Entegrasyon (,580) Ölçek (,602) Sürdürülebilirlik (,548) Birlik (,699) Koram (,615) Egemenlik Etkisi (-,583) Dengeye Etkisi (-,657) Renk (,544) Doluluk-Boşluk Oranı (,563) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (,630) Mekânsal Bütünlük (,666) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,660)	Yerleşim Dokusu (,715) Strüktür (,720) Form/Biçim (,767) Hareket (,716) Malzeme (,702) Doku (,722) Üslup (,713) Ritim/Süreklilik (,702) Tarihi Çevreye Özgü (,735) Tarihi Çevrenin Ruhu (,734) Yaratıcı (,713)
	Mekânsal Bütünlük	Kimlik (,570) Yerleşim Dokusu (,583) Strüktür (,564) Form/Biçim (,599) Birlik (,580) Hareket (,651) Koram (,531) Egemenlik Etkisi (-,533) Dengeye Etkisi (-,591) Malzeme (,534) Doku (,508) Üslup (,538) Ritim/Süreklilik (,573) Tarihi Çevreye Özgü (,587) Tarihi Çevrenin Ruhu (,609) Yaratıcılık (,544) Kentsel Doku (,666) Mekânsal Bütünlüğe Etki (-,677)	
	Mekânsal Bütünlüğe Etki	Kimlik (-,630) Silüete Etki (,596) Yerleşim Dokusu (-,595) İşlev (-,537) Kentsel Entegrasyon (-,513) Strüktür (-,596) Form/Biçim (-,588) Ölçek (-,532) Birlik (-,653) Hareket (-,657) Koram (-,571) Egemenlik Etkisi (,627) Dengeye Etkisi (,643) Malzeme (-,608) Doku (-,566) Üslup(-,549) Ritim/Süreklilik (-,615) Soyut ve Somut Ögelere Saygı (-,585) Tarihi Çevreye Özgü (-,645) Kentsel Doku (-,660) Mekânsal Bütünlük (-,677)	Tarihi Çevrenin Ruhu (-,722)

Tablo 35. Araştırmanın Öncü Bulguları: Regresyon Analizi

Kriter Grubu	En İyi Açıklayan Kriter Grubu	En İyi Açıklayan Kriter
Çevresel Kriterler	Cephe Kriterleri (Beta:1,000)	Doku (Beta:;207)
Kütlesel Kriterler	Cephe Kriterleri (Beta:;415)	Malzeme (Beta:;621)
Bağlamsal Kriterler	Çevresel Kriterler (Beta:;525)	Yerleşim Dokusu (Beta:;332)
Dönemsel Okunabilirlik Kriterleri	Çevresel Kriterler (Beta:;596)	Yerleşim Dokusu (Beta:;369)
Süreklilik Kriterleri	Bağlamsal Kriterler (Beta:;460)	Tarihi Çevrenin Ruhuna Uygunluk (Beta:;435)

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tarihi çevreler kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli ve yaşatılması gereken alanlardır. Günümüz dünyasında yaşanan gelişmelerin beraberinde getirdiği yeni olanaklar ve ihtiyaçlar özellikle kentsel alanlarda tarihi çevreye müdahaleyi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, müdahalelerin bir parçası olarak ele alınan tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusuna ilgi her geçen gün artmaktadır. Günümüzde, tarihi dokularda yeni yapı yapma konusunda uyulması gereken kesin ilkeler belirlenmemiş olmasına karşın, başta tasarımcılar olmak üzere ilgili tüm aktörlerin tarihi çevreyi korumaya yönelik tasarım yaklaşımları benimsemeleri ile tarihi çevrenin korunması için tedbirlerin alınmasının gerekliliği ortadadır.

Bu çalışmada tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş kriterlerin mimari ürünü ne ölçüde yönlendirdiği ve yeni yapının tarihi çevreye etkisi Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde Erzurum’da yaşayan ve konuyla ilgili uzmanlar (mimar, şehir plancı, peyzaj mimarı, sanat tarihçi) tarafından değerlendirilmiştir.

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle, çevresel kriterlere ilişkin değerlendirmelere bakıldığında Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin bulunduğu konum açısından içinde yer aldığı tarihi çevrenin yerleşim dokusuna ve kimliğine tam uyum sağlamadığı ayrıca tarihi çevrenin silüetini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin tasarımı sürecinde tarihi çevrede yeni yapı bağlamında öne çıkan çevresel kriterlerden konum, kimlik, silüet, yerleşim dokusu, işlev ve kentsel entegrasyonun az veya orta düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır.

Kütesel kriterler bağlamında yapılan değerlendirmeler, Erzurum Arkeoloji Müzesi yapı kütesinin form ve ölçek olarak bulunduğu tarihi çevredeki tarihi yapılarla yeteri düzeyde uyumlu olmamakla birlikte, çevresinde yer alan tarihi yapılar içerisinde egemen bir yapı olduğunu ve bu egemenliğin tarihi çevreye olumsuz etki ettiğini göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre Erzurum Arkeoloji Müzesi’nin tasarımı sürecinde dikkate alınması gereken kütesel kriterlerden egemenlik dışında kalan strüktür, form/biçim, ölçek, gabari, sürdürülebilirlik, birlik, hareket, koram ve denge kriterlerine az veya orta düzeyde dikkate alınmıştır.

Cephe kriterlerine ilişkin yapılan değerlendirmeler ile müzenin cephe yüzeylerinde kullanılan kenetli titanyum çinko kaplama malzemenin doku ve renk olarak çevresindeki tarihi yapılara yeteri düzeyde uygun olmadığı, ayrıca müzenin mimari üslup olarak da tarihi yapılardan farklılaştığı belirlenmiştir. Ayrıca, Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin tasarımı sürecinde tarihi çevrede yeni yapı bağlamında öne çıkan cephe kriterlerinden malzeme, doku, renk, doluluk-boşluk, üslup ve ritim kriterlerinin az veya orta düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır.

Bağlamsal kriterlere ilişkin yapılan değerlendirmeler neticesinde Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının bulunduğu tarihi çevrenin somut ve soyut değerlerine yeteri düzeyde saygılı olmadığı ve yer aldığı tarihi çevreye özgü bir yapı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin tasarımı sürecinde dikkate alınması gereken bağlamsal kriterlerden soyut/somut değerlere saygı, yere özgü olma ve yerin ruhu kriterleri az veya orta düzeyde dikkate alınmıştır.

Müze dönemsel okunabilirlik kriterleri bağlamında değerlendirildiğinde yapı, yer aldığı tarihi çevrede orta düzeyde çağdaş ve yaratıcı bir etki yaratmasına karşın çevresindeki özgün tarihi yapılardan ayırt edilebilirliği yüksek düzeydedir. Ayrıca, Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin tasarımı sürecinde tarihi çevrede yeni yapı bağlamında öne çıkan diğer dönemsel okunabilirlik kriterleri olan çağdaş ve yaratıcı kriterlerinin orta düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır.

Son olarak süreklilik kriterlerine ilişkin yapılan değerlendirmeler ile Erzurum Arkeoloji Müzesi yapısının yer aldığı kentsel dokunun tarihi sürekliliğine yeteri düzeyde katkı sağlamadığı, ayrıca tarihsel süreklilik bağlamında mekânsal bütünlüğe de olumsuz etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin tasarımı sürecinde dikkate alınması gereken süreklilik kriterlerinden kentsel doku ve mekânsal bütünlük kriterleri az veya orta düzeyde dikkate alınmıştır.

Kısaca, bu araştırma kapsamında yapılan değerlendirmelerden yola çıkarak Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin tasarımında tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda belirlenmiş kriterlerin yeterince göz önünde bulundurulmadığı, yüksek düzeyde göz önünde bulundurulan egemenlik ve ayırt edilebilirlik kriterleri sonucunda ise ortaya çıkan yapının tarihi çevreye etkisinin olumsuz olduğu görülmüştür.

Çalışma kapsamında sürdürülen ayırma analizi sonuçları, araştırma kapsamında uzman olarak tanımlanarak görüşme yapılan meslek gruplarının Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde kültürel kriterlerden hareket ile dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik değerlendirmeleri doğrultusunda ayrışıklarını göstermektedir. Bu bağlamda bu meslek

gruplarını birbirinden ayıran kriterlerin sanat tarihçiler ile şehir plancıları arasında ayrışma yaratan hareket kriteri olduğu görülmüştür. Bu ayrışmanın sanat tarihçileri ile şehir plancılarının çalıştıkları ölçeklerin farklılıklarına bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülebilir. Mimarlar ve peyzaj mimarları arasında ayrışma yaratan dönemsel okunabilirlik kriterlerini özgünden ayırt edebilme, çağdaşlık ile yaratıcılık oluşturmaktadır. Bu çerçevede yapı tasarımı ve inşasına ilişkin uzmanlığa sahip mimarlar ile yapının bulunduğu peyzaja odaklanan daha üst ölçekte çalışan peyzaj mimarları arasında ayrışma bu çerçevede ortaya çıkmıştır. Bu iki meslek grubunun dönemsel okunabilirlik anlamında yaklaşımları, Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde, önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Diğer taraftan, Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde bu çalışma kapsamında görüşülen uzmanların uzmanlık düzeylerinin de dönemsel okunabilirlik kriterleri bağlamında farklılaştığı görülmektedir. Buna göre uzmanlık düzeyini kesinlikle çok olarak ifade eden görüşmecilerin dönemsel okunabilirlik kriterlerine yönelik değerlendirmelerinin az olarak ifade eden görüşmecilerden ayrışmalarına neden olduğu görülmektedir. Aynı kriter grubu hem mimarlar ve peyzaj mimarlarının hem de uzmanlık düzeyi farklı görüşmecilerin sınıflanmasına neden olduğu için bu araştırma kapsamında uzmanlık düzeyini kesinlikle çok olarak ifade eden görüşmecilerin büyük ölçüde mimarlardan, az olarak ifade eden görüşmecilerin de büyük ölçüde peyzaj mimarlarından oluştuğu düşünülebilir.

Çalışma kapsamında uzmanlar tarafından Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde tarihi çevrede yeni yapıya yönelik değerlendirme yaptıkları kriter grupları ile kriter grupları ve kriterler arasındaki ilişki regresyon analizi sonuçlarına bağlı olarak ortaya konulmuştur. Buna göre çevresel kriterleri cephe kriterlerinden doku; kütsel kriterleri cephe kriterlerinden malzeme; bağlamsal kriterler ile dönemsel okunabilirlik kriterlerini çevresel kriterlerden yerleşim dokusu ile süreklilik kriterlerini bağlamsal kriterlerden tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriteri açıklamaktadır. Bu sonuç, soyut/somut öğelere saygı, tarihi çevreye özgü olma ve tarihi çevrenin ruhuna uygunluk kriterlerini içeren bağlamsal kriterler ile özgünden ayırt edilebilme, çağdaşlık ve yaratıcılığı ifade eden dönemsel okunabilirlik kriterlerinin Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde en iyi içinde bulunduğu yerleşim dokusu ile açıklandığını ortaya koymaktadır. Benzer bir şekilde araştırma sonucunda süreklilik kriterlerinin en iyi Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin içinde bulunduğu tarihi çevrenin ruhuna uygunluğu ile açıklandığı görülmektedir. Bu sonuçlar, tezin çıkış noktasından hareketle, tarihi çevrede yeni yapının yerleşim dokusundan ve dokunun ruhundan bağımsız tasarlanmaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan çevresel kriterlerin en iyi cephe kriterlerinden doku kriteri ile açıklanıyor olması Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin sahip olduğu dokunun içinde bulunduğu tarihi çevreye etkisinin önemine vurgu yapıldığına işaret etmektedir. Son

olarak kütleli kriterlerin en iyi cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile açıklanıyor olması Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin cephesinde kullanılan malzemenin tarihi yapılarının kütleli ile ilişkisinin önemine vurgu yapıldığını göstermektedir.

Çalışma kapsamında Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusunda uzmanların değerlendirmesine sunulan kriterler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde kriterler arasında çok yüksek düzeyde korelasyon olmadığı ancak, çok sayıda kriter arasında yüksek düzeyde korelasyon olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çevresel kriterlerden konum, silüet ve işlev kriterlerinin herhangi bir kriterle yüksek düzeyde korelasyonu olmadığı görülmüştür. Bunlardan kimlik kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterlerin daha çok kütleli kriterler grubunda; silüete etki kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterlerin kütleli kriterler grubunda; yerleşim dokusu kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterlerin kütleli, bağlamsal ve cephe kriterleri gruplarında; ve kentsel entegrasyon kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterlerin kütleli kriterler grubunda olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde tarihi çevrede yeni yapı tasarımı kriterlerinden çevresel kriterlerin büyük ölçüde kütleli kriterlerle korelasyon içinde olduğu görülmüştür. Bu durum, çevresel kriterler bağlamında yeni yapının hem yerleşim dokusuna uygun olması hem de tarihi çevrenin kimliğine ve silüetine yapacağı katkıdan dolayı Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin mevcut tarihi dokuyla kütleli kriterler açısından uyum sağlaması gerektiğini göstermektedir.

İkinci olarak kütleli kriterlerin tamamının çeşitli kriterlerle yüksek düzeyde korelasyonu bulunmaktadır. Bunlardan strüktür kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler daha çok kütleli ve bağlamsal kriter gruplarında; form/biçim kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli, bağlamsal ve cephe kriter gruplarında; ölçek kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli ve bağlamsal kriter gruplarında; gabari kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli kriterler grubunda; sürdürülebilirlik kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler çevresel kriterler grubunda; birlik kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli ve çevresel kriterler gruplarında; hareket kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli ve bağlamsal kriter gruplarında; koram kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler çevresel ve kütleli kriter gruplarında; egemenlik etkisi kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli kriter grubunda; dengeye etkisi kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler çevresel ve kütleli kriter gruplarında yer almaktadır. Kütleli kriterlerden yüksek korelasyona sahip olmayan kriterlerin egemenlik ve denge olduğu görülmüştür. Buradan hareketle görüşmecilerin değerlendirmelerine göre Erzurum

Arkeoloji Müzesi örneğinde kütleli kriterlerin daha çok kütleli, cephe ve bağlamsal kriterler ile korelasyonunun olduğu görölmüştür. Bu durum, Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin kütleli kriterler bağlamında tarihi çevreye uygunluğunun cephe özellikleri ve yer aldığı dokunun soyut ve somut değerlerine gösterdiği saygı ile doğru orantılı olduğunu göstermektedir.

Üçüncü olarak cephe kriterlerinin renk dışında kalan kriterlerinin çeşitli kriterlerle yüksek düzeyde korelasyonu bulunmaktadır. Bunlardan malzeme kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler daha çok kütleli ve bağlamsal kriter gruplarında; doku kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli ve cephe kriteri gruplarında; doluluk/boşluk oranları kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler cephe kriter grubunda; üslup kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler kütleli ve bağlamsal kriter gruplarında; ritim/süreklilik kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler cephe ve bağlamsal kriter grubunda yer almaktadır. Buradan hareketle görüşmecilerin değerlendirmelerine göre Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde cephe kriterlerinin daha çok bağlamsal kriterler ile korelasyonunun olduğu görölmüştür. Bu durum, Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin cephe kriterleri bağlamında değerlendirilmesinde tarihi çevrenin ruhuna uygun ve yer aldığı tarihi dokuya özgü bir yapı olmasına vurgu yapıldığını göstermektedir.

Dördüncü olarak bağlamsal kriterlerden soyut ve somut öğelere saygı kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler daha çok kütleli ve cephe kriter gruplarında; tarihi çevreye özgü kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler çevresel ve kütleli kriter gruplarında; tarihi çevrenin ruhu kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler çevresel ve kütleli kriter gruplarında yer almaktadır. Buradan hareketle görüşmecilerin değerlendirmelerine göre Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde bağlamsal kriterlerin daha çok çevresel kriterler ile korelasyonunun olduğu görölmüştür. Bu durum, örnek yapının yer aldığı tarihi çevreye özgü ve tarihi çevrenin ruhuna uygun bir yapı olmasında çevresel kriterler bağlamında özellikle yerleşim dokusuna uygunluğunun gerekliliğine işaret etmektedir.

Beşinci olarak dönemsel okunabilirlik kriterlerinden yaratıcılık kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kentsel doku kriteri aynı kriter grubunda; kentsel doku kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriterler cephe ve bağlamsal kriter gruplarında; mekânsal bütünlüğe etki kriterinin yüksek düzeyde korelasyonu olduğu kriter olan tarihi çevrenin ruhu bağlamsal kriter grubunda yer almaktadır. Süreklilik kriterlerinden yalnızca mekânsal bütünlük kriterinin herhangi bir kriter ile yüksek düzeyde korelasyonunun olmadığı görölmüştür. Buradan hareketle görüşmecilerin değerlendirmelerine göre Erzurum Arkeoloji

Müzesi örneğinde süreklilik kriterlerinin daha çok bağlamsal kriterler ile korelasyonunun olduğu ortaya konulmuştur. Bu durum, Erzurum Arkeoloji Müzesi'nin tarihi çevrenin sürekliliğine katkı yapabilmesi için bulunduğu tarihi çevreye özgü bir yapı olması ve tarihi çevrenin soyut ve somut değerlerine saygı göstermesi gerekliliğine inancı göstermektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında, çalışmanın hedefleri doğrultusunda tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda literatürde yer alan kriterler ve yaklaşımlar irdelenmiş, bu konuda geliştirilmiş kriterlerin Erzurum Arkeoloji Müzesi örneğinde ne ölçüde belirleyici olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlardan hareketle tarihi çevrede yeni yapı tasarımı konusunda geliştirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır.

- Tarihi çevrede yeni yapı tasarlama konusu, diğer mimari tasarım süreçlerine kıyasla daha titiz bir şekilde ele alınmalıdır.
- Tasarım sürecinde, tarihi çevrenin ve silüetinin korunması bir tasarım önceliği olarak kabul edilmelidir.
- Yeni yapı, tarihi çevrenin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Erzurum tarihi kent dokusunda yapılacak yeni tasarımlarda yerleşim dokusu ve tarihi çevrenin kimliği bir tasarım parametresi olarak kabul edilmelidir.
- Erzurum'da tarihi çevreyi korumaya yönelik yürütülen projeler kapsamında yapılacak yeni yapılarda tarihi çevrede yeni yapı yapma konusunda geliştirilmiş kriterler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Erzurum'un tarihi kent dokusunda yapılacak yeni yapılarda tarihi yapıları taklit etmekten kaçınılmalı ve yeni yapılar yapıldığı dönemin yeni malzeme ve tekniklerini yansıtacak şekilde ayırt edilebilir olmalıdır.
- Erzurum'da tarihi yapıların yoğunlukta olduğu kentsel alanlar için hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planları'nda tüm kriter grupları dikkate alınarak kararlar alınmalıdır.
- Koruma bilincini geliştirmeye yönelik adımlar atılmalı ve tarihi çevreyi korumanın temel aktörlerinin, koruma bilincine sahip bireyler olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Akbıyık, N., 2013. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Olgusu ve Bağlam İlişkisinin Güncel Uygulamalar Üzerinden İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akıl, Ş. ve Korumaz, M., 2019. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Kavramı Bağlamında Ahmet Efendi Hamamı ve Çevresinin Yeniden Kullanım Olanaklarının Değerlendirilmesi. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 6(34), 758-771.
- Anonim 2018. Doğu Anadolu'nun En Büyük Arkeoloji Müzesi Erzurum'da Yapılıyor. <https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-210790/dogu-anadolu39nun-en-buyuk-arkeoloji-muzesi-erzurum39da-.html> (05.11.2022).
- Anonim 2020a. <https://www.arkitektuel.com/kunsthause-graz/> (25.12.2020).
- Anonim 2020b. https://www.e-architect.com/images/jpgs/france/carre_d_art_nimes/ftp211108_ny_4.jpg (25.12.2020).
- Anonim 2020c. <https://www.fosterandpartners.com/projects/carre-d-art/> (25.12.2020).
- Anonim 2020d. <https://www.dezeen.com/2012/01/02/joanneum-museum-extension-by-nieto-sobejano-arquitectos-and-eep-architekten/> (07.06.2020).
- Anonim 2020e. <https://islamansiklopedisi.org.tr/erzurum> (25.12.2020).
- Anonim 2020f. “Kültür Yolu” Projesinde Sıra İkinci Etapta. <https://www.erzurum.bel.tr/GuncelHaber-kultur-yolu-projesinde-sira-ikinci-etapta/29/878727.html> (05.11.2022).
- Anonim 2021a. <https://www.bergischgladbach.de/newsdetails.aspx?newsid=19663> (27.02.2021).
- Anonim 2021b. https://de.wikipedia.org/wiki/Altes_Schloss_Bensberg#/media/Datei:Rathaus-bensberg-einfahrt.jpg (08.01.2021).
- Anonim 2021c. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:N%C3%A4mes-Maison_Carr%C3%A9-20140526.jpg (08.03.2021).
- Anonim 2021d. <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:USSupremeCourtWestFacade.JPG> (08.03.2021).
- Anonim 2021e. <https://www.archdaily.com/519337/ad-classics-wohnhaus-schlesisches-tor-bonjour-tristesse-alvaro-siza-vieira-peter-brinkert> (08.01.2021).
- Arslan, H.D. ve Orhan, Ş.B. ve Dişli, G., 2020. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımının Müze İşlevi Özelinde Değerlendirilmesi. SDÜ ART-E Sanat Dergisi, 13(25), 71-101.
- Atabeyoğlu, Ö. ve Turgut, H. ve Yeşil, P. ve Yılmaz, H., 2009. Tarihi Bir Kentin Değişimi: Erzurum Kenti. İTÜ Dergisi/a, 8(1), 41-53.
- Aykal, F.D. ve Baran, M. ve Erbaş, M., 2019. Mimarideki Geçmişin Geleceğin Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadıoğlu Mahallesi Örneği. Kent Akademisi, 12(1), 118-134.
- Bahadır, B., 2020. Tarihi Çevre İle Yeni Yapı Etkileşimi Üzerinden Sürdürülebilirlik. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Bahtiyar Karatosun, M., 2010. Geleneksel Dokularda Yeni Yapı Tasarımı: Alaçatı Örneğinin İncelenmesi. Ege Mimarlık Dergisi, (75), 32-35.
- Bektaş, C., 1991. Korumak. Mimarlık Dergisi, (1), 72-73.
- Bilgin Altınöz, A. G., 2010. Tarihi Dokuda ‘Yeni’nin İnşası. Ege Mimarlık Dergisi, (75), 18-26.
- Branca, V.F.A., 1979. Tarihsel Çevrede Yapı Eylemi. Çev: Özgür Ecevit. Mimarlık Dergisi, 79(1), 45-46.
- Brolin, C. B., 1980. Architecture In Context, Fitting New Buildings With Old. Van Nostrand Reinhold Company, 160s , New York.
- Büyükmıhçı, G. ve Kılıç, A., 2015. Tarihi Dokuda Yeni Yapı Uygulamaları; Yasal ve Eylemsel Sınırlar. 9. Uluslararası Sinan Sempozyumu, Edirne.
- Büyükmıhçı, G. ve Akşehirlioğlu, A. ve Gül Mengüç, K., 2019. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Birleşim Biçimleri Bağlamında Modern Yaklaşımlar. Mühendislik ve Multidisipliner Yaklaşımlar, Ed:Prof.Dr. Ayşegül Akdoğan Eker ve Prof.Dr. Adnan Dikicioğlu. Güven Plus Grup Danışmanlık A.Ş. Yayınları, İstanbul, 323-350.
- Can, A., 2011. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Koşulları ve Kadıköy- Rasimpaşa Mahallesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Cangül, O., 2006. Ayırma Analizi ve Bir Uygulama Denemesi. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Dağtekin, E. ve Kakdaş Ateş, D. ve Oğur, D., 2018. Diyarbakır Sur İçinde Yeni Konut Tasarımı Yaklaşımları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(56), 325-334.
- Düzgün, H., 2010. Tarihi Çevrelerde Yeni Yapı Tasarımında Kabuk-Bağlam İlişkisinin Temel ve Güncel Tasarım Kavramları Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- EBB 2012. Erzurum Kale Çevresi Kültür Yolu Projesi 1. Etap ile Üç Kümbetler Çevresinin Yenilenmesi ve İyileştirilmesi Projesi 1. Etap Fizibilite Raporu.
- Erzurum Müze Müdürlüğü 2019. <https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-56081/camiler.html> (05.11.2022).
- Erginoğlu, İ.K., 1996. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımı. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gök, Y. ve Kayserili, A., 2014. Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi. Doğu Coğrafya Dergisi, 18(30), 175-216.
- Granstrem, M., Zolotareva, M. and Slavina, T., 2018. High-rise Construction in Historical Cities Through the Example of Saint Petersburg. E3S Web of Conferences, 33.
- Güler, Ö., 2004. Tarihi Çevrelerde Çağdaş Bina Tasarımı: Ortaköy ve Yakın Çevresinde Yeni Bina Uygulamalarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hacıoğlu, E., 2010. Tarihi Çevrede Yasal Düzenlemelerin Mimari Tasarım Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi (İstanbul Tarihi Yarımada Örneği). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalaycı, Ş., 2006. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, 426, Ankara.

- Kanat Duralı, İ., 2007. Tarihi Çevre’de Yeni Yapılaşma Uygulamalarının İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kapubağlı, S., 2004. Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma ve İstanbul Örneğinde İnfill Uygulamaların Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karakul, Ö., 2009. Değişim, Süreklilik, Uyum Üçgeninde Tarihi Çevrede Yeni Yapı. Dosya 14-1 Dergisi, 14, 50-57.
- Karpuz, H., 1988. Erzurum Şehrinin Tarihi Dokusu ve Türk-İslam Yapılarının Çevre Düzenlemeleri. Selçuk Dergisi, 2, 171-191.
- Kaya, Ş., 2021. Turizme Konu Olan Kış Kentlerinde İklim Değişikliğine Uyum Sağlama Sürecinde Sosyal Sermayenin Rolü: Erzurum İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kayan, L.E., 2020. Tarihi Yapılardaki Çağdaş Eklerin Koruma ve Tasarım Bağlamı Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kayın, E. ve Yesügey, C., 2010. Tarihsel ve Modernin İletişimi: ÖSYM Alsancak Hizmet Binası. Ege Mimarlık Dergisi, 75, 27-31.
- Kılıç, A., 2015. Tarihi Çevrede Yeni Yapı-Yeni Ek Bağlamında Norman Foster Yapıları. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Kızıllkan, G. ve Yeşildal, Ö., 2021. Tarihi Dokuda Çağdaş Kültür Yapısının Görsel Etki Değerlendirmesi: Odunpazarı Modern Müze Örnekleme Alanı. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 12(32), 471-491.
- Kuçak Toprak, G., 2020. Türkiye’de Kentsel Sit Alanlarında Yeni Yapı Tasarımlarına Yönelik Bir Yöntem Önerisi: Göynük, Sivrihisar, Sille. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu-Kuram ve Uygulama. YEM Yayın, 207s, İstanbul.
- Kulözü, N., 2015. Building a Modern City on Historical City Space: The Case of Erzurum / Turkey. International Conference on 'Cities, People and Places', Colombo, Sri Lanka.
- Kulözü, N., 2016. Bir Mekânsal Modernleşme Öyküsü: Erzurum Kenti ve Kentsel Mekânında İkili Dokunun Oluşumu. İdeal Kent, 18, 22-47.
- Kulözü, N., 2017a. Artificial Identity Elements of a Historical City as Cultural Accumulation of Civilization: Erzurum, a Case from Asia Minor. International Journal of Social Science and Humanity, 7(4), 252-259.
- Kulözü, N., 2017b. Yitirilen Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Mirası: Erzurum Halkevi. Mimarlık Dergisi / Türkiye Mimarlar Odası, 395, 78-83.
- Kurrent, F., 2001. Eski Bir Çevrede Yeni Yapılaşma. Mimarlık Dergisi, (297), 39-41.
- Köşklük Kaya, N., 2012. İtalya’da Tarihi Yapılarda Yeni Ek Uygulamalarında Çağdaş Çatı ve Cephe Sistemleri ile Tasarım İlkeleri. 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, Bursa.
- Leshchenko, N., 2018. New Buildings in the Historical Urban Environment. Architectural Studies, 4(1), 45-52.
- Özkan, H., 2016. Saltuklu Mimarisi. Atatürk Üniversitesi Yayınları, 236, Erzurum.
- Pasin, B. ve Varinlioğlu, G., 2018. Arkeolojik Çevre Bağlamında Yeni Yapı Tasarımı. Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, 20, 173-182.

- Sack, M., 2001. Eski ve Yeninin Bütünleşmesi. *Mimarlık Dergisi*, (297), 44-45.
- Sağlam, K. ve Tavşan, Ç., 2019. Tarihi Çevrede Çağdaş Eklerin Biçimsel ve Kavramsal Kriterlere Bağlı Karşılaştırılması. *Yakın Mimarlık Dergisi*, 3(1), 48-65.
- Sağsöz, A. ve Özgen, S., 2005. Tarihi Erzurum Kenti Üç Kümbetler ve Çevresinde Bir Analiz Çalışması. *BELLETEN*, 69(256), 841-858.
- Sarı, E.N. ve Yılmaz, S., 2017. Erzurum Kentinde Bulunan Tescilli Yapıların Kültürel Miras Kapsamında Yeniden Kente Kazandırılması ve Kültür Rotası Oluşturulması. *The Journal Of Social Sciences Institute*, 3, 141-152.
- Sarı, T., 2015. Sürekliliğin ve Değişimin Arakesitinde Mimarlık Yapmak: Şehr-i İstanbul'da Üç Yapısal Yaklaşım Süreci. 4. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Kütahya.
- Suda Doğrusöz, F.N., 1994. Tarihi ve Özgün Çevrelerde Yeni Yapı Sorunu ve "İnfil" Olgusuna Farklı Yaklaşımlar. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, O., 2021. Tarihi Colmar'ın Kentsel Konfigürasyonu İçinde Herzog & De Meuron'un Musée Unterlinden Yapısı ve Aldo Rossi'nin Şehir Teorisiyle Olan İlişkisi. *Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*, 2(1), 3-21.
- Tan, B. ve Arabacıoğlu, F.P., 2020. Tarihi Çevrede Mimari Tasarım: İstanbul Yenileme Alanları. *Megaron*, 15(2), 204-216.
- Tanaç Kıray, M. ve Yılmaz Karaman, Ö., 2006. Tarihi Yapıların/Dokuların Yenilenme Sürecinde "Çağdaş Cephe ve Çatı Elemanları" Kullanımı. 3. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, İstanbul.
- Tanaç Zeren, M., 2010. Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu: Çağdaş Yaklaşım Örnekleri. *Yalın Yayıncılık*, 94s, İstanbul.
- Turhan Kut, Z., 2017. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımına Bir Bakış: İstanbul Özelinde Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Velioğlu, A., 1992. Tarihi Çevre İçinde Mimari Tasarım ve Süreci Üzerine Bir Araştırma. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Yalçınkaya, Ş. ve Kurak Açııcı, F. ve Faiz Büyükçam, S., 2019. Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımı ve Daniel Libeskind. *International Black Sea Coastline Countries Symposium-II*, Samsun.
- Yavaş, D., 1993. Çifte Minareli Medrese. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8, 311-312.
- Yavuz, Z. ve Aksu, A., 2019. Tarihi Yapılara Yapılan Çağdaş Ek/Yapının Palimpsest Kavramı Özelinde Değerlendirilmesi: Berlin Yahudi Müzesi. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 3(1), 31-37.
- Yıldız, H., 2011. Tarihi ve Kentsel Dokularda Çağdaş Yapı Tasarımı. *Batı Akdeniz Mimarlık Dergisi*, 49.
- Yetiş, R. ve Turcan, Y., 2015. Kültürel Miras ve Mimari (Safranbolu Örneği). *Kurtuba Akademi Sosyal Bilimler II. Ulusal Öğrenci Sempozyumu*, Malatya.
- Zakar, L., 2018. Tarihi Binalara Ek Bina Tasarımında Yapısal Bütünleştirme Performansını Değerlendirmek İçin Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Zaman, M., Sevindi, C. ve Birinci, S., 2018.Tarihi Yolların Buluştuğu Erzurum Şehrindeki Beşeri Turistik Eserler. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(Özel Sayı), 581-601.

ZeO Mimarlık, 2019. “Erzurum Üç Kümbetler Millet Bahçesi” Proje Tanıtım Albümü.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Elif Taşdan
Doğum tarihi:	
Doğum Yeri:	
E-mail:	
Eğitim	
Lise:	Ağrı Anadolu Lisesi
Lisans:	Bozok Üniversitesi, Mimarlık Bölümü
Yüksek lisans:	Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon ve Konservasyon Bilim Dalı
Yabancı Dil Bilgisi	
İngilizce:	
Üye Olunan Mesleki Kuruluşlar	